

1982/1.

BARANYAI MŰVELŐDÉS

PÉCS POÉZISE

INTERJÚ NEMES ENDRÉVEL

IDEGENFORGALOM

A TANÁRKÉPZÉS PROBLÉMÁI

**A Baranya megyei
Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
kiadványa**

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Antal Gyula
Dr. Andrásfalvy Bertalan
Bóna Ernőné
Mezei József
Pirisi Jánosné
Újvári Jenő
Dr. Vargha Károly
Dr. Vastagh Zoltán
Dr. Tóth Tibor

Szerkesztik:

Brandstätter György főszerkesztő
Dr. Bárdy László
Kigyós Sándor
Lippenszky István
Molnár G. Judit
Dr. Szita László

A kiadásért felel:

Bernics Ferenc

A szerkesztőség címe:

Baranya megyei Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
7601 Pécs, Pf.: 121

ISSN 0133-350 X

Munkatársak

Aradi Lászlóné főiskolai adjunktus, Pécs
Dr. Bárdi László megyei művelődésügyi
osztály csoportvezetője, Pécs
Berki Erzsébet főiskolai tanársegéd, Pécs
Dr. Bernáth Józsefné gimnáziumi igazgató,
Pécs
Bezerédy Győző megyei múzeumi osztály-
vezető, Pécs
Bodonyi Ilona főiskolai tanársegéd, Pécs
Borsy Károly nyugdíjas, Pécs
Czuczor József megyei művelődésügyi osztály
főelőadója, Pécs
Erdődi Gyula megyei levéltáros, Pécs
Gállos Orsolya újságíró, Pécs
Lantos Károly középiskolai tanár, Pécs
Mikola Vilmosné megyei tanácsi főelőadó,
Pécs
Surján Miklós megyei könyvtáros, Pécs
Dr. Szekeres János főiskolai adjunktus, Pécs
Dr. Szita László megyei levéltári igazgató,
Pécs,
Dr. Takács József megyei IBUSZ-igazgató,
Pécs
Tüskés Tibor író, Pécs
Vargha Dezső megyei levéltáros, Pécs
Wagner László megyei kollégiumi szakfel-
ügyelő, Pécs

BARANYAI MŰVELŐDÉS

PÉCS POÉZISE

Néhány éve a Szarajevóban megjelenő *Zivot*-című folyóirat – a Jelenkorban publikált *Szarajevó poézise* című összeállítás viszonzásaként – szemelvényeket közölt magyar írók Pécsről szóló vallomásaiból. A kis antológia bevezetője volt az alábbi írás; magyar nyelven most jelenik meg először.

*

Ha csak azokat a jelzőket gyűjtenénk csokorba, amelyekkel komoly és szava-hihető emberek illették a várost, már akkor is nagy oka volna Pécsnek, hogy büszke és önelégült legyen. Mert nevezték a várost „Magyar Athén”-nek, hasonlították a Firenze melletti, gyönyörű fekvésű olasz Tivolihoz, volt, akinek a dalmát tengerpart kikötővárosát, Dubrovnikot juttatta eszébe, és ismét mást a város fölött emelkedő Mecsek ama bibliabéli hegyre emlékeztette, amelyre Krisztust a Kisértő föl-vitte, és megmutatva neki a város minden pompáját, azt mondta: „Ezt mind neked adom, ha imádsz engem . . .”

Magyar Athén, mecsekalji Dubrovnik, bibliabeli hely . . .

Nem úgy hangzik ez, mint egy vásári kikiáltó dicsekvése? „Itt látható Mária Antoinette nyakéke! Szébb, mint az eredeti . . .” Nem úgy csengenek ezek a szavak, mint egy idegenforgalmi toborzó plakát szövege? A nyakék vagy igazi, vagy hamis. S ami hamis, nem lehet szébb az eredetnél. Vajon Athén akarna-e a „görög Pécs” lenni? Dubrovnikot büszkévé tenné-e, ha azt mondanák róla: „tengerparti Pécs”? Nápolynak hízelegne-e, ha . . .? Ne folytassuk! A szépséget ne egy másik szépséghez mérjük. A városok szépségét se. Minden érték önmagával azonos. Egy város szépségét sem az adja, hogy mihez hasonlít. Pécs nem Athén, nem Tivoli, nem magyar Dubrovnik. Pécs önmagával azonos.

Múlt és jelen, ember és történelem, táj és technika alakította ki a város arcán azokat a vonásokat, amelyek összetéveszthetetlené teszik Pécs szépségét más városok szépségével. Pécs felnőtt, nagykorú lett. Megérdemli, hogy csak önmagával mérjük.

A városnak ezt a máshoz nem hasonlítható jelentését és értékét keresték és foglalmazták meg írói. Olyanok, akik itt születtek, de életük útja másfelé kanyarodott, olyanok, akik éveket töltöttek falai között, olyanok, akik csak átutazó vendégként koptatták köveit, olyanok, akik ma is itt élnek. Ugyanakkor szavaik beépültek a város házaiba, köveibe; képeik, látomásaik jelentést, történelmet alakító értékké és erővé váltak a város múltjában.

Mi adja Pécs sajátos színezetét, önálló jelentését? Miben van a város egyéni karaktere? Hogyan fogalmazták meg Pécs költői, írói a hely szellemét?

Pécs az ország legdélibb fekvésű városa. Földrajzi elhelyezkedésében, az itt élő emberek gesztusaiban is van valami déli, olaszos, mediterrán vonás. A földrajzban valamikor azt tanították, hogy Dél határa ott húzódik, ahol megterem még a szelídgesztenye. Nos, Pécs közelében terül el az ország legnagyobb, összefüggő szelídgesztenyése. Itt a kertekben még beérik a füge, a délre néző teraszokon a citrom. A Mecsekben mérik az országban a legtöbb napsütéses órát. A mészkősziklákön ízletes szőlő és barack terem. S azt mondják, hogy amelyik vidéken jó bor terem, az jó költő-termő vidék is . . .

A város délre néz, hátát a hegynek vetette. Aki a város fölött emelkedő hegyről lepillant a tájra, tekintete a Dráva menti síkságon át akadálytalanul fut a folyóig. A város kelet–nyugati irányban terül el hosszan, egyre nagyobb területeket ragad el a szőlőkből, és házakkal népesíti be a síkságot is. Múlt és jelen harmonikusan megfér a tájban. A hegy lejtőjén fecskefészek módján tapadnak a sziklákhoz a régi házak, és lent a völgyben korszerű, lapostetejű, vasbetonfalú toronyházak emelkednek: a modern városépítészet eredményei, új városrészek, lakótelepek. Hidedg hajnalokon, amikor köd üli meg a várost, a hegy oldaláról olyan a látvány, mintha tengerparton állnánk. Éjszaka pedig a homály burkán átszűrődő utcai fények úgy villognak, mint tengerek korallszigetei, és a kivilágított autóbuszok úgy cirkálnak, mint világitótestű halak. A hegy oldalán a víz koptatta mélyedések görög színházakra emlékeztető katlanokká öblösödnek. A hegy mészkősziklái nyári délelőttökön magukba szívják a nap sugarait, és a hőség éjszaka hullámokban árad a városba. Tavaszi, nyári záporok idején a meszes talaj nem nyeli el a csapadékot, a hegyről alázúduló víz patakokká duzzadva rohan az utcákon.

A város lakossága az elmúlt évtizedekben megkétszereződött, megháromszorozódott. Új gyárak, üzemek, tárnák vonzzák a munkásokat a környék falvaiból. A belváros szűk utcái, az üzletek és a hivatalok környéke mindig emberektől népes. De a napi munka, a gondok és ügyintézés közben is jut idő kirakatnézésre, rövid korzóra a belváros utcáin, nézelődésre, beszélgetésre a tereken. Kényelmesekek, ráérők itt az emberek. A tereken gyerekkocsit tologató kismamák beszélgetnek, az utcai padokon nyugdíjasok üldögélnek, s mindig akad egy ráérő gyerekkéz, amelyik morzsákat szór a galamboknak . . .

Már az ősember megtelepedett a tájon. A hegy barlangjai védelmet nyújtottak, a síkság növényvel, állattal éltette, a sziklák kőszerszámokat és fegyvert adtak. A környéken végzett ásatások leletei, amelyek ma a pécsi múzeum üvegvitrinjében láthatók, évezredes kultúráról mesélnek. A hegy lábánál utak találkoztak, s az utak csomópontjánál igen korán település született. A rómaiak korában Sopianae néven fontos, megerősített hely állt itt. Új házak alapozásánál, csatornaépítésnél ma is gyakran botlik az ásó római faragott kövekbe. Ókeresztény temetkezési helyek, festett sírkamrák kerültek elő a földből.

A X. és a XI. században erre a régi római városmagra épült a középkori magyar város, mely a latin nyelvű oklevelekben öttornyú, öttemplomú egyház, *Quinque Ecclesiae* néven szerepel. Püspökséget az első Árpád-házi király, Szent István alapította.

A középkori város első virágkorát a magyar reneszánsz uralkodók idején élte. A királyok többször meglátogatták a várost, Zsigmond és Mátyás országgyűlésre hívta egybe ide a főurakat. 1367-ben Nagy Lajos egyetemet alapított Pécsen, mivel a város „a tudomány magvainak szaporítására és üdvös sarjainak növelésére különösen alkalmasnak és megfelelőnek ígérkezik”, amint az egyetem alapítását megerősítő pápai oklevél mondja. Pécsen nyílt meg az első nyilvános magyar könyv-

tár. A városban tudós papok éltek, akik idejükből a politikára, a tudományra, a könyvgyűjtésre, az irodalomra is áldoztak. A városon haladt keresztül a Budáról, a királyi székhelyről Itáliába vezető út, s az ország útjai közül akkor talán ez volt a legfontosabb, a legforgalmasabb. Itt pihentek meg a király emberei, az Itáliából érkező humanisták s az olasz egyetemekre igyekvő magyar fiatalok. A hely jelentősége csak nőtt, amikor az ország déli határvidékén feltűnt a hódító török.

A XV. században Pécs püspöke az európai hírű humanista költő, Janus Pannonius volt. Janus a Dráva és a Duna összefolyása táján született, ifjúkorában több évet töltött a ferrarai és a páduai egyetemen. Itáliából való hazatérése után Mátyás király kancelláriájának – ma úgy mondanók: külügyminisztériumának – lesz a vezetője. Ő intézi a királyi udvar levelezését, az uralkodók közti „jegyzékváltások” szövegét fogalmazza: Janus költészetté emelte a diplomáciát... Abban az időben a közéleti méltóság többnyire egyházi javadalommal és címmel járt együtt. Janust pécsi püspökké nevezte ki Mátyás. A költő az esztendő egy részét, különösen a téli és a tavaszi hónapokat szívesen töltötte az Itáliára emlékeztető déli tájon. Bár a kor szokása szerint verseit latin nyelven írta, költővé a magyar föld, a magyar táj, a magyar valóság tette. A gyöngytüdejű ember a maga életének a jelképét látta meg a Mecsek oldalán tavasszal korán kinyíló, de zúzmaraleppel befedett, hidegtől megfojtott mandulavirágban. Elkíséri Mátyást a török ellen az 1463-as boszniai hadjáratra, részt vesz Jajca ostromában. Az ostrom idején megbetegszik, s ez az élménye is versbe kerül. A vers az egészségre vágyó ember jajkiáltása, a közelgő halál keserű megsejtése. Janust Pécssett temették el, de sírja – anyjával együtt, aki korábban ugyancsak itt halt meg – máig ismeretlen.

Később Jajca is elesik, Pécs is a török hatalma alá kerül. A harcok idején a múzsáknak szentelt csarnokok falai összedőlnek, a csendes könyvtárszobákba lángcsóva kap, a pergamenre rótt költői álmok elhamvadnak. A versek, ha születnek, a pusztulásról szólnak, a múlt fényes emlékein siránkoznak. Tinódi Lantos Sebestyén, aki diákként a város falai között tanult, most írotoll helyett kardot vesz kezébe, majd amikor a harcok során félkarja megsérül, a kardot zeneszerszámmal, lanttal cseréli föl, és vándorénekesként járja az országot. Csáktornyai Zrínyi Miklóst, a Szigeti veszedelem íróját is nem költőként, hanem hadvezéri minőségben látják a pécsi várfalak: az eszéki hadihíd felégetése után megostromolja a várat, de kellő hadiszerek és tüzérség hiányában hamarosan elvonul. Ebben az időben a magyar lakosság a várfalakon kívül szorul. Itt telepednek le a Balkánról bevándorolt szláv népek is. Erre a népkeveredésre emlékeztetnek a város furcsa nevű utcái, negyedei: Puturluk, Zidina...

A város újabbkori fölvirágzása a XVIII. és a XIX. századra esik. A hegyről aláömlő Tettyc-patak tucatszámú gabonaörlő malmot hajt. A városban a céhekbe tömörült iparosok kökeretes, boltozatos barokk házakat építenek. Német kereskedők települnek a városba. A kaszárnyákból kiköltöznek a katonák, és a falak iskoláknak adnak otthont. Sisakos barokk templomok, szerzetesházak épülnek. Klimó püspök papírmalmot, könyvnyomtató műhelyt, könyvtárat létesít a városban. Egy-egy vándorszínész-társulatnak – tagjai közt például Dérynével – már érdemes rövidebb-hosszabb időre megragadni, hogy nemzeti nyelvű előadást tartson a városban.

Ekkor még nem Budapest az ország fővárosa, a szellemi élet tűzhelyei a vidéki városok; ezek gyűjtötték és vonzották maguk köré a tanulni és tenni vágyó fiatalokat. Pécs a XVIII. század elején az egyik legnagyobb magyar diákváros. A pécsi iskolákban kitűnő tanárok tanítanak, és egy nemzedéknyi idő alatt a város iskoláiban felnő annyi író – Garay János, Nagy Ignác, Frankenburg Adolf, Vas Gereben, Tóth Kálmán –, hogy nevük szinte benépesíti a magyar reformkor iro-

dalmát. Számukra azonban csak a diákevek színhelye a város; Pest lassan felnő az ország fővárosává, megépülnek a Duna-hidak, Pestre teszi át székhelyét az országgyűlés, s a centralizált gazdasági és politikai élet természetszerűen ide toborozza az írókat is. Ettől kezdve jobbra már csak néhány esztendőre ad otthont a város a költőknek. A diákevek azonban minden ember életében jelentősek, az író számára pedig talán kétszeresen azok. Ezért térnek vissza a pécsi emlékek, ha elmosódva, ha átköltve, ha csöndes révedezéssel, halk nosztalgiával is, de oly sűrűn azoknak az íróknak a műveiben, akik valaha pécsi diákok voltak . . .

Pécs a két világháború közti években immár harmadszor éli át a szellemi újjászületés korszakát. Megnőtt a város lakossága, megnőtt a munkásság ereje. A polgári város a püspökvár fölé kerekedett. A Zsolnay porcelángyár készítményei világhírt szereznek a városnak, Az egyetemen három fakultáson folyik az orvosok, a bölcsészek és a jogászok képzése. A város zenei élete, színháza eredeti bemutatókkal hívja föl a figyelmet. 1931-ben megalakul a Janus Pannonius Irodalmi Társaság, mely maga köré tömöríti a városból elszármazott írókat, s dajkálója, fölnevelője és szárnyrabocsátója lesz a jelentkező, új tehetségeknek. Könyvsorozata olyan pályakezdő íróknak biztosít nyilvánosságot, akik a mai magyar irodalmi élet vezető egyéniségeinek számítanak. 1941-ben folyóiratot indít a társaság. A lap nagy hatással szól bele az országos irodalmi élet eseményeibe. A társaság szervezésében megtartott irodalmi estek, matinéik az ország különböző tájain élő alkotók találkozására és véleménycseréjére teremtenek lehetőséget. A kor java írói mind megfordulnak a városban. S ha e rövid látogatások nyomot hagynak az író munkásságában, hogyan találunk meg a pécsi emlékeket azoknak a műveiben, akik hosszabb időt töltöttek a falak között, vagy akik ma is itt élnek?

Pécs szellemi-irodalmi életének ez a harmadik reneszánsza napjainkban is tart, sőt tovább gazdagodik, nő és gyarapszik . . .

*A pécsi
vásáron*

A SZELIDGESZTENYÉK ÉS AZ ÉSZAKI LÁTOGATÓ

(Pécsváradi interjú Nemes Endrével)

1982 márciusában rendezte meg a pécsi Janus Pannonius Múzeum Nemes Endre, Svédországban élő magyar származású festőművész kiállítását a Pécsi Galériában. A Magyar Nemzeti Galériában rendezett kiállítás után következett Nemes Endre bemutatkozása a szűkebb hazájában – a festőművész ugyanis Baranyában, Pécsváradon született 1909-ben.*

Édesapját, Nágel Ignác adótisztet a Felvidékről helyezték Pécsváradra. A család rövid másfél év után visszaköltözik. Nemes Endre a Felvidéken és Magyarországon tölti ifjúkorát. Iglón érettségizik. Budapesten édesapjánál fejezi be felsőbb iskoláit, majd pár hónapra Bécsbe megy filozófiát tanulni. 1928-ban felveszi a Nemes nevet.

Írni kezd. Irodalmi pályájának első állomása egy verseskötet. Munkatársa lesz a Kassai Újságnak.

1928–30 között mint karikaturista él Prágában. 1930–35 között a prágai Képzőművészeti Akadémián Willy Novak professzor tanítványa, művei szerepelnek prágai kiállításokon. Jár Párizsban, műkritikákat ír, kiállít. Prága ekkor nemzetközi kultúrcentrum, demokratikus sziget a fasizálódó Európában. Nemes Endre itt ismerhette meg közvetlen formában a modern művészet irányait, az avantgardot, s a különösen önálló mozgalomként jelentkező szürrealizmust.

Csehszlovákia hitleri elfoglalásakor 1938 őszén Finnországba emigrál, az egyedüli országba, ahová magyarok vízum nélkül utazhattak. 1939 tavaszán felkéri a helsinki Festészeti Iskola tanárának, a finn szociáldemokraták rajzolója lesz, kiállít. 1940 februárjában száműzik Finnországból, ideiglenes tartózkodási engedélyt szerez Svédországba, majd a norvég művészek elérik, hogy Norvégia fogadja be. Ide hat nappal a német megszállás előtt érkezik. Beáll a norvég hadseregbe, a közép-norvégiai katonai ellenállás leverése után Svédországba szökik, itt internálják. Később Stockholmban telepedik le. Két év szünet után kezd újra festeni.

1944 őszén állít ki újra, szerkeszti a Stockholmban megjelenő svéd újságot, a Listyt. 1945 után ismét felkeresi Prágát. 1947-ben kinevezik a göteborgi múzeum festészeti és rajziskolája tanárává. Megkezdzi az oktatás átszervezését. 1948-ban megkapja a svéd állampolgárságot. 1949-ben díszlet- és jelmezterveket készít a stockholmi Királyi Operába. Bekapcsolódik a gyárilag előállított zománc alkalmazásának kísérletébe. Ő készíti Svédország első zománctól készített konstrukcióját, a csillagorát. Márványintarziát tervez egy göteborgi köztérre, 1955-ben barátai könyvet adnak ki róla. 1959-ben meghívják a kasseli Dokumentára, 1965-ben el-

* Az életrajzi adatokat Nemes Endre 1982. évi magyarországi kiállítási katalógusában (szerk.: Ratkai Ida) szereplő kronológia alapján közöljük. (G. O.)

nyeri a svéd kormány az évi művészeti díját, 1968-ban díjat kap a VI. tokiói nemzetközi grafikai biennálén. Professzorrá nevezik ki.

1963 óta állít ki Csehszlovákiában. 1970-ben, a külföldön élő magyar művészek kiállításán mutatkozik be először Budapesten. Textilképekkel, gobelinnel, falikárpittal, szövött képekkel jelentkezik. 1978. évi prágai kiállítása alkalmával családjával együtt felkeresi szülőfaluját, Pécsváradot.

1981-ben részt vesz Budapesten a svédországi magyar kiállítás előkészítésében. 1982-ben életműkiállítással mutatkozik be Budapesten, Pécsen és Prágában.

Számos svéd és nemzetközi díj, kitüntetés tulajdonosa. Kiállításainak nemzetközi visszhangja alapján a szakmai közvélemény a kortárs képzőművészet élvonalához sorolja Nemes Endre életművét. Művészetét lényegében Prága 30-as évekbeli legvirulensebb irányzata, a szürrealizmus határozza meg.

*

Született 1909-ben Pécsvárdon – olvashatjuk Nemes Endre életrajzának első adatát. Hadd mondjuk el, hogy 1909 őszén kezdődnek meg a falu alatt futó vasút építésének munkálatai, és ezen az őszön távozik el Pécsváradról Kodolányi János, aki tízéves koráig itt szerzett élményeit később számos jelentős regényben feldolgozza.

Nemes Endrének és családjának mit jelentett ez az életrajzi adat: született Pécsváradon.

Családom a Felvidékről, Abaúj-Torna vármegyéből, Rozsnyó környékéről származik. Szüleim Lőcsén éltek a Szepességben, és édesapámat mint fiatal adótisztet helyezték ide Pécsváradra 1908-ban. Családunk másfél esztendőig lehetett itt, és utána ismét visszahelyezték a Felvidékre.

Emlékeim nincsenek Pécsváradról, csupán két apró kis fényképem van, melyeken egy apró, másfél éves gyerek ül egy latorban a gyepen, az orgonabokor árnyékában. Mellettem áll a fivérem egy olyan szoknyában, amilyenbe akkor a kislányokat öltöztették. Csupán ez a képem maradt meg. Amit a szüleimtől hallottam igen kevés volt, mivel 1914-ben kitört a háború és édesapám bevonult. Elbeszéléseikből az emlékezetemben az maradt meg, hogy itt gesztenyefák voltak. De nem vadgesztenyék, hanem szelídgesztenyék. És ez kísérte végig az egész életemet, ez az emlék az itteni gesztenyeerdőről, amit ma láttam először.

Négy évvel ezelőtt jártam itt Pécsváradon a feleségemmel és a kislánnyal, de nem hittem, hogy valakire találok, aki útbaigazíthatna vagy felvilágosítást adhatna arról, hogy hol laktunk, hiszen olyan borzasztó régen volt az, és olyan rövid ideig tartózkodtak itt a szüleim. Legnagyobb meglepetésemre aztán Takács elnökhelyettes úrtól – amikor a múlt héten Malmőben megnyitottuk a magyar kiállítást – megtudtam, hogy sikerült megtalálni a házat, ahol valamikor laktunk, s ahol ma jártunk is. Azt a nénikét is megtaláltuk, aki akkor tizenegy éves lányka volt, és aki emlékezett a családjára. Ez számomra rendkívüli élmény, mert sohasem gondoltam, hogy valaha is bármi útbaigazítást kaphatok a szülőhelyemet illetően.

Idővel ez a szülőföld kitágul. Gazdagodik a Felvidékkel, Béccsel, Prágával. Hogyan fogalmazná meg: mi volt a mester szülőföldje szellemi szempontból?

A szülőföldnek az én életemben különös jelentősége volt, mivel én sok mindenben mentem keresztül, és sokszor kétségbe vonták azt, hogy van-e jogosultságom a szülőföldre egyáltalán. Mi a Felvidéken éltünk, és amikor az 1918-ban Csehszlovákia

rész lett, engem egyik napról a másikra egy szlovák gimnáziumba kényszerítettek, ahol a tanítás szlovák nyelven folyt. Én egy szót sem tudtam akkor szlovákul, és ha megkérdeztem a padtársamat, aki beszélte a nyelvet, hogy mit mond a tanár, akkor megpofoztak, mivel magyarul tilos volt beszélni. Tíz éves voltam ekkor. Az ötödik osztályig így végeztem a gimnáziumot, azután a szüleim elváltak.

– 1918-ban édesapám szekérrre tette a lőcsei állampénztár ötmillió koronáját, és felvitte Pestre a Pénzügyminisztériumba, ahol elfelejtettek neki nyugtát adni, s azt csak külön kérésére kapta meg. Ő aztán itt maradt Magyarországon, Edelenyben volt az adóhivatalban, később pedig elkerült Újpestre és ott halt meg.

– Én a miskolci gimnáziumba jártam a hetedik osztályig, aztán 1927-ben érettségiztem Pesten a Bolyai Farkas Gimnáziumban. Rögtön utána elhagytam Pestet, mert Bécsbe mentem, hogy filozófiát tanuljak.

– Hogy miért mentem el akkor Magyarországról, annak nagyon egyszerű oka volt: nem akartam a Horthy-Magyarországon élni. Tehát én már tizenhét és fél éves koromban önként vállaltam az emigrációt, pedig az emigráció akkor is és minden időben nagyon nehéz elhatározás. Valamilyen eszméért vagy meggyőződésért hagyja el az ember azt az országot, ahol élt, ahol született, elhagy egy bizonyos körülményt, egy bizonyos adottságot, de annak mindig meg kell fizetni az árát, és annak az ára gyakran nagyon magas.

– Azután Prágába kerültem, de hírlapíró is voltam közben. Megfeledeztem arról, hogy egy polgári lap munkatársa vagyok, egy kőművésztrájkáról kellett először beszámolnom, és ez volt az első alkalom, hogy egy ilyen sztrájkot láttam. Annak a hangulata, az egész helyzet annyira közvetlenül hatott rám, hogy megírtam mindent pontosan, ahogy láttam és hallottam. Ennek az volt a következménye, hogy félórán belül nem voltam munkatársa a lapnak. Ezzel vége lett a hírlapírói karrieremnek.

Nagyon érdekes, hogy Nemes Endre első nyilvános jelentkezése egy verseskötet. Utána következik az újságírói gyakorlat Kassán, Prágában, sőt a háború idején a stockholmi cseh újságnál. Mi volt a szerepe a mester életében az írásnak?

– Abban az időben, 18–20 éves koromban még nem tudtam eldönteni, hogy írjak vagy pedig festéssel foglalkozzam-e? Nem tudtam még, hogy festő leszek. Míg a festészet volt a vágyam, de akkor az írással többet foglalkoztam.

– Az a verseskötetem meglehetősen különleges eseményt jelentett. Liptószentmiklóson, a Felvidék legszlovákabb városában jelent meg, és magyar könyv lévén ez kis híján nemzetgyaláznak számított. Ezzel a kis kötettel jöttem el Pestre, és mentem el a Nyugat szerkesztőihez, Osvát Ernőhöz és Gellérthez. Hetenként egyszer volt fogadóórájuk, melyen fiatal költők és írók mutatták be írásaikat, ők azokat megbírálták, és gyakran le is közölték, ha jónak találták.

– Később, 1930-ban kezdtem csak el a képzőművészeti akadémiát, de kritikával is foglalkoztam a prágai magyar újságokban. Ezt feladtam egy rövid idő után, és akkor írtam, amikor elkerültem északra.

– A háború alatt az emigrációban tulajdonképpen csak menekült művészekkel érintkezhettem, mert a svéd közvélemény nem fogadott el bennünket. Félték az idegeinktől, háború volt, így nem volt más hátra, mint hogy mi egymással érintkeztünk, norvég, dán és más menekültekkel. Voltak ott cseh kollégáim is a prágai Képzőművészeti Főiskoláról. Itt mindössze annyi volt a ténykedésem, hogy írtam egy tanulmányt a fiatalabb cseh művészekről, arról a generációról, amelyhez én is tartoztam. Később egy svéd folyóiratnak voltam a kezdeményezője 1947-ben. Prizmának neveztük, három évig szerkesztettem. Nagyon komoly lap volt, tulajdon-

képpen a legnevesebb és a legértékesebb folyóirat, ami Svédországban megjelent. Ez nem az én véleményem, hanem a svéd kritikáé. Ebben a folyóiratban össze akartuk foglalni a különböző művészeti diszciplínákat, hogy ne csak képzőművészetről legyen szó, hanem irodalomról, építészetről, táncról, koreográfiáról és filmről is.

Kérem, térjünk vissza most Prágába. Abba a városba, amely nagyon fontos volt művészi kibontakozása szempontjából. Milyen volt a harmincas évek Prágája?

A harmincas évek Prágája nem volt nagy, de ez a mindössze 750 ezer lakosú város szellemileg nagyon élénk közeget jelentett. A 19-es magyar emigrációból sokan éltek ott, így például Böhm Vilmos, Szende Pál, Poór Bertalan festő és még sokan azok közül, akik 1919 után kénytelenek voltak elmenekülni. Többek között Forbáth Imre költő is. Utánuk jöttek a politikai menekültek Németországból, Hitler elől, a lengyel menekültek Pilsudski elől. 1933-tól kezdve Franciaország és Anglia mellett Csehszlovákia volt az egyedüli demokratikus sziget Európában.

Prága mégis olyan volt akkor, mint egy ostrom alatt élő város. Mert miután 1934-ben az ausztrofasiszták véresen leverték az ausztriai felkelést, majd amikor jött az Anschluss, a csatlakozás, aztán a spanyol polgárháború, mindnyájan tudtuk, hogy csak idő kérdése, mikor kerül sor Prágára, Lengyelországra és a többire. Nagyon nehéz erről beszélni, különösen a fiatalabb generációnak, hogy milyen nehéz, milyen végzetterhes idők voltak azok, amikor közelről láttuk azt a borzasztó veszélyt, ami Európát fenyegette, és nem láttuk a segílyt, a mentséget sehol. Mert az egyedüli ország, amiben reménykedtünk, a Szovjetunió is időt akart nyerni, és tudtuk, hogy az is éppen ilyen veszélyben van.

Mégis úgy dolgoztunk és éltünk ebben az 5–6 évben a közvetlen veszély közelében, mint a földműves, aki két csatatér, drótsövények és aknák között szántja a földjét. Mi is így végeztük a napi munkánkat a festőállvány előtt, mintha mi sem fenyegetne bennünket. Nagyon nehéz ezt megmagyarázni és megérteni, de van néhány képm ebből az időszakból a Pécsi Galériában. Olyan nyugodtak, olyan csendesek azok a képek, csak itt-ott látni rajtuk egy eltévedt repülőgépet a láthatáron, vagy egy esernyőt egy madonna kezében, ami erre az időre, erre a veszélyes korra utal.

A képeket nézve, úgy érzem, azokban nagyon is benne van a századunk, és mindaz, amit a mester most elmondott. Hogyan fogalmazná meg ezt szavakban?

Nehéz a képeimről beszélni. Én valahogy sohasem tudtam ábrázolni azokat az egyszerű élményeket, melyek mindennap körülvettek. A várost, az embereket, a tevékenységüket. Engem más dolgok érdekeltek vagy legalábbis más élményeket akartam kifejezni. Részben olyasmit, amit nem lehet látni, amit az ember csupán elképzel, amit a képzeletben, álmaiban, rögeszméiben vagy rémálmaiban lát. Ezt a képzőművészetben, festészetben nagyon nehéz kifejezni, ezt irodalmi festészetnek szokták nevezni – tévesen –, és ez gyakran ad lehetőséget félreértésre vagy meg nem értésre. Taszítja vagy bizonyos távolságra tartja a nézőt, így egészen természetes, hogy a közönség nagy része azzal utasítja el ezeket a képeket, hogy érthetetlenek.

Önök gyakran kellett megbirkóznia ezzel az elutasítással?

Hogyc, és ez hosszabb ideig fenn fog állni. Ehhez hozzá kell szokni; emiatt én nem panaszkodom, ezt nem kritizálom, hanem inkább természetesnek tartom,

mert az én élményeimmel nem azonosíthatják magukat az emberek. Ezek különös élmények voltak, a képzőművészet pedig nem használ mondatokat és szavakat, csupán színnel és formával fejezi ki magát.

Ezek az élmények tehát erősen kapcsolódnak a háborúhoz, és abhoz a tényhez, hogy Nemes Endre számára 1938-ban elkezdődik egy Odüsszeia. Az is lehet azonban, hogy Skandináviába való távozásával csak rég megkezdett emigráns élete folytatódik . . .

Igen, erről volt szó. Mindez azonban azt is jelentette, hogy újból kellett kezdenem a munkámat, egy egészen új környezetben, amely sok évtizeden keresztül nem tudta befogadni a munkámat, mert azok egy más tradícióra, más gondolkodásra épültek, mint amilyen az északi kultúra. Ez egészen természetes, hiszen ugyanaz történnék, ha egy svéd festő idejönne, és a svéd iskola szerint festene itt. Valószínű, hogy az is olyan érthetetlen volna, mint én voltam ott északon.

Aztán megváltozott a helyzet, mert a hatvanas években egy új múzeum épült egy nagyon ügyes vezetővel, aki a provinciális felfogást kitágította, és később Párizsban a Centre Pompidounak lett az igazgatója. Ezáltal a svéd képzőművészet is kinőtte vidékiességét, és európaiasabb lett. Aztán sok évig tanároskodtam, és azt hittem, hogy a növendékeimen keresztül talán megnagyobbodik az az alap, amin állhatok – de hát ez is csak illúzió volt.

Tulajdonképpen milyen a státusza Svédországban a képzőművészetnek? Ezeket a nehezégeket vajon csak a messziről jött alkotó éli át vagy pedig más is? Meg tud-e élni műveiből a képzőművész?

Ezt a kérdést fokozatosan kellene feltenni, mert 1945-ben más volt a helyzet, mint 1950-, 60-, 70 és 80-ban. A háború alatt nagy művészi konjunktúra volt, mert az ország le volt zárva, az emberek jól kerestek, de nem tudtak többet enni, hiszen jegyrendszer volt. Nem tudtak költeni, nem tudtak utazni, építkezni, és a megmaradt pénzüket a művészetbe fektették. Sok művészeti egyesület alakult, szinte mint ősszel a gombák az eső után. Vagy tízezer ilyen egyesület volt, minden üzemben, minden munkahelyen. Részben a saját részükre vásároltak, részben pedig ki-sorsolták a képeket az egyesület tagjai között, akik néhány korona tagsági díjjal vettek részt ebben, és jutottak képekhez, szobrokhoz, grafikákhoz. Játék volt ez bizonyos esztétikai feladattal és tartalommal.

– Megváltozott a helyzet a háború után, amikor növekedett a jólét, és az emberek igényei megváltoztak. Az autó ott állt minden ház előtt, egy vagy kettő, a házak az évek múltán egyre nagyobbak lettek, míg azt rendelettel nem korlátozták. Nyáron már nem elégedtek meg az emberek azzal, hogy szabadságra menjenek, hanem a déli országokba repültek, ami nem kerül többbe, mint otthon eltölteni a szabadságot, és mentek Mallorcába, Görögországba, hogy a napon legyenek és a tengerben fürödjenek . . .

Es közben megfeledeztek a művészetről?

Kezdték a művészetről is megfeledezni, hiszen a nap fontosabb, a tenger fontosabb, a falakat pedig már különben is telítették képekkel, mivel nagyon sok litográfiát és grafikát terjesztettek el Svédországban. Ezzel minden embernek lehetősége volt, hogy műalkotással díszítse otthonát, és ezt ezzel sikerült is elérni.

– Az utóbbi időkben a helyzet megváltozott, a művészetnek egészen más szerepe van ma, amikor befektetés tárgya lett, hiszen a bankban levő pénz kamata kisebb, mint az infláció, a megtakarított pénz egyre apad, míg a műalkotás egyre drágább lesz.

Ezek a rokonvonások Magyarországon is . . .

Ma a gazdasági válság nálunk is azt jelenti, hogy az állam egyre kevesebbet áldoz kultúrára, helyesebben mondva, csökkenti még azt is, amit eddig adott. Így a kultúra szempontjából most nagyon nehéz időket élünk, a költségvetések jelentéktelenek, a múzeumoknak alig van pénzük, nem tudnak vásárolni, nehezen fizetik a külföldi kiállítások biztosításait, szállítását. Így most az asszonyoknak kell dolgozniuk, hogy a férjek feshessenek, mintázhassanak, a művészettel foglalkozzanak. Furcsa világban élünk.

Nagyon sok középületre, köztérre készített munkákat, ezenkívül operadiszletet, zománcművet, és köztéri burkolattervet is. Miért vállalta a táblaképfestés mellett ezt a műfaji sokféleséget?

Részben azért, mert sokáig tanítottam, és az volt a meggyőződésem, hogy napjainkra elértük azt, hogy az építészet és a képzőművészet megint összeházasodhatik, és a képzőművészet szerves része lehet az építészetnek, miután mindkettő sokáig a saját útját járta. Ez volt az elképzelésem, a meggyőződésem, és amikor azt a százéves iskolát (a göteborgi múzeum festészeti és rajziskoláját – G. O.) átvettem, az oktatást kibővítettem olyan tárgyakkal, mint amilyen a monumentális festészet. Magam is akkor kezdtem foglalkozni freskófestészettel.

– A zománctot én vezettem be Svédországban. Erről annyit, hogy olyan anyagot kerestem, ami alkalmazható lenne homlokzaton, és kibírja a nagy éghajlati ingadozásokat is a mínusz 30-tól a plusz 28–30 fokig. Ezt az ingadozást kevés anyag viseli el, s ennek kutatása közben bukkantam rá a zomántra. Egy mérnökbarátom adta az ötletet, így én csináltam Svédországban az első nagy zománcművet egy homlokzatra. Ezt azután sokan követték, mert az anyag tulajdonképpen nagyon olcsó, és ha a művész maga csinálja, meglehetősen sok pénze marad. Abban a pillanatban, ha munkatársai vannak, azokat már nem tudja kifizetni, és hozzájön ehhez az adó is.

– Meg kell említeni, hogy Svédországban van egy különös adó, ami az iparosokra vonatkozik, és a művészeket is ebbe a kategóriába szorítják. Ez azt jelenti, hogy mielőtt egy költő leírná azt a szót, hogy „szeretlek”, már hat százalék adót fizet. Ha a zeneszerző egy hangot leüt a zongorán, már hat százalékot kell előlegeznie arra a dallamra. Ezt a furcsa adót én a svéd adógondolkodás szürrealizmusának nevezem, mivel mi több adót fizetünk, mint akárki más. Nálunk az átlagos adó mintegy 50 százalékos, és ez felmehet a nagyobb jövedelműeknél egészen 80 százalékig is. Ezért kell a művésznek minden munkát magának végeznie, és nem szabad asszisztenciát igénybe vennie.

És a sokféle műfaj mit jelentett az ön számára?

Ez azt jelentette, hogy például egy homlokzaton dolgozott az ember egy új városnegyedben, és a munkája része lett annak a negyednek, az emberek mindennap megfordultak ott és találkoztak a műalkotással.

– Egy táblakép be van zárva. Ha azt megveszik és egy otthonban elhelyezik, azt

én majdnem fogháznak tartom. A képet letartóztatták. Hallottam egy kollégám esetéről, aki egy vízmű számára készített egy munkát. Az alkotás, egy mennyezetre festett hatalmas kék ég sirályokkal, egy barlangba került, ahol csak a gépész van szolgálatban. Szerintem a világ legexkluzívabb monumentális festménye ez a 150 négyzetméteres mennyezeti freskó, amit Göteborg városa egyetlen ember számára festetett.

– Készítettem azután iskolák számára zománcokat, készítettem falikárpitokat. Minden anyagnak megvan a maga struktúrája, különös szuggesztivitása. Hogy egyszerűbben fejezzem ki magam, meg vagyok győződve arról, hogy azok a nézők, akik elutasítják a táblaképeimet, elfogadják a munkámat, ha ugyanazt a képet textilben adom nekik. Ennek az anyaga, a szövet, a fonal, közelebb áll az emberekhez, és textillel könnyebb kapcsolatot teremteni alkotás és néző között, mint a táblafestéssel.

– Négy évvel ezelőtt volt egy megrendelésem a göteborgi klinika számára, egy 15 méter széles, 3,30 méter magas triptichon textilben. Egy ottani egyetemi hallgató azt a feladatot kapta, hogy szociológiai szempontból vizsgálja meg, hogyan hat ez a falikárpit a betegekre, a látogatókra, az alkalmazottakra. Nem a művészi kvalitását, hanem a pszichológiai hatását vizsgálták tehát. Érdekes volt ez a tanulmány, mert az volt a meglepő eredménye, hogy a különböző kategóriák 74 százaléka pozitív beállítottságú volt. A kárpit a kórházi félelmet az odaérkezőkben egy pillanatra felfüggesztette, s egy bizonyos melegséget, emberiséget közvetített a hosszabb ideig ott tartózkodók számára, és ezt pozitívumnak tartották. Ez volt talán az egyedüli nagyobb munkám, amiről tudom, hogy milyen hatással volt az emberekre.

Találkozik-e a nagyvilágban élő magyar művészekkel?

Nem. Nem sokat találkoztam velük, egyik-másikat ismertem a régebbi generációból, az aktivisták közül: Beöthyt ismertem Párizsban; mint említettem, Poór Bertalant, az öregek közül Perlott-Csabával találkoztam, valamint Kemény Zoltánt ismertem, aki Svájcban halt meg és nagyon jó szobrász volt. Különböben nem sok magyar művészt ismertem, mert sokáig nem találkozhattam velük.

Magyarországgal ma milyen a kapcsolata?

Nagyon sokáig távol voltam az országtól. Mint mondtam, 1921-ben mentem el, és 1935-ig évente eljöttem meglátogatni az édesapámat, de 1935 után először 1970-ben jártam ismét Magyarországon, amikor Ortutay Gyula biztatott, jöjjenek haza, ésv egyek részt a magyars zármazású művészek kiállításán, Pesten. Akkor voltam először a háború után Magyarországon, és annak az volt az oka, hogy a családom nagy része elpusztult, barátaimnak nagy része szintén, így talán természetes és érthető, hogy nehéz visszatérni egy olyan országba, ahol az ember se rokonra, se barátira nem talál. Furcsa volt hazajönni és érteni a nyelvet, a beszédet, miközben az emberek ismeretlenek számomra... A mostani itt tartózkodásom alatt azonban nagyon sok új barátira találtam, és az itteni fogadtatás ösztönösen meghatott.

Köszönjük a beszélgetést. (A szerkesztő.)

HAZÁNK IDEGENFORGALMA

. . . nő a személygépkocsival érkezők száma . . .

A turizmus napjaink elidegeníthetetlen kísérőjelensége, a műveltséggyarapításnak, a közművelődésnek egyre jobban felismert és egyre tudatosabban felhasznált, új ágazata.

Magyarországon a turizmus hatalmas fejlődése olyan tényezőkkel függ össze, amelyek társadalmunk általános fejlődésében gyökereznek.

- Egyenletesen növekszik a lakosság anyagi jóléte, életszínvonala, személyi jövedelme. A létfenntartás szorosabban vett kötelezettségein túl, egyre többet tudunk fordítani a fontos kiegészítő emberi szükségletekre, így a bel- és külföldi turizmusra.
- Hosszabb lett a lakosság szabad ideje. Ez 1950-ben évi 71 napot ért el, 1975-ben már 100 fölé emelkedett, s napjainkban az évi rendes szabadság-idő meghosszabbításával és a szabad szombatos rendszer általánossá válásával 150 körül van már.
- A munkaképesség regenerálásának növekvő igénye a kikapcsolódást, környezetváltást, a hosszabb-rövidebb időtartamú üdülést és az aktív pihenés minden formáját általános emberi szükségletté tette.
- Meggyorsult az urbanizációs folyamat: hazánkban a városlakók aránya – 25 év alatt – 50⁰/10 fölé emelkedett. Az ezzel együttjáró, megváltozott életforma is jelentősen hozzájárul a szabad idő növekedéséhez, az utazásra fordított idő bővüléséhez.
- A lakosság utazási mobilitásához jelentősen hozzájárul a gépkocsik gyorsan növekvő mennyisége. Napjainkban gyakorlatilag 9–10 főre esik egy személyautó. Az évszázad első felében ez a magas arány egyszerűen elképzelhetetlen lett volna Magyarországon, de még a vezető tőkés országokban is. E nagy fokú mozgékonyaság – kiegészülve a megnövekedett szabad idővel és anyagi jóléttel – egészen újszerű életformát teremtett, ami az utazásokat soha nem látott mértékben megnövelte.

Az utóbbi idők gazdasági, politikai és társadalmi mozgásai időnként az idegenforgalom területén is zavarokat okoznak. Ennek ellenére a turizmus iránti igény egyre növekvő számokban fejeződik ki hazánkban is.

Az 1981. évi hazai idegenforgalom adatai is ezt a sokoldalú fejlődést igazolják.

Magyarországra 14,8 millió külföldi érkezett, 6⁰/10-kal több, mint a megelőző évben. E hatalmas szám elmarad ugyan eddigi idegenforgalmi rekordévünk mögött, mert 1978-ban 16,9 millió külföldi fordult meg hazánkban. A tőkés országok-

ból érkezett vendégek száma azonban felülmúlta a korábbi évek adatait: 2,3 millióan érkeztek hosszabb-rövidebb itt-tartózkodásra.

A külföldi idegenforgalomból eredő bevételek népgazdaságunkban egyre tekintélyesebb méreteket és arányokat jelentenek: tavaly már a 14 milliárd Ft-ot is meghaladták, s ez 38⁰/₀-os növekedést jelent. A növekedésben kétségtelenül az ár-emelések is szerepet játszottak, de egyre vonzóbbak a nyújtott szolgáltatások, egyre inkább van már mire költeni. A fenti összbevételnek mintegy fele származik a tőkés, s fele a szocialista országok turistáitól. Az előbbieket esetében különösen erős volt a növekedés.

Az egyszerű átutazók száma (2,7 millió) egészében kisebb, mint a megelőző évben, de ezen belül erősen megnőtt a tőkés országokbeli turisták részesedése. Még mindig nem sikerült eléggé vonzó programokat, elfoglaltságokat és látnivalókat kínálni ahhoz, hogy legalább 1–2 napot töltsön még az átutazó turista is hazánkban. Ezzel függ össze az is, hogy bár összességében megnőtt a hazánkban eltöltött vendég-éjszakák száma (73,6 millióra), de ezen belül több mint 10⁰/₀-kal csökkent a tőkés turisták átlagos itt-tartózkodási ideje.

A Magyarországra érkező külföldiek 1981-ben
(1000 főben)

	Összes vendég	turista	E b b ő l kiránduló	átutazó
Szoc. országból érkezett	12 525	9131	933	2461
Nem szoc. országból érkezett	2 316	1319	693	304
Összesen:	14 841	10450	1626	2765

(A kiránduló és átutazó kategóriákban szereplők nem éjszakáztak az országban.)

A külföldiek magyarországi tartózkodásának időtartama
(1000 éjszakában)

Szoc. országból érkezettek	64 461
Nem szoc. országból érkezettek	9 217
Összesen:	73 678

1981-ben tovább emelkedett a szállodákban eltöltött vendégéjszakák száma, jóllehet a férőhelyek mennyisége változatlanul elégtelen. Közismert, hogy 1937-ben a Balatonnál 12⁰/₀-kal több szállodai férőhely volt (8512), mint napjainkban (7600). Sajnos a helyzet Budapesten is ezzel megegyező arányú; talán majd az osztrák–magyar közös szállodafejlesztések elmozdulást eredményeznek erről a holtpontról.

A hazánkba érkező külföldiek megoszlása
(1000 főben)

Honnan érkezett	Összesen	E b b ő l		
		turista	kiránduló	átutazó
1. Csehszlovákiából	5819	4306	718	795
2. Lengyelországból	1882	1472	38	372
3. NDK-ból	1799	1615	9	175
4. Jugoszláviából	1513	751	141	621
5. Ausztriából	1109	389	638	82
6. NSZK-ból	602	478	35	89
7. Romániából	557	349	10	198
8. Szovjetunióból	497	382	11	104
9. Bulgáriából	448	251	8	189
10. Olaszországból	69	61	1	7
11. USA-ból	58	53	3	2

Külföldi turisták magyarországi tartózkodása
(1000 éjszakában)

1. Csehszlovákiából érkezettek	28 479	átlag: 6,6 éjszaka
2. NDK-ból érkezettek	15 420	9,5
3. Lengyelországból érkezettek	8 511	5,7
4. Szovjetunióból érkezettek	4 489	11,7
5. NSZK-ból érkezettek	4 141	8,6
6. Jugoszláviából érkezettek	3 574	4,7
7. Romániából érkezettek	2 349	6,7
8. Bulgáriából érkezettek	1 603	6,3
9. Ausztriából érkezettek	1 525	3,9
10. USA-ból érkezettek	502	9,4
11. Olaszországból érkezettek	300	4,9

Az itt-tartózkodás hossza, időtartama összességében emelkedő, de ezen belül számottevően csökkent a tőkés országok turistáinak itt-tartózkodása.

A külföldi beutazások változási tendenciája

(1980-hoz viszonyítva; a felsorolás sorrendje a változás nagyságrendjének megfelelő)

a) *Emelkedő:*

NDK
Ausztria
NSZK
USA
Románia
Csehszlovákia

b) *Csökkenő:*

Bulgária
Jugoszlávia
Olaszország
Lengyelország
Szovjetunió

A beutazások egyik tipikus kísérőjelensége, hogy évek óta jelentős a személygépkocsival érkezők magas aránya: a szocialista országokból 70⁰/₀ körül, a tőkés országokból még ennél is magasabb arányban. Ehhez a tartós tendenciához jobban kellene igazodnia az idegenforgalmi infrastruktúrának több benzinkút és szervizállomás telepítésével.

Jóllehet a hazai idegenforgalom kimagaslóan meghatározó vonzereje a Balaton és Budapest (az előbbire irányul a vendégek 30–40⁰/₀-a, s csaknem ugyanennyi az ország fővárosába), de Baranya részese is jelentős. Megyénk ugyan kissé félreesik a nemzetközi turizmus fő útirányaiból, s rendkívül kedvezőtlen szállodahelyzetünk miatt alacsony az itt töltött vendégéjszakák száma. Pécs mellett Harkány jelenti a fő vonzóerőnket. Mérsékelt népszerűsített műemlékeink mellett – amelyek közül a török kori emlékek, valamint gazdag múzeumaink vonzása a jelenleginél jóval nagyobb lehetne – a falusi turizmus, ez a nyugaton divatba jövő új ágazat, a mecseki üdülőfalvak rendszerének kiépítése is sokat ígérne.

Szűr látképe

IDEGENFORGALOM A NÉPMŰVELŐ SZEMÉVEL

Gondolatok Baranya idegenforgalmáról

A gyorsan múltó életem nagyobbik darabját Baranyában töltöttem el, amely Erdély után hazám lett, befogadott, lehetőséget adott, jó földet a gyökéresztéshez és szép értelmet az életnek. Számomra egy kis ország megyényire szűkülő világát bontotta ki, egy parányi térkép, egy tájkép töredékét, valahol a Duna és a Dráva közén futó és szeretettel ölelő hegyekkel, Misinával és Szársomlyóval, vad kikirikicscel és zamatos barackkal, aranylő búzamezőkkel, bort és vidámságot kínáló szőlőskertekkel.

Barátokkal és ellenségekkel teleszótt mozgalmas napokat, hónapokat és évtizedeket töltöttem el itt, ahol egy értelme volt a szónak, ha azt jónak, dobronak vagy gutnak ejtették.

Most átélve, közel három baranyai évtizedet a nálunk zajló életre, a vendég becsülettel való invitálására és fogadására emlékszem. Örömmel mutatom be azt a Baranyát, amely mindig szíves az ideérkezőhöz, bölcs mértékkel tárja felmérhetetlen kincseit, mutatja szívvvel a hegyek ölébe búvó bányák tornyait, új városait és városrészeit, történelmi emlékeit, méltóvá maradni kívánó szándékát és törekvéseit, az év napjainak számával megegyező számú apró falvait, a bennük virágossá vált életet, írók, művészek keznyomát, a nép őrizte gazdag kultúrát, az Ormánságot, a Hegyhátét, a magyar, a német és a szerb-horvát viseletek tavaszi virágosrét hangulatú folklór világát, vendégváro tájait. Kempingjeivel, turistaházaival, a sikondai, magyarhertelendi, szigetvári és harkányi meleg- és termálvízes strandjaival.

Es az emberek, akik a hirtelen urbanizálódott világhoz alkalmazkodnak, élnek mindennapi életüket a bányákban, üzemekben, földeken, gyógyító, oktató és tudományos intézetekben. Teszik, amit tenniük kell és a kezük alól kiröppenő alkotások világjáró utazásuk során, bizonyossá teszik a kívülről szemlélőt, hogy a minden eddig volt, a jelenleg is létező és az ezután is lehetséges örömök, eredmények, feszültségek és konfliktusok terhe alatt sem megroggyanó emberségre épül.

Idegenforgalom és népművelés

Lehet, hogy sokan kiátkoznak azért, amit most leírok. Ugyanis az idegenforgalmat mindig népművelési feladatként értelmeztem.

Éppen ezért zavar a múzeumi kíséző szegényes szókincsű, betanult és lélektelenül elhadart szövege, az idegenvezető sablonos rutinja, a portás és a pincér pénzváro udvariassága, a szakbemutatót tartó szakember csak a magáét mondó zsargonja, az utas érdektelensége, a mindenkori vásárlási ösztön elsőbbsége.

Az idegenforgalom lehetőség, s benne a tartalom döntően a népművelés, amely

az emberi kultúra számtalan világára kell ablakot nyisson: történelemre, földrajzra, művészetre, nyelvekre, irodalomra. És mindezekre nem az öncél jellegével, hanem az utcához, a tájhoz, az emberekhez való szoros kapcsolódás szándékával.

De hogyan? Elmúlt évtizedeinkben gyakran tüztünk ki célokat, szemléletváltoztatással, neveléssel, tartalmas mondandóval.

Kinek a szemlélete változzon? Azoké, akik vállukra vették, az idegenforgalom gondjával és nehézségekkel csipkézett zászlaját? Azoké, akik egyszerű részesei, az idegenforgalomnak?

Tény, hogy óceáni a meglódult embertömegek áramlása. Az idegenforgalom a második legnagyobb „iparága” a világnak, 2000-re, a század- és ezredfordulóra első lesz. A prognosztikusok erre az időre hazánkba, több mint negyvenmillió embert várnak.

Ha így igaz, kétszeresen indokolt, hogy az idegenforgalom újra értelmezése az új feladatok számbavétele, ami kezdődhet nagyon tudatos igénytámasztással, az igényekre való ráeszméltetéssel. Ne legyen elég a rohanó gépkocsi ablakából való sűrű kitekintés, a tíz nap alatt Európa „megismerésére” való szándék, amely többnyire csak a sznobizmust szolgálja.

Tudatos programok kellenek, mindig annyi, amennyit az aktívan pihenő turista szelleme befogadni képes, a látottakat és hallottakat el tudja raktározni.

Programtervezők és programszervezők népművelőkkel való együttműködésre, közös elemző gondolkodására van szükség. Persze őket is valahol fel kellene készíteni, alkalmassá tenni – ha úgy tetszik – felemelni a feladatokhoz. A művelődés áldozatos munkásai pedig az alkalmi rendezvényeket fel kell cserélnék, tudatos, rendezvénynaptárban rögzíthető, éves szintű programokkal.

A szakember, aki az idegenforgalommal előre tudja, hogy mire szervez, ezáltal kimozdíthatja a sokszor nagy költséggel mozgatott rendezvényeket szűk provincializmusukból.

A szigetvári Zrínyi-ünnepségekre, a siklósi Fúvósfesztiválra, a zengővárkonyi rendezvényre, nemcsak a helyiek kíváncsiak, hanem jó együttműködéssel, Európa bármely szögletében élő emberek is, és így jelenik meg óhatatlanul az élet „piacán” a kultúra, a népkincs, a zene, a színház, jó értelemben vett áruként, itthon értékesített exportcikként, olyan jövedelmet biztosítva rendezőinek, hogy a felszabaduló állami támogatással, újabb és újabb területek lappangó tartalmas világát tegyék mindenki kincsévé.

Az idegenforgalom szakemberei és a népművelők együtt kell szolgálják itthon és a világban való megismerésünket és elfogadtatásunkat. Így együtt válik gazdaggá azok élményvilága, akik átlépik hazánk, megyéink vagy egy-egy település eszmei házának nyitott kapuját.

Baranya bemutatkozik

Megyénk, a Dunántúl délkeleti részéből négy és fél ezer négyzetkilométert foglal el és négyszázharmincezer embernek ad megélhetést öt városában és soknemzetiségű, aprófalvas községeiben. Tájvilága változatos. A Hegyhát, a Völgyesség, a Zselc domborulatai, az Ormánság, a Duna menti síkság és a Villányi hegység környéke formálja változatossá ezt a vidéket. Az Adriáról fúvó szelek a Mecsek gerincén halnak el, egyben meghatározzák a submediterrán klíma jellegét.

A föld mélye gazdag antracitot és ércet bújtat, egyben magában hordja a fejlődés jövő reményét.

A hegyek ölében levő kis településeken több ezer éve él az ember, akinek régészeti és építészeti emlékeit féltve őrzi a nép.

A megye természeti adottságai, gazdagsága, a történelmi korok emlékeinek ötvöződése és a ma élő emberek sikeres alkotásai adják azt a vonzerőt, amit az idegenforgalom szakemberei egyre inkább kihasználnak és felismernek.

Pécs, Komló, Mohács, Szigetvár, Siklós otthont ad a megye lakossága felének, a másik fele 303 kis községben él.

A tájat akár 100 millió szőlőtőke hazájának is lehetne nevezni.

A sokrétűség óhatatlanul vonzza az idegent, így van az, hogy az ország idegenforgalmi vonzerővel rendelkező helyiségének 6,1⁰/₀-a, ezen belül a nemzetközi vonzással bíró helyiségek 6,4⁰/₀-a itt található. Budapest, Pest megye, Somogy (Balaton), Veszprém (Balaton) után, az idegenforgalmi ranglistán Baranya következik, a vonzóerők birtoklásának tekintetében. Ez a vonzás sokoldalú, ezért különböző korosztályú, sokféle foglalkozású és érdeklődési körű, anyagi lehetőséggel bíró turistaréteg számára jelentős. A sok látvány viszonylag kis területen az idegenforgalmi piacon előnyt jelent és mérsékli a szezonális jelleget, lehetőséget ad a szezonidő megnöveléséhez. A fentiek lehetővé teszik az idegenforgalmi létesítmények gazdaságosabbá tételét is.

Ez a széles skálájú nemzeti vagyon nem exportálható (tájak, gyógyfürdők, műemlékek), magas a szolgáltatások hányada az idegenforgalom kínálatában, de a helyhez kötöttsége nagy hátrány.

A kínálathoz tartozik a vendéglátó hálózat, a közlekedés, a különböző, megyén belüli utazási irodák, intézmények és szervezetek szolgáltatásai, a kereskedelmi áruk egy része, amelyeket a turisták vásárolnak, a kisipari termékeknek, szolgáltatásoknak egy része, a kommunális és háziipari szolgáltatások, valamint az idegenforgalmi jellegű egészségügyi, kulturális és sportszolgáltatások és rendezvények. Ez a kapacitás nagy befektetést igényel, nagy értékű anyagi eszközök képzésével.

Pár példa a megyébe érkezők számáról és a szálláshelyekről:

1979.

Szállástípus	Vendégek száma			Vendégéjszakák száma		
	külf.	belf.	összesen	külf.	belf.	összesen
Szállodák	35 918	79 661	115 579	78 308	148 424	226 732
Egyéb szálláshelyek	29 572	163 449	193 021	165 226	694 178	859 404
Camping	13 613	16 305	29 918	58 748	44 938	103 685
Fizető-vendéglátás	6 874	52 312	58 186	72 765	458 476	531 131
Összesen	65 490	243 110	308 600	243 534	842 602	1 086 136

1980.

Összesen	55 975	210 389	266 364	213 968	716 089	930 057
-----------------	---------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

Az egymillió feletti vendégéjszakát 1979-ben Borsod, Győr, Hajdú megyék érték el.

Borsodban 2000-rel, Hajdúban 6000-rel, Pest megyében 26 000-rel volt több a külföldiek vendégéjszakája, mint Baranyában. (Somogy, Veszprém, Zala megyék a Balaton miatt teljesítettek nagyobb forgalmat.)

Szállodai férőhelyek:

Év:	Férőhelyek száma:	Kihasználtsága:
1970	1321	51,8%
1978	1192	57,9%

A szállodai férőhelyek 46,6%-a Pécssett, Harkányban 31,1%-a található.

A feltüntetett pár szám bizonyító erejű, igazolja, hogy a megye idegenforgalmának növekedését a fogadó kapacitás határozza meg. A realizált kereslet a fogadó kapacitás függvénye. Így számos a szálláshely hiánya miatti kielégítetlen igény, valamint szerte a megyében a fekete szobakiadás. Főszezonban a belföldi idegenforgalom háttérbe szorul.

A kereskedelmi és vendéglátóipari hálózat az elmúlt évek folyamán igyekezett lépést tartani az igényekkel, a frekvenciált idegenforgalmi helyeken.

Idegenforgalmi szolgáltatások terén jelentkeznek a ma és a holnap feladatai, mert ez a kínálat a kereslet jelentkezése után, mintegy öt évvel később tud csak alkalmazkodni.

Az előrelátás hiánya és a gyorsan növekvő idegenforgalom egyaránt meghatározó tényező e kérdésben.

A megye kiemelt idegenforgalmi vonzerővel rendelkező 18 települése közül 13-ban van közüzemű vízellátás. Az infrastruktúra meghatározza a további fejlesztés célkitűzéseit.

A közúti forgalmat szolgálják a benzintöltő állomások, számuk 23, 91 kútoszloppal.

Gépkocsijavító szervizszolgálat Pécssett, Komlón, Mohácson található, a többi településen a kisipar segíti az autós turistákat.

A kölcsönző, javító szolgálatnak még okos tervezéssel izmosodnia kell. Orvosi ellátás, utazási irodai szolgáltatások csaknem jónak mondhatók.

Az idegenforgalomban dolgozó emberi tényezők nagyon meghatározzák a távozó vendég jó vagy rossz véleményét, befolyásolják a „szájpropagandát”, aminek nagyon nagy szerepe van az idegenforgalomban.

Meghatározó tehát az idegenforgalomban érintett intézmények és személyek céltudatos együttműködése, a helyi lakosság aktív közreműködése mindezek révén az idegenforgalmi színvonal emelése.

Baranya megye iránti idegenforgalmi kereslet

E téma vizsgálatánál arra kell választ kapnunk, hogy milyen körülmények között találkozunk a fizetőképes szükséglet a kínálattal.

A kereslet sajátosságai közül feltétlenül szólni kell annak heterogén jellegé-

ről, változékonyságáról, komplexitásáról, valamint érzékenységről a jövedelem-politikai és árviszonyokra.

Ezeket a tényezőket vizsgálva megállapítjuk, hogy a kereslet sokszínűségét és irányát sokfajta indíték befolyásolja, amelynek feltételei adottak Baranyában. Ilyenek az üdülési lehetőségek a tavak környékén, Sikondán, Orfún, a Pécsi tónál, Abaligetén, a gyógyulás lehetősége Harkányban, Szigetváron és a Mecseken a sportlehetőségek. Télen a sí, korcsolya, lovasszánkózás, nyáron a szélvitorlázás, csónakázás, tavasszal-ősszel a hegyi kirándulások, horgászat, lovaglás, Mohácson a zenés hajókirándulás és végül az év minden évszakára maradnak a kulturális adottságok, amelyek között bőven lehet választani. Várak, Szigetvár, Siklós, Márévár, és múzeumok, gazdag folklór, busójárás Mohácson és a pécsváradai leányvásár, színházak, könyvtárak, műemlékek, az Ormánság kazettás mennyezetű festett templomai, a sellyei talpas ház, a vajszlói Kodolányi emlékmúzeum, a villányi Szabad-téri Szoborpark stb.

A kínálat és kereslet szerencsés találkozását azonban megsabja a fogadóképesség növelése iránti igény. Így a forgalomalakulás adatainak elemzése csupán a realizált kereslet alakulására ad választ. Határátkelőhelyeinken, Udvaron, Magyarbólyban és Drávaszabolcson 1978-ban 1790 ezer külföldi lépett be az országba, ebből 1140 ezer jugoszláv, 64⁰/₀. Ezt a hatalmas emberáradatot, valamint a belföldi turistákat 1970-ben 7089, 1978-ban 8792 férőhellyel tudtuk fogadni, amelyből csak 1192 ágy volt szállodákban, a többi fizetővendégszolgáltatásban, alkalmi kollégiumokban és nyaralóházakban. A tizenhét kiemelt idegenforgalmi hely 120 266 m² alapterületű bolttal, 68 642 m² alapterületű vendéglátó hellyel rendelkezett, és 1969-ben 3 127 159 ezer Ft, 1978-ban 7 608 322 ezer Ft forgalmat bonyolított le. A teljes megyét figyelembe véve, a fenti helyek a bolti és élelmiszer forgalomból 73,6⁰/₀-ban, a vendéglátó forgalomból 66,2⁰/₀-ban részesültek.

Ha a külföldiek arányát vizsgáljuk, a következőket állapíthatjuk meg 1978-ban:

55 000 vendég 193 000 vendégéjszakát töltött a megyében szocialista országokból, 14 600 vendég 42 000 vendégéjszakát a nyugati országokból. Legtovább az NDK turistái maradtak, 6,1 napot, legkevesebbet a bulgárok, 1,4 napot, jugoszláv vendégek 2,6 napot tartózkodtak kereskedelmi szálláshelyeken. Az NSZK-ból közel 3000 fő, USA-ból 446 fő, Ausztráliából 1941 fő tartózkodott rövidebb-hosszabb ideig megyénkben. A vendégek 77,4⁰/₀-a belföldi, 17,7⁰/₀-a szocialista és 4,9⁰/₀-a nyugati országokból érkezett.

Határátkelőink miatt jelentős a tranzitforgalom, amit 600 ezer külföldi kilépő száma is bizonyít. Élénk turista és átutazó forgalmunk mellett nagyon szerény a szervezett turizmus.

1970–1978. között felfelé ívelő a külföldiek tartózkodása a megyében. 1979-ben 1 086 136 vendég érkezik, amely 1980-ban mindössze 930 000 – a csökkenés 14⁰/₀.

Az alacsonyabb kapacitáskihasználtság mellett sem javult kielégítő mértékben a szolgáltatások színvonala, a környezeti kulturáltság.

A megye idegenforgalma szezonális jellegű – Harkány kivételével – ez a szezon hat hónapig tart. Előidényben a diákutaztatások miatt jelentkezik az összforgalom 26⁰/₀-a, a főszezonban 24⁰/₀, utószezonban 20⁰/₀. A többi hónapokban elszórtan, karácsony és újév körül erősebben, összesen 30⁰/₀ forgalom bonyolódik.

A nem szállásbelyigényes forgalom jellemzői

Az ország kezdi felfedezni Baranyát, egyre több vendég érkezik a baranyai vasárnapok rendezvényeire és a mohácsi busójárársra, a kultúrtörténeti nevezetességek meglátogatására:

	1960	1978
Abaliget barlang	26 800	74 000 fő
Siklósi vár	66 400	258 000 fő
Szigetvári vár	12 300	90 000 fő

	1961	1977
Megyei múzeumai, kiállítások	189 000	1 133 000 fő
Ebből		
Janus Pannonius Múzeum	118 000	720 000 fő

Harkány nemzetközi érdeklődést kiváltó gyógyhelyünk. Kórháza 270 ágyas, ebből 15 kétágyas szoba fogad külföldi vendégeket, akik szervezése nem megoldott. Igaz, évente 3000 jugoszláv betege is ellátnak, de gondozzák a 60 000 lelkes siklósi járás reumás lakosságát is. Sürgető felújításra, a színvonalas szolgáltatás feltételeinek megteremtésére van szükség, hogy a differenciált keresletet elláthassák.

Így elsősorban a nagy népfürdőzésre kerül sor, amely hatalmas számokkal mérhető:

Strandlátogatók:

1975-ben	1 513 000 fő,
1977-ben	1 776 000 fő,
1978-ban	1 854 000 fő.

Volt olyan nap, amikor 25 000 vendég volt a strandnak, de egy reprezentatív felmérés alapján a vendégeknek mindössze 80%-a részesült orvosi kezelésben. Sok a strandon a fiatal és a kisgyerekek, akik nyilván nem gyógyászati céllal ülnek órákat a vízben, amelyből 15 perc is elég. A strand nagyon szép környezetben, 10,5 hektár területen üzemel 5 medencével. A feladatok között kell, hogy helyet kapjon Harkány kiváltása, a betegek és rászorulóik részére. Az arborétumi területen új, hideg vizes, egészséges emberek számára épített strandra van szükség. Harkány vize a megye aranya lehetne, tudatos és célszerű gazdálkodással. Harkány és környéke a drávai lapály és a Tenkes hegy végigvonuló koszorúja és a máriagyüdi kitűnő borok együttese kell hogy kiegészüljön a Harkányban pihenők sokszínű programajánlataival. Ormánsági, villányi szoborparki kirándulások, pécsi színház- és városlátogatás, esti és délutáni parkzene, a megye folklórjának felvonultatása és mind megannyi kulturális töltet kimondottan népművelői feladat, aminek kezdetleges jelei mutatkoznak a Bolgár Hadsereg Múzeumában, a kiállításokon. Remélhetően az új művelődési ház beindításával tartalmasabbá válik az itteni ajánlat.

Harkány jövője eldöntésre vár, ezt sürgeti egyetlen szám is: évente 7,6 millió napot töltenek táppénzen az ország dolgozói reumatikus megbetegedések címén.

Idegenforgalmi szempontból rendkívül fontos, mind több lehetőséget nyújt az orfői kirándulóközpont. A Belkereskedelmi Minisztérium intenciójára a hetvenes évek elején tervek készültek egy ötezer fős kirándulóközpont létrehozására a Pécsi tó mellett, amely szép környezetével, hatalmas víztükrével és tórendszerével a legalkalmasabb helynek látszott. A mintegy 140 millió forint értékben készülő kirándulóközpont befejezéséhez közeledünk. Megépült a strand 11 hektárnyi területen. A medence ivóvíz tisztaságú vizet kap a tóból, egy víztisztító állomáson keresztül. A hat rajtköves sportmedence a vízi sportok fejlődésének kell elősegítője legyen. A medence körül 600 m²-es műanyag szőnyeggel borított terület a kényelmes napozást biztosítja. A gyermekmedence 200 m²-es és körülötte a gyerekek szórakozását segítő játékok találhatóak. Az öt egységből álló épületrendszerben orvosi rendelőtől az ABC-ig minden megtalálható, ami a kényelmes pihenést szolgálja.

Négy tollaspályája van a parkosított, füvesített strandon, amelynek napozója rézsűsen van kiképezve, a napozók számára.

A strand fölött található a háromcsillagos camping, melynek területe tizenkét hektár. Befogadóképessége jelenleg száz sátorhely és tizenöt lakókocsi. A vizesblokkokon túl áramcsatlakozó minden sátorhelynél található. Társalgó és főzőépület egészíti ki, a főzőhelyet 480 főre tervezték, a társalgóban 80 vendég foglalt helyet.

Kocsimosó szolgálja az autósokat. Tollaslabdapályák, egy kézilabdapálya és műanyag borítású teniszpálya a sportolókat. Az elkövetkezendő években 13 faház is épül. A camping területe füvesített, kertészeti fimonssággal kialakított sétányokkal, lépcsőkkel, járdákkal, szalonnasütőkkel és játékszerekkel tűzdelt, hogy megadják a kellő hangulatot a vendégnek, akinek a lábánál terül el a Pécsi tó, a hegyek ölné.

A pihenőterületet 24 hektáros sportösvény szeli át és kétszáz személygépkocsi elhelyezésére van lehetőség.

Sokszínű program áll kidolgozás alatt az utazási irodáknál. A programok igyekeznek az ezerszínű megyét és annak lehetőségeit feltárni és bemutatni az ideérkezőknek. A több mint negyven program koronként, tájegységenként, nyelvterületenként átfogó bemutatást nyújt és támaszkodik a népművelési és sport programok rendezvénynaptáira. Igyekszik a falvak bemutatásával kedvet csinálni a falusi turizmus fellendítésének. Régi kiadványok szerint a századfordulón már Dunaszekcsőn, Hosszúhetényben, Óbányán, Mecseknádasdon, Kárászon, Magyarereggyen voltak a vendéglőkben vendégszobák és a házaknál bérelt szobák. Legtöbb helyen a gazdák látták el az élelmezést is. Az urbanizáció elől menekülő ember újra és újra fel akarja fedezni a természetet, egy-két hetes üdüléssel erőt akar gyűjteni arra, hogy a következő évben újból el tudja viselni a várost.

*

Valahol Ázsiában hallottam: „Egyszer látni valamit többet ér, mint százszor hallani valami felől.”

AZ UTAZÁSRA NEVELÉS FONTOSSÁGA

... és melyik országban vagyunk ...?

Egy kedves ismerősöm szerint a határállomásokon felvételi vizsgát kellene rendszerezíteni, s ennek alapján csak azokat lenne szabad külföldre engedni, aki a tervezett országból, de az utazás során előforduló élethelyzetekből, a kívánatos viselkedési és magatartási ismeretekből sikeres „kilépő” vizsgát tesz.

Illúzió, pedig valóban mekkora szükségünk lenne rá! Talán nem sértő a megállapítás, hogy napjainkban jóval többen utaznak, mint ahányan megérdemelnék, mint ahányan erre értelmileg, tudatilag kellően felkészültek, magatartásukban pedig érettek lennének. Ahhoz, hogy bármely utazás élménygazdag, emlékeiben maradandó legyen, s minél több tanulságot eredményezzen, bizony már jóval az indulás előtt meg kell kezdenünk felkészülésünket. Sőt, miután napjainkban az utazás szinte létezési formává erősödött, kivételes eseményből mindennapjaink része lett, az utazási kultúrára, a kulturált utazásra nevelést intézményessé, netán az iskolai nevelés szerves elemévé kellene tenni!

Néhány évce az ENSZ által deklarált nemzetközi gyermekév kapcsán egy fontos kongresszus – a FIJET párizsi tanácskozása – néhány fontos, ide illő alapelvet fogadott el. Egyetértettek abban, „hogy a gyermek érdekét szolgálják azok az utazások, amelyek embertársaik megismerését, a természet felfedezését, a szabadidő egészséges kihasználását, egyszóval a boldogság elérését hozzák számukra”. Megerősítették „a család alapvető szerepét a gyermekek szellemi alkatának, érzelmvilágának kialakításában, s arra buzdították a szülőket, hogy az utazások alkalmával igyekezzenek gyermekeikben helyes értékítéletet kifejleszteni”. Fontos demokratikus alapelvként rögzítették, hogy „minden gyermeknek egyformán joga van az utazás művészetének elsajátítására; az államok és a különböző nevelő közösségek feladata, hogy ezt megfelelő eszközök útján elősegítsék”. Megerősítették az olyan nevelők kiképzésének a fontosságát, „akik eme hivatásuk teljesítése révén a ma gyermekeit arra nevelhetik, hogy holnap a mind magasabb erkölcsi értékű turizmus részesei legyenek”.

Az utazás nem a repülőtéren, vasútállomáson kezdődik!

Lázálmaimban kísért néha annak a jugoszláviai tengerparti társasutazásnak az emléke, amikor a sokadik napon egyszer csak azzal fordult hozzám egyik úitársunk: „Szóval mi is ez a víz?” Gyanakodva vizsgálgattam a szeméit, hogy vajon ugrat-e, de vinjaktól ködös tekintetéből csupán jámbor jóindulat és feneketlen üresség tündökölt. A tenger nevének hallatára elfogta az olthatatlan tudásvágy: „És melyik országban vagyunk tulajdonképpen?” – firtatta tovább. Kedvem szerint odahívtam volna a társaság legkisebb, öt éves tagját, aki fújta a kulcs-

szavakat, hogy Rijeka meg Rabac és Adria, s még azt is tudta, hogy most „külföldiül” kell kérnie, köszönnie néhány napig. Persze, az ilyen végletes szélsőségek élményében ritkán részesülünk, de tanulságuk figyelmeztető. A jó turista nemcsak holtáig, de születésétől is tanul: készül a bejárando útvonalra, a látnivalók majdani befogadására, a megismerendő dolgok tényleges megismerésére.

Az utazás gyönyörűségei és élményei már akkor kezdődnek, amikor a kiválasztott úticéllal, útvonallal a térképen ismerkedünk. A kitűnő magyar útikönyvek hazánk tájait, városait, de a leggyakoribb külföldi úticélokot is nagyszerűen, sokoldalúan mutatják be. Nélkülözhetetlen szerepük van a felkészülés során! Külföldi kirándulás esetében természetesen fokozott a felkészülés szerepe, hiszen gyakran vissza nem térő alkalomról lehet szó. Az előzetes tájékozódás természetesen függ az egyéni érdeklődéstől, de az utazás céljától, időtartamától is. Egy elnagyolt határig még az adott ország történelmét is célszerű ismerni. („Ti honnan tudtok ilyen jól magyarul?” – hangzott el válogatott pécsi középiskolások kérdése egy székelyföldi kirándulásukon az ott élő magyarok őszinte megdöbbenésére és elkeseredésére.) Elemi művészettörténeti, irodalmi, földrajzi műveltséganyag nélkül fakóbbak lesznek élményeink.

Maximalistának tűnik az igény, de néhány tucat alapszavas szókincs – az adott ország nyelvén – úgyszintén meghatározhatja a látottakat, s a közvetlen kontaktusteremtés kulcsát is kezünkbe adja. (Ha egy kocsmai feliratot csak érthetetlen ákombákomnak látunk, örök rejtély marad előttünk a tartalma, pedig egy országos, egy világot, egy mentalitást jellemezhet az értelem: „E szendvicseket frissen vágtuk fel Önnek!” – avagy: „A padlóra köpni tilos!”) Nemcsak egy adott helyzet meg nem értése, netán félreértése, hanem egy nép gondolkodásvilágához közelebb kerülés lehetősége a veszteségünk. Persze a köznapi praktikum miatt elsősorban a fontos információtartalmú közlendők a lényegesek, amelyek néha döntő mértékben segíthetik vagy zavarhatják útunkat. (Máig is előttem van annak a percről percre kétségbeesettebb magyarnak a képe, akit szinte szó szerint a „sárga földig sújtott” az a probléma, hogy öneki vajon a „Sognori” vagy a „Signore” feliratú bejárat fölött lehet megkönnyebbülnie.) De az átszállástól a látnivalóig igen széles az a skála, amit a nyelv révén megnyerhetünk vagy elvezíthetünk.

Mit célszerű otthon hagyni?

Az esernyőt semmiképpen, de előítéleteinket, sablonjainkat feltétlenül! Itt most nemcsak azokról a sztereotípiákról van szó, amelyek szerint az osztrákok kedélyesek, az angolok fapofák, az olaszok maffiózók, esetleg terroristák, a francia férfiak lezserek, a francia nők meg – mondjuk finomabban! – kacérok, a skótok fukarok és így tovább. Már ez a bántó leegyszerűsítés is torzszülöttek halmaza, s éppúgy bántja a keményen dolgozó francia és osztrák munkást, a szívélyes skótot és a többieket, mint minket is, amikor külföldön jámbor természetességgel tudakolják meg tőlünk, hogy ugye mi lóháton szoktunk járni a hivatalba hétközben is? A rossz sablonok édestestvére a merev előítéletek skatulyája, amikor egyik-másik nációra eleve gyanakvóbban sandítunk, a másokra meg – ugyancsak közvetlen tapasztalatok nélküli – szimpátiával. Bizzuk magunkat bátrabban a tényekre, a valóságra, s ha netán nem csik az egybe korábbi hiedelmeinkkel, arról nem mindig a valóság tehet!

Az előítéletek sok utazó életét megkeserítik az étkezésben is. Nem mindenhol a töltöttkáposzta és a marhapörkölt a kulináris élvezetek csúcsa, s nem a műveletlenség jele, ha egy nép idegenkedik a gyorsanölővé paprikázott halászlétől. A bárányragu lehet szokatlan a hazai gyomor számára – különösen ha igazi bá-

rányszem néz reánk megtörtén a tetejéről –, s a tengeri élőlények többségével is szívesebben találkozunk az akváriumban, mint a tányérunkon – pedig egy nép szívéhez a gyomrán keresztül vezet az út! Egy országot megismerni a saját konyhája nélkül, az olyasmi lehet, mint zokniban, cipőben zuhanyozni. Ráadásul a lefitymáló visszautasítás a legnehezebben orvosolható sértések közé tartozik a legtöbb országban.

Előítéleteinket a helyi szokások megítélésekor nem szabad előszedegetni; az elemi alkalmazkodás kötelezettsége a látogatóé, s nem a fogadóé! A helyi hagyományok és szokások eltérési valóban csupán eltérő szokásrendet jelentenek, s nem valamiféle csökkentebb értéket, s nem biztos, hogy mindig és mindenben a mi mércénk az egyedül helyes, a csálhatatlan. Belsőszovjet területeken még rekkenő nyári forróságban is szokatlan férfiviselet a short, míg ugyanott a szabadban való fürdőzés esetleg minden kellék nélkül sem kelt akkora megbotráncozást. Ugyanígy az illendőség mércéjét máshol sem mindig a baranyai normák szerint alkotják meg. Angliában még a legszentebb tabutémákat – az időjárást, a királyi családot, a kutyákat – is inkább lehet szidni, mint megszegni az utcán, boltban, bárhol a sorbanállás szent törvényét. A keresetek után érdeklődni is nagyjából ugyanaz a merénylet, mint mohamedán férfitől a felesége hogyan lett után tudakozódni. Egyiket se tegye, aki zavartalan, felhőtlen utazásról ábrándozott odahaza! Szó ami szó, az alkalmazkodás kötelezettsége, az emberi tapintat folyamatos gyakorlása éppoly nélkülözhetetlen a jó utazásnál, mint a kényelmes váltócipő.

Mit érdemes útközben megfigyelni?

Mindent. Ami rossz, ami jó, ami más. Utazás közben nyitott fülekkel, szemekkel szükséges mindent megfigyelni, de ezt ne tévesszük össze az állandó hangos kommentálással („Francikám, bár amennyivel jobbak a mi kilincseink otthon Bogdányban!” – hallottam a windsori királyi kastély egyik csodás késő-középkori ötvösremeke előtt. A medvebőrkuccsmás gárdista nem nyúlt a puskájához, pedig néhány tűnő pillanatig ez látszott még a legjobb reagálásnak.) Még ha valóban minden szembeszökően jobb itthon, akkor sem illik ezzel elvenni a mit sem sejtő hollandok, félénk nyugatnémetek, szerény franciák önbizalmát; s természetesen a hazait sem illik állandóan ócsárolni. Egymás megbecsülésének a kölcsönösségén alapul a tisztelet, s a gátlástalan lelkendezés éppoly tartalmatlan, mint a gátlástalan elmarasztalás. Van ugyan, aki főleg bosszankodni jár külföldre, de a többség azért, hogy valami eltérőt, valami mást is lásson. Utazásaink egyik természetes kísérője a „másság” – látnivalókban, szokásokban, étkezésben –; akarjuk ezt felfedezni, megismerni, esetleg megérteni, ha nem is mindenben elfogadni. Az utazás az országok, emberek egyik nagy összekötő hídja, amely a kölcsönös megértés és közeledés egyik fő összetevője a népek közvetlen kontaktusának erősítése, az utazások kölcsönös kiszélesítése.

Közhelyszerűen emlegetik, hogy külföldön mindenki hazájának meghatalmazás nélküli nagykövete. Az utca embere valóban a mi viselkedésünk, szavaink és tetteink alapján alkot képet hazánkról, polgárainak műveltségéről, értékeiről avagy hiányosságairól. Ne feledjük ezt egyetlen élethelyzetben sem!

Mit célszerű hazabozni?

Természetesen nem azt, amire a szomszédasszony gondosan felhívta a figyelmünket! Különbösen is a legillatosabb szappan is egyszer elolvad, a legjobb whiskyt is megisszák a barátaink, a legszebb kvarcórát is egyszer csak leejtjük. Emlékeink

viszont nem fogynak el, sőt egyre szebbek lesznek az idő múlásával. A megszerzett élő ismeretek beépülnek a tudatunkba, személyiségünkbe. A környező világ dolgait egy kicsit más nézőpontból is megpróbáljuk mérlegelni; jobban tudjuk értékelni saját nemzeti büszkeségeinket, de netán ötleteket kapunk a „hogyan lehetne még jobban?” témaköréhez is. (Persze, ha egy napig voltunk Törökországban, akkor ettől kezdve nem muszáj csalhatatlan török szakértőnek kikiáltani magunkat, aki a politika, a néprajz, a közgazdaságtan és miminden megfellebbezhetetlen specialistája. Egyetlen napos útról legfeljebb útikönyvet lehet írni, ahogyan a – sokak előtt ennek ellenére – népszerű magyar író megtegte. . .)

Az utazás befejezése egyre jó: a tanulságok alapján máris lehet készülni a következőre! A tapasztalatok mérlegelésével, feldolgozásával máris a korábbinál jobban, érthetőbben tudunk felkészülni, nevelni önmagunkat a kulturált utazásra, az utazási kultúrára.

Néhány elvi tanulság

A Nemzetközi Műemlék- és Tájvédelmi Tanács (ICOMOS) brüsszeli konferenciáján korunk turizmusa és humanizmusa jegyében fontos dokumentumot fogadott el, amely napjaink kulturális turizmusának alapelveit összegezi.

Ebben megállapítják, hogy „a turizmus visszafordíthatatlan társadalmi, emberi, gazdasági és kulturális jelenség”. Jelentős befolyást fejt ki különösen a tájak és műemlékek területén, s ez a befolyás csak fokozódhat a turizmus ismert fejlődési feltételei közepette.

A turizmus egyike azoknak a jelenségeknek, amelyek rendkívül jelentős befolyást gyakorolnak az emberi környezetre, különösen a tájakra és a műemlékekre, és magára az emberre.

A kulturális turizmus az idegenforgalomnak az az ága, amely – egyéb célkitűzések mellett – a tájak és műemlékek felfedezését tűzi ki céljául. Számottevő hatást gyakorol azokra, miután közreműködik fenntartásukban és megóvásukban is.

A jövő perspektívájának mai megítélése szerint a világ kulturális és természeti örökségének megbecsülését és védelmét minden körülmények között, minden más megfontolás elé kell helyezni.

„Annak a rendkívül fontos szükségyszerűségnek a tudatában, hogy meg kell változtatni a nagyközönség magatartását, kívánatos, hogy a gyermekek és ifjak nevelése már az iskolás kortól kezdve a tájak, a műemlékek és a művészeti örökség megértésének és tiszteletben tartásának szellemében történjék!”

A turizmus alapját képező természeti és kulturális örökség megvédése minden országnak fontos érdeke, s a jövőndő nemzedékek iránti kötelezettségeink egyik fontos eleme.

A fentiekhez hasonló fontos elvi megállapításokkal más kiemelkedő jelentőségű dokumentumokban is találkozunk. Így a Helsinkiben megtartott európai biztonsági és együttműködési értekezlet nevezetes záróokmánya is megállapította, hogy „a nemzetközi turizmus hozzájárult a népek közötti megértés fejlesztéséhez, valamint más országoknak a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés különböző területein elért eredményei jobb megismeréséhez.”

Közhelyeszerű alapigazság, hogy nincs turizmus béke nélkül, sőt a turizmus maga is a béke terméke. Az országok, népek és egyes emberek közötti élő kontaktus – ha nem is mindenre hatásos csodaszer –, de egyik fontos eleme lehet a háború elleni harcnak.

KÖRNYEZETVÉDELEM ÉS IDEGENFORGALOM

(Gondolatok egy környezetvédelmi konferencia kapcsán)

Régi hagyományként június első hetében a tanulóifjúság kirándulni indult, s a város vagy falu szélén, a réten, esetleg erdei tisztáson az emberi környezet, a madarak és fák védelméről emlékezett. Ma már nem elég az évnék csak egy napján gondolni énekes madarainkra, ritkuló erdőinkre, naponként kell felkészülni az egészségünket, az emberi életet veszélyeztető környezeti ártalmakra.

Nem minden ok nélkül, idestova már két évtizede az egész világon az érdeklődés középpontjába került az emberi környezet óvása, védelme. ENSZ-határozat született arról, hogy tartsanak világértkezetet az emberi környezet problémáiról, a tennivalókról. A tíz évvel ezelőtt összehívott környezetvédelmi tanácskozásra több mint száz állam küldte el kutatóit, tudósait. Akcióprogramokat sürgettek, szervezeti intézkedéseket fogadtak el. Hangsúlyozták a környezetvédelem tudatosságát, hiszen a termelés folyamatában, mindennapi életünk velejárójaként árnyoldalak is jelentkeztek. S még nagyobb veszélyben vannak azok az országok, ahol felgyorsult az iparosodás, szélesedett a kemizálás.

A világ sekélyvizű halászóhelyeinek és tengeröbleinek mintegy kétharmada halászatra már alkalmatlan. Összehangolt akcióval tesznek kísérletet a tankhajókból kiömlő olaj közömbösítésére. Nagy világvárosok mindennapos gondja a hulladék, a szemét feldolgozása, megsemmisítése. A légköri oxigén utánpótlásában döntő szerepet játszó őserdők területének mintegy 40⁰/₀-a már elpusztult.

Ma már ajándék, esetenként kincs a tiszta ivóvíz. Helyenkint az is eredmény, ha a csecsemőknek és időseknek lajtos kocsiból jut az éltető vízből, amely nem hordozza magában a fertőzés veszélyét.

Mindarról, hogy hogyan állunk ma, a stockholmi értekezlet javaslatára létrejött UNEP készít tanulmányt a konferencia tízéves jubileumára 1982-re.

Hat éve, hogy életbe lépett az első magyar környezetvédelmi törvény, hazánk első környezetvédelmi alapokmánya. Az alapelvek meghatározása és a célok kijelölése mellett foglalkozik a környezetvédelem részterületeivel: a föld, a víz, a levegő, az élővilág, a település környezetével.

Remélhető, hogy a törvényt követő intézkedések nyomán gyorsabb lesz a jelzőrendszer, s ennek eredményeként a hazai környezet minősége is az eddigieknél gyorsabb ütemben javul. Ez a változás pedig nyilvánvalóan kihat a kirándulók, a turisták közérzetére, s kedvező lesz az idegenforgalomra. Ha elhanyagoljuk a természeti környezet védelmét, egy idő után már nem lesz mit meglátogatni, megnézni!

Az eltelt hat év alatt hazánkban is több környezetvédelmi konferencián hangzott el felhívás, utalás megoldásra váró problémákra, javaslat a megoldásra.

Ilyen szándékkal rendezték meg az elmúlt év decemberében Salgótarjánban az UNESCO környezetvédelmi szemináriumát is.

A három nap programjában több mint 15 figyelmet felkeltő, értékes előadás hangzott el, s e tájékoztatók az előzőekben említett környezetvédelem részterületeivel foglalkoztak.

Jelenleg bolygónknak csak 2⁰/₀-át védjük. Elegendő ez? Magyarországon ez az arány kicsit kedvezőbb: az ország 4⁰/₀-a áll védelem alatt – de mi történik a fennmaradó 96⁰/₀-kal? Ez talán nem érdemel védelmet? Meddig mehet el az emberiség a környezetrombolásban? – Ilyen és ehhez hasonló kérdések kerültek elő a szakmai tanácskozásokon, s mindezek központjában a természetvédelem, az emberiség létének, fennmaradásának kérdése állott. Az emberiség továbbélését a következő generáció, az ifjúság biztosíthatja. A tiszta környezetünk megteremtésében is először a fiatal nemzedékhez, a tanulóifjúsághoz kell fordulnunk. – Nem hiányozhat nevelési programunkból, az ifjúsággal való törődésben e terület gondozása, a tiszta, egészséges környezetért való munkálkodás. Így jutottunk el a tanácskozáson is ahhoz, hogy nemcsak tanórán, szakkörön van helye a környezetvédelmi nevelésnek, hanem egész nevelési programunkat, annak minden mozzanatát át kell hogy hassa e követelmény.

Érdekes kísérletekről, tervekről és eredményekről hallgattunk a salgótarjáni tanácskozás további programjában. Az iskola feladatait már a szeminárium megnyitójában hangsúlyozta a Művelődési Minisztérium nevében dr. Hanga Mária miniszterhelyettes: – Minden iskolának feladata a környezetvédelem oktatása, az erre való nevelés. Nem lehet egy tantárgy feladata, helyette átfogóan, s kedvező irányba kell befolyásolni az ifjúságot. A nevelés-oktatás eredménye pedig várhatóan hatni fog a felnőttek szemléletére, látásmódjára is. – Erre nagy szükségünk is lenne, ugyanis nem túl hízelgő az UNESCO által rólunk készült felmérési eredmény: „... az ország iparilag közepesen fejlett, szellemileg pedig jó; magatartás és kulturáltság szempontjából azonban elmaradott.

Elsődleges és legfontosabb feladatunk a tudatformálás. A környezetvédelmi nevelést a természetvédelmi neveléssel kell kezdeni: a fák, a növények, az állatok védelmével, megszerettetésével.

A környezetvédelem oktatása, a nevelés lényegében sajátos szempont érvényesítését igényli a nevelés különféle területein. Kiterjed az iskola egészére, a tantárgyak, a tanórák kereteire, s egyidejűleg a tanítási órán kívüli nevelési alkalmakra. Gondolunk itt pl. a szakkörökre, a fakultatív foglalkozásokra, kirándulásokra, táborozásra stb.

Középiskolás diákjaink általában magas fokú természeti ismeretekkel, ill. magatartásformával rendelkeznek. Mindenképpen cél, hogy a természeti ismeretek a szakmai és általános műveltség szerves részévé váljanak. Ezért a további tennivalóink sorában elsődlegesen az oktatás, az ismeretterjesztés feladatait kell megcéloznunk. Az új generációt iskoláinkban, az oktatás valamennyi szintjén kell felkészítenünk a környezetvédelemre, az ide vonatkozó ismeretek elsajátításával. Mindez az emberi műveltség szerves részévé kell váljon. Egyben a társadalom legszélesebb rétegeit is a rendszeres és az ismétlődő ismeretterjesztés különböző eszközeivel kell tájékoztatni, oktatni, továbbképezni.

Az Országos Pedagógiai Intézet irányításával tizenkét éve folyik kísérlet a környezetvédelmi nevelésről. Ezt segíti a környezetismeret című tantárgy is – alapozó munkájával... A felső tagozatban mintha már kevesebb figyelmet szentelnénk e fontos területnek. Mivel jelenleg önálló tantárgyként nem tanítjuk a környezetvédelmet – mindössze minimális óraszámban a szakmunkásképző iskoláink környezet- és munkavédelem keretében – nem eredményezheti azt, hogy a neve-

lésből is kimarad. Iskolánként egy-egy szakmai munkaközösség vállalhatná a tanulók érdeklődésének felkeltésére témajavaslat összeállítását, amikor is más-más tantárgyakban könnyen kapcsolható anyagrészekhez kötődhetne ilyen ismeret.

Hazánkban a környezetvédelemnek még mindig nincs jelentőségének megfelelő súlya. Sok ötlettel lehet javítani a jelenlegi helyzeten. Pécs-Kertvárosában már alakítanak ki parkokat, játszótereket, elkülönítettek zöldövezeteket, de a belvárosban ez hiányzik. Külföldi jó példák ösztönzőek lehetnének számunkra is. Hermann Grub, a müncheni építész egy utcát például járdástól zöld mezővé változtatott, amikor is gyepeggyölegeket terített ki rá. Stuttgart egy sétálóutcájában 40 autót „tüntetett” el ilyen gyepszőnyegek alatt. Az efféle nagy feltűnést keltő akciók célja, hogy ráébressze az embereket környezetük problematikus állapotára és ilyen módon őket is aktív lépésekre ösztönözze.

Erőfeszítéseinket, az egészséges és tiszta környezetet nemcsak mi, de gyermekeink, unokáink fogják majd értékelni, élvezni. Ehhez nagyon is kellene a kezdeti lépések, hogy a várható pozitív folytatás megteremtse az egészséges élet lehetőségét bolygónkon.

Mecseknádasd, Kálvária

NYELVOKTATÁS KÖZÉPFOKON

... a nyelvoktatást segítő tényezők ...

Iskolánk, a Leöwey Klára Gimnázium úgy él a pécsiek tudatában, mint nyelvi tagozatos gimnázium. S nem véletlenül. Orosz speciális osztályaink 30 éves múltat tekintenek vissza, német nemzetiségi tagozatunk 25 éves, emelt szintű az angol és francia nyelv oktatása is immár 15 éve. Az új gimnáziumi reform fakultációs lehetőségei továbbra is magas szinten biztosítják az idegen nyelvi képzést – természetesen elsősorban azok számára, akik már az általános iskolában intenzíven tanulták az orosz és valamelyik nyugati, illetve a nemzetiségi nyelvet és irodalmat.

Napjainkban rohamosan nő az idegen nyelvet is tudó szakemberek iránti társadalmi igény. Ezért egyre gyakrabban teszik fel az iskolák számára is a kérdést, eredményesen tanítják-e az idegen nyelvet?

Valóban, túllépnek-e tanítványaink a mindennapi gyakorlatban a szavak megértésének és reprodukálásának szintjén? Mennyire került nyelvtanításunk középpontjába a szóbeli érintkezés, a nyelvhasználati készség alakítása? Sorolhatnám tovább többször is megfogalmazott kételyeinket, de most mégsem a nyelvtanítást nehezítő, s tanárnak, diáknak kedvét szegő buktatókat kívánom számbavenni. Megteszik ezt helyettem közvetlen és közvetett – erre vonatkozó – keserű tapasztalataink, vagy éppen az e témában íródott vitacikkek. (Lásd például Köznevelés 1981/33. Töprengés idegennyelv-tanításunk gondjairól; 1981/42. Nyelvtanítás minden áron; 1982/6. Vélt vagy valódi akadályok idegennyelv-oktatásunkban stb.)

Úgy gondolom azonban, hogy legalább ilyen tanulással járna a külföldi egyetemre felvettek, a sikeres nyelvvizsgát, vagy éppen a felvételit tevők növekvő száma mögé nézni, s csokorba szedni a nyelvoktatás eredményességét segítő tényezőket.

Nyelvtanítás a tanórákon

A nyelvtanulás sikerének legbiztosabb záloga a nyelvet jól tudó, módszertani kérdésekben járatos, képzett szaktanár, aki úgy tudja óráit változatosá és érdekessé tenni, hogy ugyanakkor nem enged a követelményekből. Az ilyen nyelvórák alapos készülést, és sok-sok munkát igényelnek, de ugyanakkor kedvet is ébresztenek, sikerélményhez juttatják a tanárt és diákot egyaránt. Itt, ezeken az órákon a tankönyvek és füzetek, a tábla és a kréta mellett nélkülözhetetlen a szótár, a magnetofon, az írásvetítő, diavetítő stb. Az idegen nyelven megjelenő újságok rendszeres olvasása és fordítása, mellyel a tanulók fokozatosan megtanulják az adott nyelv újságszóhasználatát is.

Sok segítséget jelentett ebből a szempontból nyelvtanáraink számára az a néhány kolléga, aki a TIT nyelvtanfolyamain nyelvvizsgára előkészítő kurzust vezetett, illetve vezet. Kitűnő, a nyelvtanulást segítő TIT nyelvkönyveket és kiadványokat (pl. Borgulya: A mindennapi élet német nyelvéből, Markóné: Német ige, német mondat. Külkereskedelmi nyelvkönyv, valamint a fordítási gyakorlatokat tartalmazó szöveggyűjtemények) „csempészték” be az iskolai nyelvi órákra. Évek óta a német nemzetiségi osztályokban így lett természetes az anyanyelvi órákon az a többkönyvűség, melynek általános szorgalmazása napjaink egyik fontos oktatási célkitűzése. Legalább ennyire pozitív a TIT nyelvi órákon megszerzett módszertani tapasztalat tanórai hasznosítása is. Így „a tanár kérdez, a tanuló válaszol” óramodellt a legtöbb nyelvóránkon már felváltotta például a több tanulót egyszerre bekapcsoló szituációs gyakorlatok sora.

Az eredményes nyelvtanításhoz hozzátartozik a szaktanárok intenzív nyelvi továbbképzése is. Szerencsére, mind a hazai, mind a külföldi nyelvtanfolyamok népszerűek, s a kollégák igényességét bizonyítja, hogy időről időre kérik is, hogy ezeken a tanfolyamokon részt vehessenek. De segíti például az orosz nyelv eredményes oktatását az is, hogy a munkaközösségben dolgozik egy orosz anyanyelvű kolléga, valamint egy olyan kartárs, aki a Szovjetunióban végzett.

Nyelvtanulás a tanórákon kívül

Iskolánk szinte minden nyelvtanárára jellemző, hogy felelősséggel irányítják, szorgalmazzák és összefogják a diákok idegennyelvű levelezését, sőt szerveztek már kiállítást is, épp a külföldi levelezés népszerűsítése érdekében.

Évek óta november 29-én – Pécs felszabadulását – iskolai fordítási pályázattal ünnepeljük. A szaktanárok differenciált feladatok kitűzésével a nem tagozatos szinten tanulók számára is versenyzési lehetőséget teremtenek. A német nemzetiségi osztályokba járók pedig az NDK Kulturcentruma által meghirdetett – a három hazai nemzetiségi gimnázium számára kijelölt – pályázaton indulnak rendszeresen, szinte teljes létszámmal.

Orosz, francia és angol nyelvű idegenvezetők klubja is dolgozik a Leőweyben három éve. Elsősorban a pécsi belváros nevezetességeivel ismerkednek a klubtagok. Diaképek és írásvetítő segítségével adják át társaiknak ismereteiket az önállóan útikalauzból, prospektusokból felkészült diákok, és sor kerül – elsősorban tavasszal – idegenvezetési gyakorlatokra is. Máskor pedig ezek a rétegklubok vendégül látnak külföldieket, akik hazájukról, népük életéről, kultúrájáról beszélgetnek a hallgatósággal. Az elmúlt évben például a francia klub laoszi, nigériai és közép-afrikai köztársaságbeli – nálunk továbbtanuló – egyetemi hallgatókkal, az orosz klubtagok pedig Távol-Keletről és Murmanszkból Pécsre látogató turistacsoporttal szerveztek találkozót.

Az MSZBT-klub rendszeresen találkozik a Pécssett élő szovjet kolónia tagjaival. Nincs a klubnak vagy az orosz tagozatnak olyan nagyobb rendezvénye, amelyre ne hívnák őket előadásra, vagy épp egy kis beszélgetésre. Tavaly itt voltak az elsősök bábozással egybekötött mesemondóversenyén is, illetve itt lesznek az orosz tagozatos osztályok ez évre meghirdetett orosz-szovjet népdaléneklési versenyén. Közel öt éve alakulgat az iskola lvovi kapcsolata. Annak idején voltak már nálunk baráti látogatáson a lvovi 2. számú iskola képviselői, jelenleg a „Pécs utca”-i 81. számú középiskolával leveleznek tanulóink. Nehezíti a kapcsolatok kiszélesedését, hogy a lvovi diákok ukránul beszélnek, a mieink pedig oroszul tanulnak.

Minden orosz tagozatos diák eljut osztályával legalább egyszer Budapestre a Szovjet Kultúra és Tudomány Házába, ahol a különböző kiállítások s orosz nyelvű

filmvetítések mellett a Ház életének orosz nyelvű bemutatása szívesen fogadott és kért visszatérő program.

Tehetséges tanulóink szívesen élnek a különböző nyelvi táborok adta tanulási lehetőségekkel. Népszerűek voltak a Szovjetunióban szervezett tanfolyamok, és éveken keresztül rendszeresen utaztak harmadikosaink egy-egy EXPRESS-program keretében Moszkvába és Leningrádba, de a költségek ugrásszerű emelkedése miatt ezekről az alkalmakról egyelőre le kellett mondanunk.

A német nyelv gyakorlására legtöbb alkalma nemzetiségi tanulóinknak van. A MÉV NDK csereüdülésre küldött és fogadott csoportjainak tolmácsai legjobb nyelvtudású tanulóink közül kerülnek ki. Sok – elsősorban német nyelvterületről érkező – vendég látogat iskolánkba. Legtöbben az NDK-ból jönnek, de voltak már osztrákok, svédok, nyugatnémetek is, akik elsősorban arra voltak kíváncsiak, hogy a Magyar Népköztársaság nemzetiségi politikája hogyan valósul meg a mindennapi gyakorlatban. A nyelvhasználat gyakorlásának kitűnő alkalmai ezek, s tanulóink egyre bátrabban élnek minden lehetőséggel. Nagyon népszerű nemzetiségi diákjaink körében az NDK-ba szervezett háromhetes nyári munkával egybekötött nyelvgyakorlás. Minden év júliusában berlini gyárban dolgoznak harmadikosaink, s a szabad hétvégeken ismerkednek Drezdával, Weimárral, Berlinnel s a főváros környékével.

A tanórai és tanórán kívüli nyelvtanulás eredményességét mutatja: az 1980/81-es tanévben a negyedikesekek közül sikeres nyelvvizsgát tett harminc tanuló (oroszból 2, franciából 5, angolból 3, németből 20), külföldi egyetemre bejutott három (NDK-ba 2, a Szovjetunióba 1) s idegen nyelvből sikeresen felvételizett 27 (angolból ketten, franciából ketten, németből tízen, oroszból tizenhárman).

Szigetvári dzsámi

KÖZÉPISKOLÁSOK KÜLFÖLDÖN

... a jó utazás titka; a tudatos felkészülés ...

A középiskolás élmények egyik legmaradandóbb eseménye a közös kirándulás, az országjárás.

Ma, amikor a turizmus hazánkban is általánossá vált, hogyan jut el egy középiskolás a motorizáció következtében lecsökkent távolságok miatt természetessé vált hazai kirándulások után – vagy helyett – külföldre, mégpedig szervezeten, ill. csoportosan, iskolai keretek között.

Azoknak az utaknak, amelyeket az iskolai ill. osztályközösségek kezdeményeznek és az utazási irodák valamelyike szervez: elsődleges célja a turizmus. Ugyanakkor a legköltségesebbek, és általában teljes egészében a tanulót, ill. szüleit terhelő anyagiakban. Az iskola által szervezett utazásoknak – külföldi testvériskola, ill. közvetlen kapcsolatban álló iskolák kölcsönös látogatása – turisztikai, kulturális, szakmai, sport stb. célja van. E formában érvényesül az iskola jutalmazási lehetősége is, hiszen csak élenjáró tanulóinak ad lehetőséget ilyen utazásban részt venni.

Iskolai kórusok, zenekarok fellépése külföldi fesztiválokon, bemutatókon. Szereplési lehetőség mellett célja a kirándulás, a turizmus is. Ezek a nemzetközi találkozók újabb kapcsolatokat szülnek, melyekben a karnagyok végzik a legnagyobb szervező munkát. A kórusok művészi fejlődésének ezek az utak elengedhetetlen részei.

Valamely iskola nemzetiségi vagy nyelvi tagozatának kiemelkedő tanulóit hívja meg külföldi állami szerv, a nyelvterületen közvetlen élmények szerzésére ill. nyelvgyakorlásra, tanulásra. Anyagiakban csak részben érinti a tanulókat.

Határmenti területeken, ill. a testvérmegyék, a testvérvárosok közötti közvetlen kapcsolatok alapján folyamatos a kisebb csoportok tapasztalatcseréje, látogatása. Turisztikai, szakmai, kulturális tartalmúak ezek az utak.

A KISZ-szervezésű külföldi építőtáborok mindegyike párosul élményszerző kirándulásokkal, országjárásokkal. A mozgalmi munkában élenjárók számára ad lehetőséget sokirányú ismerkedésre, barátkozásra, mivel ezekben a táborokban általában több nemzet fiataljai dolgoznak.

Az Állami Ifjúsági Bizottság támogatásával és a fogadó ország hasonló intézménye szervezésében létrejövő kirándulások elsődleges célja a turisztika. Résztvevői több iskola kiemelkedő tanulói, akik válogatás után kapnak lehetőséget az útra.

Rendszeresek a nyelvi táborok, szinte kizárólagosan nyelvtanulási céllal. A kiélezítő programok jelentős része is ezt a célt szolgálja.

Sportolási, üdülési célzatú kirándulások. Pl. az utóbbi időben elterjedő sí-

táborok az Alacsony-Tátrában. Ezek önköltségesek, ill. esetenként a kiadások egy részét az iskolák kiváló tanulóiknál átvállalják.

Bármelyik formában is jut el ma egy diák külföldre, a maradandó élmények, a tapasztalás haszna csak akkor biztosítható, ha az utak előkészítése, a kint töltött idő hatásfoka és az élmények feldolgozása kellően rendezett, az út magas fokon szervezett. Ez annál is inkább lényeges, mivel a közhiedelemmel ellentétben, a tanulók döntő többségénél ez az első külföldi út, és sokuknál az utolsó is. Sokan vannak olyanok is, akik az itt szerzett élmények hatására lesznek egész életükben utazók, „külföld- és országjárók”.

Nagyon hasznos – anyagi lehetőségeket és nevelési célokat is figyelembe véve feltétlen szükséges – lenne, hogy valamennyi középiskolai tanuló Magyarország főbb tájainak, országrészeinek megismerése után legalább egyszer szervezeten, iskolai keretek között jusson el külföldre.

Felkészítés, felkészülés

Még az utazási irodák által szervezett utak, ill. helyi fogadók által előkészített kirándulások esetén is szükséges, hogy a résztvevők felkészüljenek a látnivalókra, azok legnagyobb hatásfokú befogadására, és egy sor praktikus, látszólag apró dolgra is.

A legtöbb iskola hosszabb távú, gyakran négyéves kirándulási programmal rendelkezik. A felkészülés nagyobb távlatokra azt is jelenti, hogy esetenként a nagy költségeket elő is kell teremteni. Nevelési cél, hogy a tanuló lehetőleg ezt önerejéből tegye. Hogyan tudja ma egy középiskolás előteremteni a kiadásokhoz szükséges pénzt? Van lehetősége bőven!

Az őszi közhasznú munkák teljesítménybérezése, nyári munkavállalások, ugyanígy az évközi, hétvégi munkavállalások, ösztöndíjak, pénzdíjas iskolai és egyéb versenyek, s végül egy takarékos életvitel adta lehetőség.

Az iskolák tanulmányi, mozgalmi élenjáró diákjaiknak minden évben meghirdetnek – mint legmagasabb díjat – külföldi utat. Ez sokukra serkentően hat. A felkészülés alapvető funkciója, hogy minél nagyobb hatásfokkal fogadja be majd a látnivalókat, a tudnivalókat az érintett. Tudni kell azt, hogy mit kell feltétlen megnézni, mit fog majd látni. Ne fordulhasson elő, hogy felkészületlenség miatt elmaradjanak igen fontos, gyakran megismételhetetlen látnivalók, helyi jellegzetességek, emlékek, események.

A felkészülésre a tanulókat készíteni kell. Az útikönyvek ezekre igen jó lehetőséget biztosítanak – mindenki számára hozzáférhetően.

A felnőtt vezetőknek ennél lényegesen többet kell tenni.

Az előző csoportok tapasztalatait célszerű összegyűjteni – ezek utólag bőséges mennyiségben tudnak jó tanácsokkal szolgálni. Pl. helyi térképek, ismertető, információk beszerzési lehetőségei az ottani utazási irodáknál, vagy a diákok és kísérőik számára az adott országban járó – országonként más és más – kedvezményekről, ingyenes vagy kedvezményes árú belépőjegyek váltási módjáról, az ingyenes múzeumlátogatás napjairól, ill. egyéb ellátási kedvezményekről. (Így látta egy Bécsben tartózkodó diákküldöttség a világhírű Bécsi Opera közismerten magas helyárai mellett a Salome ill. a Traviata előadásokat – 15 schillingért.)

A felkészülés alapja a program pontos ismerete. Ehhez kell illeszteni az elméleti előkészületeket, sőt a vitt ruházatot, felszerelést is. (Ma is előttem van az a kép, mely szerint egy középiskolás lány az akkori divat szerinti, hegyes sarkú alkalmi cipőben botladozott hegymászás közben.)

Ennek ellenkező esete sem fordulhat elő, mégpedig az, hogy színházi előadásra,

fogadásra, ill. egyéb ünnepélyes alkalomra nem megfelelő öltözetben jelenjenek meg. A diákcsoportoknál fel kell készülni arra is, hogy spontán vagy szervezett módon adódik alkalom találkozásokra helyi diákokkal. Bár ilyen esetekben nagyon könnyen létrejön kontaktus, mégis célszerű a helyi normákhoz, szokásokhoz igazodva erre felkészülni. Tágabb értelemben is igaz az egész útra, hogy a vendég kötelessége az alkalmazkodás.

Fel kell készülni arra is, hogy a fogadó ország szokásai, népe, mentalitása a programokat befolyásolhatja: (bár a pontosságra mindig törekedni kell) az olaszok lazább, a németek, osztrákok precízebb, a lengyelek kötetlenebb módon szervezik a programokat.

A nyelvtudás elengedhetetlen. Elsősorban a felelős vezető rendelkezzen ezzel, de jó, ha minél többen beszélnek a fogadó ország nyelvét vagy valamely világnyelvet – angolt, orosz, németet.

Az előkészülethez tartozik az is, hogy ha egy városban huzamosabb ideig tartózkodnak célszerű fényképet vinni. (Arcképet!) Szinte mindenütt van lehetőség vilamos- vagy buszbérlet, ill. egyéb kedvezményt biztosító helyi igazolvány stb. váltására. Akár emlékeztető, akár jelképesen köszönő jelleggel kölcsönös ajándék- ill. emléktárgy-cserékre gyakran kerül sor a diáktalálkozókon. Egyszerű, magyaros jellegű ajándék, jelvény stb. legyen az utazónál. Mind a résztvevők, mind a kísérők szempontjából tudatosítani kell, hogy ezen utazási formáknál nem szempont a kényelem, a luxus, hanem a célszerűség, praktikusság, és a hasznosság a vezérlő elv.

A külföldre induló tanulóknak feltétlen ismerni kell a vám- és devizasabályokat. Az is cél, hogy útleveleik beszerzését – ha van erre mód – maguk a tanulók végezzék el.

Programok

Már eddig is említett alapelv: minél többet látni, átélni, tapasztalni. Jó felkészülés esetén nem fordulhat elő, hogy felkészületlenségből, lustaságból, átmeneti fáradtságból pótolhatatlan látnivalók kimaradjanak a programokból.

A vendéglátók, ill. az utazási irodák általában lazább időkitöltést terveznek. (Nem is beszélve arról, hogy az utazási irodák útjai általában nincsenek, ill. kevésbé vannak korosztályhoz kötve.) Feltétlen javasolható, hogy a felnőtt kísérők rendelkezzenek olyan ötletekkel, előre elképzelt kiegészítő, kisebb programokkal, amikkel ezek az „üresjáratok” kitölthetők. A vendéglátók érdeklődő, fegyelmezett, tanulni és látni vágyó csoportoknál, szinte minden esetben szerveznek menet közben is újabb és újabb programokat.

A vezető társolyában legyen mindig olyan ötlet is, amely segítségével a hosszú utazások, várakozások szülte tétlenség elkerülhető. Ennek hiánya az oka a legtöbb fegyelmezetlenségnek is.

Arra is gondolni kell, hogy az egymást követő programok fizikailag és szellemileg igen fárasztóak. Ezek feloldása feltétlen indokolt. Egy-egy napos pihentető program, pl. tengerparti kirándulás, pár órás strandolás, fürdés felfrissülést, erőt ad a továbbiakhoz.

Diákcsoportok esetében mindig adódik olyan alkalom, hogy el kell énekelni egy vagy több népdalt, kezdeményezni egy játékot, esetleg népi táncot. Nincs annál kellemetlenebb, amikor az adott helyzetben és pillanatban hazánkat ott és akkor képviselő középiskolások nem tudnak színvonalasan rögtönözni. (Kétségtelen, hogy a kórusok ilyen esetekben előnyös helyzetben vannak, az is igaz, hogy a kórusok ki is használnak minden szituációt – küldetést is érezve a feladatban.)

Célszerű felhívni a tanulók figyelmét a látottak naponkénti rögzítésére. A tar-

talmasan szervezett csoportok minden este megbeszélik a látottakat, értékelik a tapasztaltakat. Ezek alkalmasak arra is, hogy a másnapi programokra, látnivalókra is felkészüljenek a csoport tagjai.

A külföldi utaknál gyakran adódnak alkalmak a történelmi múltunkkal kapcsolatos helyszínek, emlékek megtekintésére. Az ezekhez kapcsolódó események felelevenítése ott és akkor jelenti a legtöbbet. Történelmi nagyjaink emlékhelyein a legtöbb kiránduló csoport pár szál virággal emlékezik meg.

A látottak feldolgozása, elraktározása

A sok látnivaló elraktározása, az élmények feldolgozása biztosíthatja az utak maradandóságát, hasznosságát. A legtöbb utazó naplót vezet a látottakról, melyben rögzít egy-egy belépőjegyet, képet, prospektust stb. Ezek a mindenkori felidézést elősegítik.

A vezetőnek minden esetben értékelni kell az utat, lehetősége szerint nevelési következtetésekkel együtt.

A cserekapcsolatoknál arra is kell gondolni, hogy a viszontlátogatás, a külföldi partner fogadása is feladat. A viszonzás kötelezettségével összefüggő feladatok esetenként meghaladhatja egy iskola lehetőségeit, ilyen esetekben segítséget kaphatnak egyéb szervektől is. A fogadásra udvarias, közvetlen, pontos, figyelmes ellátással, a programok sokszínűségével, ügyes szervezéssel lehet leginkább felkészülni. Az utazási irodák által szervezett utaknál lényegesen többet jelentenek az iskolák, a kórusok közvetlen kapcsolatain alapuló cserelátogatások. Az ilyen esetekben közelebbi kapcsolatok jönnek létre a tanulók között. Több lehetőség adódik mélyebb ismeretek szerzésére, a hétköznapi közvetlenebb megismerésére. Ez felgyűléses vélemény kialakulása helyett megalapozottabb képhez segíti a látogatókat, amely a turisztikai célok mellett nem hanyagolható el.

Siklós, várkapolna

A TANÁRKÉPZÉS PROBLÉMÁI HALLGATÓI SZEMMEL

... lazán teljesíthető az intézmény által diktált szint ...

Az 1980-81-es tanévben reprezentatív vizsgálatot végeztünk a Pécsi Tanárképző Főiskolán, melynek tárgyát az oktatók és hallgatók közérzetére ható tényezők alkották. A hallgatói közérzet vizsgálatához, akárcsak a tanári közérzetvizsgálathoz, kétféle módszert alkalmaztunk. Egyrészt 160 kérdőívet küldtünk szét, illetve személyesen vagy kollégáink útján juttattunk el egyes hallgatói csoportokhoz; másrészt csoportos interjúkat készítettünk. A csoportok kiválasztásánál figyelembe vettük, hogy minden évfolyamról, valamint az egyes évfolyamokon belül lehetőleg humán, reál és készség szakosok közül is legyenek hallgatók. Ezen kívül feltételeztük, hogy a III. és IV. évesek inkább rendelkeznek az intézményre és a diákéletre vonatkozó kialakult véleménnyel, így ezek az évfolyamok képviseltették magukat a legnagyobb létszámban vizsgálatunkban.

A vizsgálat során a kiküldött 160 kérdőívből 103 értékelhető jött vissza. Az interjúkban részt vevő 20 csoport összesen 232 főt tett ki, a képviseltek 57,9⁰/₀-át. A képviseltek száma 404 fő volt. Az interjúkban és a kérdőíves megkérdezés útján felmérték száma így összesen 507 fő, a főiskolai hallgatói összlétszám 29,2⁰/₀-a volt.

A kiválasztásnál az előbbieket miatt nem lehettünk tekintettel az évfolyam-egyesítésre, így arra törekedtünk elősorban, hogy a kiválasztott sokaság mindenekelőtt számában feleljen meg a reprezentativitás követelményének, másfelől tükrözze a fiúk és a lányok főiskolai arányát, harmadrészt pedig, hogy a mintába humán, készség és reál szakosokat egyaránt bevonjunk. Nyilván ez utóbbi kategóriák eléggé vitathatók. A főiskolán létező rengeteg szakpárosítást azonban valamilyen módon mégis rendszerbe kellett foglalnunk, s így ez a megoldás látszott a legcélravezetőbbnek.

A közérzet meghatározó tényezőit alapvetően két nagy csoportra osztottuk. Az első csoportot a munkahelyi környezet adja, mely a kollégisták számára egyúttal lakókörnyezetül is szolgál. Idetartoznak a főiskola mint intézmény működésére, szervezettségére, követelményrendszerére, a hallgatók és az intézmény, valamint a hallgatók és az oktatók viszonyára vonatkozó kérdések. Fontos szféra az intézmény által közvetített követelmény-színvonal és az egyéni igényszint összehasonlítása. A második csoportba a magánéletre vonatkozó kérdések tartoznak. Így a főiskola mint a magánélet környezete, a közösségek szerveződése és az egyén ezekhez való viszonya, a családi élet problémái, ha úgy tetszik, az elszakadás, az önállósulás, a szülőkhöz való viszony kérdései, a hallgatók társadalomismerete és viszonyuk a társadalomhoz. Ehhez a kérdéskörhöz soroltuk anyagi helyzetüket és egzisztenciális problémáikat is.

Vizsgálatunk során megerősítést nyert az a tény, hogy a főiskolai hallgatók közérzete jelentős mértékben az intézményi viszonyoktól függ, ugyanakkor e viszonyok vizsgálata fényt derített a tanárképzés, sőt bizonyos fókig a magyar felsőoktatás jelenlegi problémáira is. Ezek alapján a jelen cikk keretei között e tanulságok taglalására, a közérzeti tényezők első csoportja vizsgálatának eredményeire szorítkozunk.

A hallgatók esetében a főiskola négy évig a munkahely szerepét tölti be, így lényeges tényező lehet, hogy milyen szempontok játszottak szerepet a főiskola, mint továbbtanulásuk színhelyének kiválasztásában, mi motiválta őket abban, hogy idejöjjenek. Az általunk megkérdezett hallgatók 78⁰/₀-át részint a gyermekszeretet, részint a szaktárgyak iránti érdeklődés vagy a szakma ismerete és szeretete (már tanított egy-két évet képesítés nélkül, vagy a szülői pedagógusok) indította a főiskola választásában. Az arány viszonylag magas, ugyanakkor azonban magasnak tekinthető azoknak a száma is, akik vagy nem tudták megindokolni, miért jöttek ide továbbtanulni, vagy most sem tudják miért is vannak itt(!). Ez utóbbi hallgatók a legkülönbözőbb indokokat sorolták fel a főiskola választására vonatkozóan, pl.: diplomát akarnak; máshová nem vették fel őket; véletlenül kerültek ide; 2,5⁰/₀ még az intézménynek a lakóhelyéhez való közelségét is szempontként kezelte pályaválasztásában. Ha arra gondolunk, hogy ennek ellenére szinte kivétel nélkül tanári képesítést nyernek, méginkább magasnak tűnik az a 20⁰/₀-os arány, amit képviselnek.

Természetesen nem lehet eltekinteni attól, hogy a gyakorlattal, a gyerekekkel való találkozás megváltoztathatja a pályához való hozzáállásukat. Harmad-negyedévben sokan közülük eljuthatnak még ahhoz az elhatározáshoz, hogy tanítani szeretnének (esetenként ugyanezen hatásra ellenkező elhatározáshoz), kialakulhat bennük bizonyos elhivatottság. Vizsgálatunkat a főiskolára már bekerült hallgatók körében végeztük, s ennek kapcsán két kérdés merült fel bennünk. Az egyik arra vonatkozik, vajon ezt a bizonyos 20⁰/₀-ot nem lehetne-e a felvételik során eleve kiszűrni? Bár tudjuk, hogy a probléma megoldatlanságának több oka van. Közrejátszik benne a tanári pálya presztizscsökkenése és a felsőoktatási intézmények hierarchizáltsága, ami eleve erősen behatárolja a tanárképző főiskolákra jelentkezők számát és körét. Másfelől adottak a felvételi keretszámok, amelyeket csak kivételes esetben lehet „alulteljesíteni”. A másik kérdés arra vonatkozik, hogy vajon annak a 78⁰/₀-nak, aki elhivatottságot érez, hány százaléka alkalmas ténylegesen a pályára? Egy kellően megalapozott válaszhoz azonban hiányoznak a megfelelő módszerek és paraméterek.

Az eddigiekből az is következik, hogy az idekerülő hallgatók többségének – ha ez heterogén és sokszor felszínes is –, de van valamilyen elképzelése a pályáról és a főiskoláról. Elképzeléseik azonban, mint ez kiderült, legtöbbször nincsenek szinkronban a tényleges helyzettel. Általános véleményként fogalmazódott meg, hogy a főiskola nem váltja be a hallgatók előzetes reményeit. Követelményekben kevesebbet jelent, mint amit várnak tőle, s ezt többnyire nem pótolja a diákélet szabadsága sem. (Ez utóbbi mértéke és minősége egyébként szakonként és évfolyamonként, valamint aszerint is különbözik, hogy valaki kollégista-e vagy sem.) Így az elsőévesek az első megszeppenésük után, mikor már kissé rányílik a szemük a helyi viszonyokra, hamar rájönnek, hogy – az ő fogalmazásuk szerint – „lazán teljesíthető az intézmény által diktált szint”.

Ahhoz, hogy ezt a sommásan megfogalmazott csalódásérzést megérthessük, mindenképp meg kell vizsgálnunk a főiskolai követelményrendszert.

E két probléma vizsgálatát azért tartjuk fontosnak, mert alapvetően meghatározzák a főiskolán végzett munka színvonalát. A hallgatók a követelményrendszer legfőbb hiányosságaként azt emelték ki, hogy nem tükrözi kellően a tanári pálya felelősségét. Ez a kérdés akkor fogalmazódik meg, amikor először kerülnek kapcsolatba a gyerekekkel, ekkor viszont már rögtön órákat is kell tartaniuk és a pályára való készülés így többnyire a technikai részletek megbeszélésében merül ki.

Az általános tantárgyak és a módszertan keretében ugyan már ezt megelőzően felvetődnek az oktatás és nevelés folyamatának kérdései, ezekkel a tárgyakkal kapcsolatban azonban a hallgatók több kritikai észrevételt is megfogalmaztak. Kifejezték azt az igényüket, miszerint minden tanártól elvárható lenne, hogy módszereket lehessen tanulni tőle, másfelől az a véleményük, hogy azokat, akik a jelenlegi rendszerben módszertanra oktatják őket, nagyobb felelősséggel kellene kiválasztani. Szerintük általában a tanszékeken az lesz a módszertanos, aki nem a legkiemelkedőbb kvalitásokkal rendelkezik, s ez sokszor kedvüket szegi. Ugyancsak állapították meg a gyakorlatvezető tanárok személyével kapcsolatban is. A gyakorlatcentrikusság tükröződik abban is, ahogyan a hallgatók a jelenleg kötelezően el-sajátítandó anyagot ítélik meg. A megkérdezett sokaság 51,5⁰/₀-a szerint a tananyag megfelelő, 19⁰/₀-a szerint több, 17,5⁰/₀-a szerint kevesebb, s 11,7⁰/₀-a szerint bizonyos szempontból több, bizonyos szempontból kevesebb, mint amire egy jövőendő általános iskolai tanárnak szüksége van. A „több is, kevesebb is” válaszok, illetve az interjúk tanúsága szerint nemcsak mennyiségi problémák merülnek fel, hanem minőségiek is. Illetve sokan úgy gondolják, hogy nem ezek a kérdések jelentik a problémák gyökerét, hanem a tananyag tartalmán kellene változtatni. Nem tartható semmiképpen véletlennek, hogy akik úgy vélték, a főiskolai anyag kevesebb, mint amit szükségszerűen el kellene sajátítaniuk, hiányszféráknak a tantárgypedagógiát, a nyelv-, beszéd-, és előadókészség kialakításának hiányát jelölték meg. Véleményük szerint sok olyat tanulnak, ami talán kellőképpen tudományos és így erőfeszítésre is készíti a hallgatókat, ugyanakkor a jövőendő tanári pálya szempontjából való hasznosságát nem tudják átlátni.

Születtek egészen szélsőséges vélemények is, melyek nem kis számban nyilvánultak meg az interjúk készítése folyamán, illetve a kérdőívekben azok részéről, akik szerint a tananyag több, mint amire szerintük szükségük van, kifejezésre juttatták, mit csökkentenének. Tipikusnak tekinthető, hogy elsősorban az általános tárgyak szükségessége és a szaktárgyakon belül az elméleti tudás nélkülözhetetlensége képezte a vita tárgyát. Az általános tantárgyakon belül a marxista tárgyak, a logika, az orosz nyelv és a honvédelmi ismeretek voltak a visszatérő, szerintük szükségtelennek minősülő tantárgyak. Mindenütt és általában sokallták a kötelező irodalom mennyiségét és a tanórák számát.

Elgondolkodtató, hogy a hallgatók döntő többsége a szaktárgyak egy bizonyos fokú (változó) ismeretét tartja fontosnak későbbi pályája szempontjából, de a szakma egésze, a nevelési funkciók ellátásának ugyanolyan megkövetelt igénye nem jut el a tudatukig, nem látják át, hogy ezek a pedagógusszerepek fókuszában állnak.

A követelményrendszer eddig taglalt néhány tárgyi feltételén kívül (tanterv, tananyag minősége, mennyisége), a személyi összetevők is igen fontos szerepet játszanak. A főiskola hallgatói és oktatói számára sajátos helyzetet teremt, hogy a jövőendő pedagógusok a főiskolán folyó oktató-nevelő munka alanyai és tárgyai egyszerre, és a velük kapcsolatba kerülő oktatók ismeretében, illetve különösen az alsóbb évfolyamokon, még a középiskolás eszményeket magukkal hozva, alakítják

ki az ideális tanártípusról való elképzeléseiket. Ebből következik az is, hogy az általuk megfogalmazott tanáreszmény a főiskolán töltött négy év során jelentős átalakuláson megy keresztül. Az első két évben elsősorban az érzelmi attitűd dominál, az emberi kapcsolatok minősége határozza meg hallgató és oktató viszonyát, és csak nagyon lassan válik a szakmai tudás a megítélés alapjává. A tanárral szemben támasztott követelmények között a következők szerepeltek leggyakrabban az első-másod évfolyamon:

- legyen szimpatikus,
- mondjon igazat,
- legyen közvetlen, bánjon emberként a hallgatóval,
- merjen kényes kérdésekről is véleményt formálni,
- törődjön a hallgatókkal.

A későbbiek során egyre inkább megfogalmazódnak ilyen kitételek is:

- szakmai kétely fel sem merüljön vele szemben,
- legyen következetes,
- követeljen, de adjon is,
- szimpatikus, ha valaki él-hal a tárgyáért stb.

Hogy a kapcsolatok kialakítása kétoldalú dolog, ez magától értetődik. Akadályaira vonatkozóan álljon itt ugyanakkor két szkeptikus hallgatói vélemény: „A tanárok egy része nem is akar kapcsolatot.” „Minél kevesebbet tud egy oktató, annál többet követel.”

A vélemények eléggé szubjektív megfogalmazása természetesen nem elégíthette ki bennünket, ezért konkrétan is rákérdeztünk, milyen tanártípust tartottak ideálisnak, és találkoztak-e már az eszményeiket megtestesítő pedagógussal a főiskolán. Az ideális típus megragadására a magunk részéről az oktató-nevelő munka folyamatában, oktató és hallgató kapcsolatában törekedtünk. A kérdőíveken a választási lehetőségek a tanárideál tulajdonságaira vonatkozóan a következők voltak:

1. Aki a saját elképzeléseihez tartja magát és ezt következetesen végre is hajtja.
2. Aki igényli a hallgatók véleményét, de így a tananyagot nem tudja rendesen elvégezni.
3. Aki folyamatosan igyekszik egyeztetni a hallgatókkal elképzeléseit, de nem engedi ki az irányítást a kezéből.
4. Aki a hallgatókkal kialakított személyes kapcsolatait beépíti azok eredményeibe.
5. Akinck nincsenek személyes kapcsolatai, se különösebb módszere, de tudása szakmájának.
6. Egyéb.

A megkérdezettek 77,7⁰/₀-a igen, 22,3⁰/₀-a nem találkozott még az általa ideálisnak tartott tanártípussal főiskolai tanulmányai során. A válaszok megoszlása a következő volt:

Szerinte ideális tanártípus	Találkozott-e ilyennel a főiskolán		Összesen (%)
	Igen (%)	Nem (%)	
1.	2,5	—	1,9
2.	3,8	8,7	4,7
3.	68,8	65,3	68,0
4.	11,2	13,0	11,7
5.	5,0	—	3,9
6.	8,7	13,0	9,8
Összesen:	100,0	100,0	100,0

Az, hogy a hallgatók 22,3⁰/₀-a nem találkozott az általa ideálisnak tartott tanártípussal, azért is lényeges, mert ezek több mint 65⁰/₀-a a szerintünk is ideálisnak tartott (3.) típussal ért egyet. A kiválasztott sokaság 68⁰/₀-a azonosul azzal a véleményünkkel, hogy ez a legvonzóbb, s talán, felsőoktatási intézményről lévén szó, a legeredményesebb tanáregyenység. Az előzőhöz képest kevesen, de ha a többi kategóriával hasonlítjuk össze, viszonylag sokan, a hallgatók 11,7⁰/₀-a választotta a 4. kategóriában megjelölteket ideálisnak. Természetesen pontosan nem állapítható meg, hogy az egyes hallgatók milyen tartalmat tulajdonítanak az egyes típusoknak, minden esetre feltételezésünk szerint van annyira egyértelmű a kérdés, hogy a válaszadó tisztában lehetett azzal, hogy ennél a típusnál az érzelmi, szubjektív mozzanatok, és nem okvetlenül a munkakapcsolat határozza meg az oktatónak a hallgatóhoz való viszonyát. A kérdőívekből és az interjúkból egyértelműen kiderül, hogy az átlag hallgató inkább tud kapcsolatot teremteni, helyesebben, jobban el tud fogadni egy olyan oktatót, akihez érzelmi szálak fűzük, emberi tulajdonságai alapján tud közeledni hozzá (kedves, közvetlen, szimpatikus), mint aki ugyanezekkel a tulajdonságokkal nem rendelkezik, de szakmailag kiváló, s ez a kvalitása a hallgatók előtt is feltárul.

Az elképzelések alakulását a négy év során a következő adatok is bizonyítják. Az első évfolyamon a hallgatók 78,5⁰/₀-a, másodéven 84,2⁰/₀-a, harmadéven 53,6⁰/₀-a és utolsó évben 88,6⁰/₀-a állította, hogy találkozott a számára ideális tanárral. Az első két évben – mint már említettük – még érezhetőek a középiskolai hatások, ugyanakkor nem ismerik még valamennyi oktatót, akik közül végül is kiválaszthatnák az ideált. Harmadéven következik be a „mélypont”, mely szerintünk, és a megkérdezettek szerint is azzal magyarázható, hogy ez a konfrontáció éve, amikor a hallgatók már ismerik csaknem a teljes „választékot”, ugyanakkor már tudják, hogy milyennek kell lennie egy főiskolai oktatónak, vagy ha ezt nem is, azt már mindenképpen meg tudják fogalmazni, melyik típust utasítják el. Biztatónak tűnik az utolsó évben tapasztalt magas arány, bár az is feltételezhető, s egyes megnyilatkozások is ezt látszanak bizonyítani, hogy ebbe belejátszik az ekkorra már kialakuló, a főiskolai életet az attól való elszakadás előtt közvetlenül megszépítő nosztalgia is.

A teljes képhez az is hozzátartozik, hogy nem tudtuk, és tulajdonképpen nem is akartuk konkrétan megállapítani, hogy ez az ideálisnak elfogadott tanártípus hány személyt foglal magában az intézményen belül (nem kérdeztünk konkrét neveket), ahol azonban a hallgatók erről önként megnyilatkoztak, kiderült, hogy azonos szakosok esetében, még különböző évfolyamokon is, sokszor ugyanarról a személyről vagy személyekről volt szó. A számok tehát önmagukban nem segítenek hozzá bennünket a pontos válaszhoz, de feltételezhető, hogy ha ezeket az átfedéseket kiszűrjük, jóval kisebb arányt kapunk.

Követelményrendszer és hallgatói igénysszint

Előzetesen említést tettünk arról, hogy az elképzelésekhez képest a követelményszint alacsonyabb, mint azt bárki, mielőtt az intézmény hallgatójává válna, gondolná, illetve, mint az oktatók többsége kívánatosnak tartaná. Akár hallgatói, akár oktatói oldalról közelítünk a kérdéskörhöz, a problémák összecsengenek.

Hadd idézzünk a hallgatói véleményekből néhány szélsőséges példát: „Évi két hónap tanulással simán elvégezhető.” „A négyes játszva megvan.”

Természetesen ezek a megnyilatkozások a hallgatók képességeinek, erőfeszítéseinek és eredményeinek fényében kerülnek kellő megvilágításba, és semmiképpen nem általánosíthatóak ebben a formában, ugyanakkor van igazságtartalmuk és szí-

nezik mindazt, ami az adatokból kivethető. Megkérdeztük egyrészt, hogy mekkora erőfeszítéssel sikerül eleget tenniük a tanulmányi követelményeknek, illetve ennek fényében tanulmányi eredményük rosszabb-e, megfelelő vagy esetleg jobb mint a képességeik? Az erőfeszítés kérdésénél a lehetséges választási lehetőségek a következők voltak: 1. A követelmények meghaladják az erejét, 2. Nehezen tud eleget tenni, 3. A követelmények megfelelnek a képességeinek, 4. Könnyedén eleget tesz a követelményeknek. A válaszok megoszlása a következő volt:

Erőfeszítés Tanulmányi eredmény	2. %	3. %	4. %	Összesen %
Roszzabb	38,1	34,6	60,0	37,6
Megfelelő	57,1	61,3	40,0	59,4
Jobb	4,8	4,1	—	3,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A válaszolók szerint az 1. kategóriába senki sem tartozik, a 2.-ba a megkérdezettek 21,8⁰/₀-a, a 3.-ba a vizsgált sokaság 72,8⁰/₀-a, a 4.-be pedig 5,8⁰/₀-uk.

A két kérdés összegezéséből arra az eredményre jutottunk, hogy a legmagasabb azoknak a száma, akiknek a képességei megfelelnek a követelményeknek és tanulmányi eredményük is megfelelő. Érdekes összehasonlítani, hogy ezen kategórián belül ugyanakkor sokaknak rosszabb a tanulmányi átlaguk, mint az elvárható lenne. A másik kategóriában, melyhez tartozók nehezen tudnak eleget tenni a követelményeknek, mégis ehhez képest, vagy ennek ellenére a tanulmányi eredménye 57,1⁰/₀-nak megfelelő, sőt, előfordult olyan is, hogy jobb mint a képességeik. Hogy viszonylag tiszta képet kapjunk és magyarázatot az itt tapasztalható ellentmondásokra, megnéztük, mennyi az átlagos napi tanulási idő, majd ezt összehasonlítottuk azokkal a magyarázatokkal, melyeket arra nézve kaptunk a hallgatóktól, hogyha rosszabb a tanulmányi eredményük a képességeik alapján elvárható szintnél, akkor véleményük szerint ez mivel magyarázható.

Óra Erőfeszítés	0—1 fő	1—2 fő	2—4 fő	4— fő	Átlag óra/nap
1.	—	—	—	—	—
2.	3	2	5	12	4,16
3.	18	32	18	7	2,04
4.	3	3	—	—	1,0
Összesen:	24	37	23	19	2,45

A kérdőívvel megkérdezetteknek tehát 23,3⁰/₀-a 0—1 órát, 35,9⁰/₀-a 1—2 órát, 22,3⁰/₀-a 2—4 órát tölt tanulással. Az interjúk során a csoportok által bevallott órák számának átlagát 2 órában lehetett megállapítani. A beszélgetések során az időmeghatározás körül élénk viták alakultak ki, egyrészt az egyéni különbségek miatt, másrészt azért, mert a tárgyak egy részét nem folyamatosan, hanem ciklusosan, csak a vizsgákra való felkészülés alkalmával tanulják. Általánosságként két kritériumot szabtak meg. Egyfelől a főbb tárgyakat (értsd szaktárgyakat) tanulják folyamatosan, másrészt azokat, amelyekből a számonkérés is folyamatos. Természetesen ezen

belül is vannak szélsőségek. Van aki szó szerint nem csinál semmit, van aki az átlagnál sokkal többet. Álljon itt illusztrációul néhány idézet az interjúkból: – „Há rá lennének kényszerítve, akkor tanulnánk.” – „Származzon előnye annak, aki év közben folyamatosan tanul.” – „Miért tanuljak folyamatosan, ha egy hét alatt is meg lehet tanulni, amit kellene.”

Az átlagosnál magasabb napi tanulási időre is többféle magyarázat lehetséges. Egyrészt a megfelelő képességek hiánya készítheti erre az egyént, hajthatja, végezhet tudományos munkát, hajthatják a szakjából adódó követelmények. Például a testnevelő szakosok közül különösen az aktív versenyzők elfoglaltsága kirívó a többiekéhez képest. Az egyes évfolyamok megoszlása ugyanakkor nem orientáló ebben a tekintetben.

Az elvárhatónál rosszabb tanulmányi eredmény indoklására a következő magyarázatok közül lehetett választani:

1. Önnek elég, ha átmegy a vizsgákon.
2. Nem érdemes tanulni, mert a jegyek nem a tudást tükrözik.
3. Nem érdekli az eredmény, mert sehol sem fontos.
4. Lusta, nem szeret tanulni.
5. Csak azt nem tanulja, ami nem érdekli.
6. Alacsony az oktatás színvonala, de ezt a számonkérésnél nem veszik figyelembe.
7. Egyéb megbízatásai elveszik az időt a tanulástól.
8. Egyéb.

A legmagasabb válaszarányt a 2. és az 5. indok nyerte el, hűen tükrözve eddigi megállapításainkat az ösztönzők elégtelen működéséről. Nem érvényesül kellőképpen a jegyek, az osztályzás ösztönző hatása. Mint a hallgatók az interjúk során maguk is elmondották, vizsgáztatási rendszerünkben még sok a ki nem küszöbölt szubjektív elem. Ez azonban valószínűleg csak az egyik ok. A másik, ami már az előbbieken is megfogalmazódott, hogy a vizsgán teljesített egyszeri produktum nem okvetlenül hű tükrö a tudásnak és különösen nem a tárgy tanulmányozásába fektetett energiáknak. Így talán objektívebb lenne a szemeszter során folytatott tevékenységet inkább figyelembe venni az érdemjegyek megállapításánál. A másik – ami nem érdek, nem tanulom – indok, első pillanatra bocsánatos bűnnek tetszik, ha valaki rendelkezik olyan értékmérővel, melynek alapján meg tudja állapítani, mi a hasznos tudás számára és pályája számára, s mi nem minősül annak. Magas az igény szintje és helyesen tudja kiválasztani, hogy egy jövőendő általános iskolai tanárnak milyen ismeretanyaggal kell kikerülnie a főiskoláról. Kétséges, hogy így van ez mindenki esetében, akik ezzel indokolják rosszabb teljesítményüket. Annál is inkább kétséges, mivel az interjúk során ebben a tárgyban szinte minden csoportban viták alakultak ki. Igen szélsőséges, sokszor a realitásokat egyáltalán nem tükröző viták folytak arra vonatkozóan, mit kell tudnia egy végzős főiskolásnak a szakmájából, szaktárgyaiból és milyen szintű általános műveltséggel kell rendelkeznie.

Mivel a követelményrendszer az átlag hallgatót nem készíti nagy erőfeszítésekre, megkérdeztük azt is, mi motiválja, vagy egyáltalán motiválja-e valami őket a követelmények túlteljesítésére. Végeredményként azt a választ kaptuk, hogy a megvizsgált sokaságból 72,8% semmi ilyen készíttést nem érez. Ezen a kategórián belül is szemmel láthatóan a legnagyobb azoknak a száma, akiknél az egyéni, képességek és a követelményrendszer megfelelnek egymásnak. A kettő összefüggései az alábbi táblán is jól követhetőek.

Ösztöndíj-e valami a főiskolai követelmények túlteljesítésére?

Erfősítés	Igen		Nem		Nem válaszolt		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
1.	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	7	6,79	14	13,7	1	0,9	22	21,4
3.	16	15,5	58	53,4	1	0,9	75	72,8
4.	3	2,9	3	2,9	—	—	6	5,8
Összesen	26	25,19	75	70,0	2	1,8	103	100,0

Természetesen szorosan összefügg a kérdéssel az egyéni igényszint, s ami ezt többnyire jelentősen befolyásolja, a csoportok igényszintje. Tanulságos volt a különböző évfolyamos tanulók erre vonatkozó válaszadását összehasonlítani. Az első években a beilleszkedés féltelmei érződtek még, hiszen a vizsgálatot az első félév derekán kezdtük el. Megfogalmazták, hogy nem ismerik még a követelményeket, az egyéni vállalásoknál így mindenki kisebb átlagot írt be teljesítendőnek, mert féltek, hogy nem tudják elérni. Azért vannak itt, mondták, hogy tanuljanak, persze majd megpróbálnak másra is időt szakítani. A másodévesek már úgy nyilatkoztak, hogy látják, nem tanulnak eleget, de az I. év eredményei úgys meghatározzák a többi. Különben is olyan az általános szemlélet, hogy nagyobb szégyen, ha valaki buta, mintha lusta. Minden csoport megállapította, hogy ennek ellenére vannak olyanok is, akik mindig csak tanulnak. Harmadéven elválnak azok, akiket valami belső ösztönző erő hajt a jobb teljesítmény felé és a többiek. Tulajdonképpen az alulteljesítőket is zavarja az előbbieket és az oktatók előtti leégés, de nem érznek akkor ösztönzést, hogy változtassanak, hiszen úgys kapnak diplomát. Ez az állapot stabilizálódik negyedévben és még tetéződik azzal, hogy az álláskilátások nem biztatóak, valamint a diploma minősége nem döntő szempont egy állás elnyerésében. Sokkal nagyobb szerepet játszanak ebben a teljesítményen kívüli szempontok, összeköttetések.

Annál a 25,2%-nál, akik érznek ösztönzést a követelmények túlteljesítésére, sokkal inkább belső ösztönzőkről van szó. Motiváló tényezőként a legtöbben a szakmai műveltségi igényt és az általános műveltségre való igényt fogalmazták meg, de olyan indok is szerepelt, hogy az egyéni érdeklődés határozza meg, illetve a saját képességek felmérése alapján ki-ki eldönti, mire marad még energiája. A vizsgálat során arra jutottunk, hogy a kérdőíves megkérdezéssel megvizsgált sokaság 59,2%-a részt vesz, 40,8%-a nem vesz részt a főiskolai tevékenységhez kapcsolódó tanórán kívüli munkában. A szakok szerinti megoszlást vizsgálva azt láttuk, hogy a legnagyobb arányú részvétel ezekben a munkaformákban a „készség”-szakosoknál jelentkezik, ami szakjaik jellegéből is következik, a legkisebb pedig a „reál”-szakosoknál. A résztvevők létszámából 7 fő több munkaformában is tevékenykedik.

Az ösztönzők elemzésénél néhány szó erejéig feltétlenül meg kell emlékezni az anyagi ösztönzőkről is, melyek között ebben az esetben a tanulmányi ösztöndíj játszhat szerepet. Tanulmányi ösztöndíjat a vizsgált sokaság 58,3%-a kap, a fiúk 41%-a, a lányok 65,2%-a. Ha kategóriaként tekintem, akkor az I. kategóriába tartozók 71,4%-a, a II. kategóriába tartozók 45,4%-a, a III. kategóriába tartozók 73,7%-a, a IV. kategóriába tartozók 56,6%-a, az V. kategóriába tartozók 55,5%-a, a VI. kategóriába tartozók 50,0%-a kap tanulmányi ösztöndíjat. A megkérdezett csoportok tanulmányi átlaga igen színes képet mutatott, 3,2 és 4,3 között mozogtak

a csoportátlagok. Az interjúval megkérdezett 20 csoport teljesítményének számtani középátlaga 3,67 volt. Az eredmények alapján úgy gondoljuk, hogy a tanulmányi ösztöndíj ösztönző hatása nem érvényesül kellőképpen. Fontossága a kategóriaszám növekedésével egyenes arányban csökken. Anyagilag tehát leginkább az inspirálható, aki szülőlködik, vagy ezen a módon tud a mások számára már eleve adott nívóra emelkedni.

Azoknak a hallgatónak a viszonylag kis aránya, akiket a saját igény szintjük, belső ösztönzőik a követelmények túlteljesítésére motiválnak egyértelműen arra mutat, hogy a többieknél a szakmával szembeni igényességet egy jól körülhatárolt és a jelenleginél magasabb szintű, az intézmény által képviselt követelményrendszernek kellene kiváltania, kikényszerítenie. Mivel azonban ez nem így van, a főiskolai követelmények az átlag hallgatót nem készítik különösebb erőfeszítésre, így szint alatti teljesítményekkel is sokszor beérik. Gyakran megelégszenek egy elégséggel, a vizsga letudásával is. A legcélszerűbb azonban szerintük, ha valaki se lefelé, se felfelé „nem lóg ki a sorból”. A másik véglet a jegyre tanulás, s azok a felesleges erőfeszítések, amelyekbe sokszor a tanszéki sovinizmus kényszeríti a hallgatókat. A tanszéki rivalizálás eredménye, hogy a hallgatók mennyiségileg sokat, minőségileg és használható tudás tekintetében pedig gyakran keveset kapnak. Ez az a terület egyébként, ahol végképp nem nyer a hallgató meghallgatást, hogy mit és milyen mennyiségben közvetítsenek számára. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a hallgatók tanyanyaggal kapcsolatos véleményében sokszor nem az igényesség, hanem az igénytelenség nyilvánul meg, így ezzel kapcsolatos észrevételeik csak orientálóak lehetnek és nem döntő jellegűek.

Bár a jelen munka keretei között nem kívánunk részletesen kitérni a témának az oktatói követelményrendszert érintő vonatkozásaira, néhány megjegyzés erejéig azonban feltétlenül meg kell emlékeznünk az ezzel összefüggő problémákról is. Az igényes oktató-nevelő munka megkövetelése, ellenőrzése és értékelése ugyanis közvetlen hatással van a hallgatói követelményrendszer kialakítására. A legáltalánosabb problémát az jelenti, hogy a tanári tevékenység, és így a felsőoktatási intézmények oktató-nevelő munkájának értékelésére semmilyen értékrendszer nem áll rendelkezésre. Nem is arra van szükség, hogy pontos, számokkal operáló minősítési rendszerünk legyen, hanem arra, hogy elvégzett munkánk minőségét értékeljük. Ennek hiányát nem indokolja az a kifogás, hogy értelmiségi pályákon a teljesítményeket nem lehet mérni, hiszen ennek ellenére valamilyen mérés mindig történik. Elvi síkon létezik az oktatókra érvényes hármass követelményrendszer (oktató-nevelő munka, társadalmi tevékenység, tudományos munka), nem tisztázottak azonban az ezen belüli egészséges arányok, ezenkívül ennek eddig elsősorban a mennyiségi oldalait érvényesítették az oktatókkal szemben. Véleményünk szerint valódi funkcióját a gyakorlatban akkor tölthetné be, ha egységes követelményként érvényesülne, ugyanis oktatási intézményről lévén szó, a tudományos munkának és a társadalmi tevékenységnek a hasznossága egyaránt az oktatási-nevelési folyamaton belül kell hogy jelentkezzen, azt kell hogy szolgálja. Megállapításunk természetesen nem arra irányul, hogy a tudományos tevékenységet szolgáljanak rendeltetésül az oktató-nevelő munkának. Ugyanakkor azonban a másik oldalról a tudományos tevékenység sem lehet öncélú, nem irányulhat csak a tudományos fokozatok megszerzésére, éppúgy, mint ahogy a társadalmi-közéleti tevékenységnek sem feltétlenül funkciók vállalásában és formális ülésezésekben kell kifejezésre jutnia, hanem valamilyen módon az alapvető funkció szempontjából szükséges közéletiség kialakulását kell elősegítenie. Ez akkor lehetséges, ha a tanszékeken belül és azon kívül is műhelymunka alakul ki, s ezáltal az egyes oktatók jól ismerik, ellenőrzik és motiválják egymás munkáját. Ezzel szemben jelenleg nem ez a gyakorlat,

így ez a kontroll nem létezik. Létezik viszont egy formális ellenőrzés, aminek gyakorlati jelentősége nincs, mert nem történik meg a kereseteknek az ellenőrzéshez való igazítása, nem érvényesül következetesen a munka szerinti elosztás elve. (Persze el lehet gondolkodni azon is, mit tekintünk viszonyítási alapnak, ki milyen alapon jogosult mások teljesítményének megítélésére, s léteznek-e az ehhez szükséges objektív feltételek.)

A fentieket támasztja alá, hogy az általunk végzett vizsgálat eredménye szerint a fizetések 76,3⁰/₀-ban a beosztástól függenek, ugyanakkor viszont a beosztást 65⁰/₀-ban az életkor határozza meg. Így az oktatói követelményrendszer nem ad konkrét mércét a különböző tevékenységek színvonalának elbírálására, s ki-ki úgy érti, ahogy akarja, amit a lelkiismerete, vagy éppen a közvetlen felettese diktál. Ez az oka egy olyan helyzet kialakulásának, hogy az oktatóknak körülbelül harmada próbál meg mindhárom területen maximálisan teljesíteni. Mivel eluralkodott az a nézet, hogyha valaki egy területen funkcióban jól dolgozik, biztosan másra is alkalmas, így ezekre az emberekre egyre több terhet raknak és így minden jó szándékuk ellenére végül az oktató-nevelő tevékenységre marad a legkevesebb erejük és energiájuk. Ilyen körülmények között aligha lehet csodálkozni azon, hogy az oktatók önértékelése, egymás közötti kontrollja és a főiskola részéről megnyilvánuló ellenőrzés semmivel sem mutat jobb képet, mint a hallgatók esetében. Éppen ezért tartjuk különösen fontosnak, hogy az oktatási-nevelési folyamat két résztvevője, hallgató és oktató, elsősorban egymás számára jelentsen kontrollt, vagyis egymást kell megítélniök és ellenőrizniök. Ehhez azonban mindenekelőtt tudnunk kell, mennyire van, illetve lehet köze a hallgatóknak az intézmény belső életéhez, az őket érintő kérdések megoldásában mennyire számítanak véleményükre, közreműködésükre.

Az intézményi demokratizmus kérdései

Az interjúkban és a kérdőíveken megkérdeztük a hallgatókat, miben kérték véleményüket, illetve az intézmény szempontjából döntő, oktatással kapcsolatos és oktatókkal összefüggő kérdésekben kérték-e? Hogy eldönthető legyen, mennyiben volt ez formális aktus, illetve érdemi tájékozódás, aziránt is érdeklődtünk, miben érezték hatását véleményadásuknak. A kérdőívvel megkérdezett 103 fős sokaságból 48,5⁰/₀-nak kérték a véleményét az oktatással kapcsolatban, de csak 22,3⁰/₀-uk érezte ennek hatását. Az oktatókkal kapcsolatban 36,9⁰/₀-nak kérték a véleményét, de közülük csak 9,7⁰/₀ érezte, hogy ezt figyelembe is vették. Az interjúk során azok között a kérdések között, melyekben véleményt nyilváníthattak az általunk megfogalmazottakon kívül a hallgatók a kollégiumi ügyeket, az úttörő- és tanítási gyakorlatot, valamint az ösztöndíj elbírálását említették olyan területekként, amelyekben nekik is lehet döntési joguk. Következtéseinkben ugyanakkor szerepelt az a megállapítás, hogy tulajdonképpen az egyes oktatók mentalitásától függ, igénylik-e, meghallgatják-e és felhasználják-e a hallgatói véleményeket. Az egyik megkérdezett csoport így is fogalmazott: „A demokratizmus az egyes emberektől függ, akivel az egyének vagy csoportok szembekerülnek.” Egy harmadéves csoport tapasztalatai szerint az általános tanszékeken általában számítanak a hallgatók véleményére, de itt is és a többi tanszéken is az információáramlás lebonyolítására a közvetlen tanár-diák viszony adta lehetőségeken kívül, a tanszéki képviselőt lenne hivatott. A tanszéki képviselői rendszer többnyire eredménytelen működését egyfelől a sokszor csak felszínes érdeklődéssel, formális kapcsolatokkal magyarázzák, másrészt azzal, hogy a tanszéki képviselők nagy része nem eléggé felkészült a problémák előadására. Az egyik másodéves csoportnak az volt a meglátása, hogy a kü-

lönböző demokratikus fórumokon elmondott vélemények többnyire elakadnak valahol. Ha név szerint kérnék például az egyes oktatók munkájának megítélését, nem mernék elmondani a véleményüket, sem leírni, mert félnek a következményektől. Az egyik csoport így fogalmazott: „Szólni lehet, azt mondják, probléma nincs belőle, de áttételesen éreztetik.”

Az interjúkban megkérdezett húsz csoport közül négy egyáltalán nem tudott mit kezdeni a kérdéssel, nem tudta mit kell érteni demokratizmuson. Két csoportot nem kérdeztek meg eddig semmilyen általuk is fontosnak tartott kérdésben. Két csoport meglátása alapján a hallgatók nem elég érettek a demokratikus fórumok és jogok használására, és nincs is kellő információjuk, hogy bizonyos problémákról érdemben dönthessenek.

A legfontosabb terület, ahol a demokráciát tanulni lehetne, és egyúttal élni is a szervezet adta jogokkal, a KISZ lehetne. A KISZ-szervezet demokratizmusa ugyanakkor hű tükre az intézményi demokratizmusnak, hiszen 98⁰/₀-os szervezettesség mellett a KISZ-tagság gyakorlatilag azonos a főiskolai tanuló ifjúság egészével. Véleményünk szerint többek között ez az oka annak, hogy a KISZ-tagok nagy része alapvető, orientáló információk hiányában még abban sem ért egyet, milyen tevékenységi formák is azok, amelyek KISZ-munkaként értékelhetők. A csak a tanulmányi munkára való leszűkítéstől, a politikai munkára való korlátozáson keresztül egészen a hobby-klub jelleg elfogadásáig terjednek a különböző elképzelések. A munka értékelésének alapját képező egyéni vállalások is ezt a tanácsatlanságot mutatják, ahol pedig helyesen határozták meg a feladatokat, ott a teljesítés ellenőrzése, a számonkérés hiányzik. Hogy mégis mindenki igyekszik a KISZ-tagságát évről évre megújítani, annak okaként elsősorban azt határozták meg, hogy a főiskolára való bekerülésnél, az ösztöndíjfelbírálás, a jellemzések és minősítések szempontjából van rá szükség, van jelentősége.

A KISZ-szervezet működésének jelenlegi színvonalában még legalább két tényező játszik szerepet, melyeket az interjúk során az egyes csoportok külön-külön is kiemeltek. Egyfelől az intézményi demokratizmus adott szintje, melyen belül a KISZ-szervezet nem a demokratizmus jól működő, pláne nem az úgynevezett diákönkormányzatot megvalósító fórum, hanem az intézményi adminisztráció adott szintje, melyet intézményi igények kiszolgálására, nem pedig hallgatói érdekek önálló képviseletére használnak. További problémát jelent, mely az előbbivel szorosan összefügg, hogy a KISZ-szervezet azért sem tudja a tőle elvárt funkciókat teljesíteni, mert a jelenlegi állapotában nem tud partner lenni az intézményi vezetéssel szemben, s ez még akkor is így van, ha a vezetésben ugyanakkor jónéhány tehetséges és lelkes embert találhatunk. A másik fontos problémának a hallgatói közösségek kialakulásának nehézségeit tartjuk, melyeknek elemzését még el kell végeznünk.

A megkérdezett 20 csoport közül 17 nem tartotta magát közösségnek. A közösséggé alakulás lehetőségei, véleményük szerint, I–II. évben adóttak, de általában a véletlenek összejátszásának credményeként megy végbe ez a folyamat. Ilyen véletlenek például, hogy milyen személyiségű emberek kerülnek össze egy csoportban, sikerül-e összejönniük az elsős táborban, jó patronáló tanárt kapnak-e, tudnak-e az első évben rögtön alkalmas, rátermett alapszervezeti vezetőséget választani?

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kisebb és nagyobb közösségek beilleszkedése az intézmény egészébe nem éri el a kívánt szintet. A hallgatók nem érzik magukénak az intézményt, a KISZ-szervezetet, sokszor még a saját csoportjukat sem. Alapproblémaként azt jelölik meg, hogy nem tudják a saját életük irányítását maguk végezni, az intézményi demokratizmus működését formálisnak tartják.

A meglévő fórumokon, bizottságokban nem folyik számukra megítélhető, érdemi munka. Ugyanakkor a hallgatók többsége, saját bevallása szerint is alkalmatlan, pontosabban nem elég érett, a felelős döntések meghozatalára, de nem is válhat azzá a jelenlegi gyakorlat mellett, amely szerint mindig ők irányítják. Így a meglévő intézményi keretek kihasználatlanul maradnak. Véleményük szerint egyes tanzsékeken ugyanakkor egyáltalán nem beszélhetünk demokratizmusról, holott a főiskolai munka színvonalának emeléséhez szükséges lenne a hallgatói és oktatói vélemények és érdekek ütköztetése.

Súlyosbítja a fent megrajzolt képet, hogy a hallgatók egymásról, egymás között sem mondanak véleményt. A jó közösség elképzeléseikben – ha más jellemzőjét nem is adják – mindenestre konfliktusmentes.

A közösségek kialakulásának és fennmaradásának tehát sok ellenható tényezője van az intézményen belül, melyek közül, hiszen tulajdonképpen elhangzottak már, csak a főiskolai életnek azon sajátosságát emeljük ki, amit az egyik hallgatói csoport így fogalmazott meg: „Nem végzünk együtt semmilyen munkát és nem támaszkodunk egymásra, egymás tudására és emberségére.” A jelenlegi körülmények között tehát tulajdonképpen hiányzik egy tevékenységi és érdekszint, a csoporttevékenység és csoportérdek. Az egyén izolálódik, mivel a közös tevékenységi formák nem a csoport szintjén jelennek meg, hanem egyénileg kötődik mindenki ezekhez, így az alapszervezetek, illetve az ezeknek gyakorlatilag megfelelő tanulmányi csoportok nem válnak közösségekké. Nyilván problémát jelent az is, hogy a hallgatóktól többféle szinten várjuk el a közösségalkotást, a kollégium, a csoport, az alapszervezet, a TDK, a szakkollégiumok és bizottságok szintjén, ahol szakmai és/vagy társadalmi munkát fejtenek ki; mind-mind a közösség alkotás szinterci lehetnének. Véleményünk szerint az egyik legnagyobb probléma, mely szoros összefüggésben van a közösségalkotás nehézségeivel: a KISZ-alapszervezetek tevékenysége nem áll a kívánt szinten, s hogy jelentőségük a hallgatók szemében jelentősen lecsökkent. Megoldás lehetne ebben a tekintetben, ha az értelmesnek tartott tevékenységi formákat, melyeket hallgatók és oktatók egyaránt annak tartanak, kapcsolnánk össze a KISZ-szervezet tevékenységével, mintegy tartalmat adva ezzel működésének, s e megújulási folyamat első lépéseként elsősorban a jól végzett szakmai munkán keresztül való politizálásra serkentենék a hallgatókat.

A hallgatók társadalomképe és a pedagógusok helyzete a társadalomban

Az iskola és a társadalom kapcsolatáról nagyon sok, azóta szállóigévé lett igazság él a köztudatban – „Amilyen a ma iskolája, olyan a jövő társadalma”; – „Az iskola hű tükre a társadalomnak.” Éppen ezért fontos, hogyan látják a hallgatók a társadalmi problémákat, a felnőtt társadalmat, milyennek látják a pedagógusok, s ezzel együtt, saját jövőendő helyzetüket a társadalomban.

A beszélgetések során az derült ki, hogy a hallgatók társadalmi problémákra való rálátása tragikusan kicsi, azokat legfeljebb olyan konkrét lecsapódásaikban érzékelik, mint például az áremelések, vagy a KISZ helyzete. Néhány csoport ugyanúgy nyilatkozott, hogy – „ha nem látnánk, nem lennénk értelmes emberek”, de akadtak olyan beszélgetőpartnereink is, akik egyáltalán nem tudtak mit kezdeni a kérdéssel. Ahol voltak észrevételek, azok többnyire a bürokratizmusra, protekcionizmusra vonatkoztak, konkrét összefüggésben későbbi álláskeresési és találási lehetőségeikkel. Nagyobb összefüggések megfogalmazására nem került sor, legfeljebb addig a megjegyzésig jutottak el a csoportok, hogy mostanában sokat beszélnek gazdasági kérdésekről. Ezeknek a hiányosságoknak egyik fő okát abban látják, hogy a saját életükben nem érzik a nehézségek hatását, nem jelennek meg hétköz-

napjaikban. A főiskolai lét meglehetősen védett, zárt világot jelent számukra. Ritkán, vagy egyáltalán nem kerülnek olyan élethelyzetekbe, hogy egyrészt láthatnák a létező konfliktushelyzeteket, másrészt maguk kényszerülnének ezek megoldására, vagy akár csak magyarázatára. Hallgatók és oktatók egyaránt szóvá teszik ennek hiányát, és különböző javaslatokat is tesznek a megoldásra. Ezzel kapcsolatban merült fel például a szakmai gyakorlatok fogalomkörének tágítása, melybe nemcsak a tanítási, iskolai gyakorlatok tartozhatnak, de hasznos és a hallgatók számára sokszor kathartikus élményt jelenthet egy közművelődési gyakorlat, egy szociológiai felmérés, egy vidéki gyűjtőkörút, vagy egy üzemlátogatás (melyet nem okvetlenül a szakokhoz kapcsolódóan kellene megszervezni). Most azonban úgy érzik, hogy az iskola nemhogy tágítaná, hanem inkább szűkíti látókörüket. A bezártság érzéséhez tartozik a más felsőoktatási intézményekhez (illetve január 1-től, a más karokhoz) való viszony állapota és megítélése is. Az egyes felsőoktatási intézmények és karok hallgatói egészségtelenül elkülönülnek egymástól, kevés az olyan hely és alkalom, ahol találkozhatnak, véleményt cserélhetnek egymással. A tanárképzősökkel szemben, számukra érezhető formában, bizonyos előítéletek, sőt időnként úgy érzik, hogy bizonyos lenézés is megnyilvánul a többi intézmények hallgatóinak részéről. A magyarázat természetesen sokféle lehet, például egy olyan rangsor korai tudomásul vétele is, mely a különböző értelmiségi pályák között kialakult. Ebben a megvilágításban csak reménykedhetünk abban, hogy a JPTE megalakulása, az integráció, kedvező változásokat hozhat.

A társadalmi jelenségek hatásai sokkal inkább a hallgatók jövőtől való félelmeiben érhetők tetten. Félnak a kikerüléstől, mi lesz velük, hová kerülnek dolgozni, hol fognak lakni, meg tudnak-e élni a fizetésükből? Hogy a szakmai követelményeknek meg tudnak-e felelni, hogy helyt tudnak-e állni a pályán? Mint félelem, vagy kétely nem fogalmazódott meg, bár ebben valószínűleg szerepet játszik az is, hogy pályaképük elég ködös, s tulajdonképpen nemigen vannak tisztában vele, mit is vállalnak.

A felnőtt társadalommal szemben elég erős ellenérzéseik vannak. Szerintük ők már egy őszintébb világot képviselnek, ugyanakkor elhatárolják magukat a mai tizenévesektől. A tanári szemlélet, egyáltalán a felnőtt magatartás és gondolkodásmód kritikájaként fogalmazták meg, hogy a tanárok között is uralkodó a „ne szólj szám, nem fáj fejem” szemlélet. A problémák egymás közötti megoldását sem tudják elérni. A hallgatók felé igyekeznek merevebbnek látszani, mint amilyenek. Tekintélyelv uralkodik közöttük és ez nyilvánul meg a hallgatókkal szemben is. Figyelemre méltó az az észrevételük is, ami viszont nemcsak a főiskolán tanító tanárok, hanem általában a pedagógustársadalom sajátos kérdéseit fogalmazza meg; a pedagógusközösség veszélyesen zárt közösség. Úgy látják, az egész értelmiség „szektákba” tömörült, melyen belül a pedagógusok le vannak kötve saját kicsi világukhoz, és azt hiszik, hogy ez a nagyvilág. Ez a szemlélet személyi torzulásokhoz vezethet. Ugyanakkor, mivel munkájuk eredménye nem látszik rögtön, nem látszik az sem, ha valaki selejtet termel. Kicsi a kontroll. Elgondolkodtató az az ellentmondásos kép is, melyet arra a kérdésünkre kaptunk, látnak-e különbséget a pedagógusok és a társadalom többi tagjai között?

Alapvetően négyféle véleményt kaptunk:

1. „Jó lenne, ha lenne, ugyanakkor nincsenek eltérések.”
2. „Nincs és nem is kell különbség.”
3. „Általában sajnos nem különbek a többinél, az értelmiségnek pedig az alsó rétegébe szorultak. Kellene, hogy legyen.”

GONDOLATOK A PEDAGÓGUSJELÖLTEK KIVÁLASZTÁSÁRÓL ÉS BEVÁLÁSÁRÓL

... az alkalmassági vizsgákat eltörölték ...

A felvételi rendszer gondjai

A felsőoktatás felvételi rendszerére irányuló bírálatoknak sajátosan kettős periódusa figyelhető meg. Az egyik, a közvéleménynek az évenkénti felvételi időszakhoz kapcsolódó reagálása, a másik – amely nem független ettől – a szakemberek tágabb ciklusban jelentkező heterogén reformtörekvése, melyet többnyire egy-egy erőltetett oktatáspolitikai változtatás követ.

Mik azok a legalapvetőbb ellentmondások, amelyek miatt szinte akuttá vált belső feszültség terheli a beiskolázást?

Talán túláltalánosított és már közhelyszámba menő probléma az, hogy a személyiség egészének fejlesztését zászklajára tűző nevelésügy kénytelen megalkudni egyetlen faktornak, a képességnek a mérésével, ami ugyan nem lényegtelen, de közel sem jelenti a teljességet.

A másik probléma a képesség paramétereinek önkényes vagy kompromisszumoktól terhelt kijelölése.

A harmadik, magának a mérési szituációnak a megbízhatósága, illetve a regisztrálható eredmények hitelessége.

A felvételi rendszer gondjai szinte valamennyi felsőoktatási intézménytípusban közösek, de a probléma súlya mégis a pedagógusképzést terheli leginkább. Hogy miért, az a témával foglalkozó szakemberek előtt evidens.

Hogyan kerül be ma valaki a pedagógusképzőbe?

Közismert, hogy a jelentkező középiskolás a hozott szaktárgyi pontjai (ami most maximum 10, jövő évtől 60 lehet), és a felvételi tárgyakból szerzett pontok összege alapján nyerhet felvételt. Az egyéb szempontok csak azonos pontszám esetén kerülnek előtérbe.

A jövőben a 120 pontos maximum cleve nagyobb szóródást eredményez, ahol az egyik, de közel se járulékos értékek még esetlegesebben számítanak. Viszont igaz, hogy az új helyzet (az öt tantárgy eredményével) a képességek szélesebb skáláját teszi láthatóvá.

A korábban bevezetett alkalmassági vizsgákat mindenütt eltörölték, csak néhány tudományos kutatási próbálkozásról lehet hallani itt-ott.

Koncepciók a kiválasztás és a beválási folyamat tökéletesítésére

Ha szemügyre vesszük a felvételi rendszer gondjaival foglalkozó eszmefuttatásokat és jobbítási törekvéseket, akkor két fő nyomvonal bontakozik ki.

Az egyik irány (az erőteljesebb) a felvételi vizsga tökéletesítésével foglalkozik.

Ezen belül is elkülönül a mérési szempontok gazdagítását és az egzaktágot hangsúlyozók csoportja.

A másik fajta lehetőséget kutatók a képzési folyamatban a pedagógussá (szakemberré) válás determinánsainak intézményi garanciáiban keresik a kompenzálás lehetőségét. A korábban említett koncepciók egy helyben topogása mindazok számára érthető, akik tudják, hogy az oktatáspolitikai, a pedagógiai, az iskolai gyakorlat, a közgondolkodás és nem utolsósorban a szélesebb értelemben vett tudományosság mennyi – sokszor egymásnak ellentmondó és különféle dimenzióban jelentkező – elvárásnak kellene egyszerre megfelelni.

Jelen tanulmány olyan elképzelést vázol, amely szerint az érvényben lévő felvételi vizsgán tett vállalással, és az erre épülő, az alapközösségekre jobban támaszkodó patronáló tanári szerep ésszerű hasznosításával tudatosabb és biztonságosabb lenne a pedagógussá válási folyamat megszervezése.

Ehhez kiindulásként azt a nyilvánvaló elvi álláspontot kell elfogadni és érvényesíteni – ami a sportpszichológiai gondolkodásban már rég közismert –, hogy a kiválasztás aktusának és a beválás folyamatának szerves egységet kell képeznie.

A beválást szolgáló tevékenységformák

A két ciklusban végzett patronáló tanári munkám tapasztalata, valamint a KISZ-bizottság segítségével 30 fős aktívamintával készített interjú és a KISZ-iskola vezetőképző tanfolyamán a különböző felsőoktatási intézmények képviselőivel folytatott konzultáció mindjobban megerősítette azt a feltételezést, hogy a képzésben eltöltött idő folyamán, rendszerint a III. évfolyamon, a képzési szándéknak keményen ellentmondó diszsonancia zavarja meg az egyébként sem problémamentes közösségi érést. Ez a tanárképzésben sem erősebb mint másutt, azonban veszélyt hordozó következményei mindenképpen súlyosabbak.

Milyen jelenségekről is van itt szó? Nevezetesen arról, hogy harmadikra a KISZ-megbízást a hallgatók többsége felesleges nyűgnek tartja, hogy a korábbi egyéni vállalások – amelyek az önéletrajzban hangsúlyozott gyermekszeretetet látszanak hitelesíteni – komolytalanná válnak, hogy a főiskola által szervezett fizikai munkában a lazítás felértékelődik, hogy az egoizmus a pályára kerülés vélt vagy valós létküzdelmének közelsége miatt szinte szétrobbantja a csoportot. Sokszor nem marad meg egyéb, mint a patronáló tanár nosztalgikus emlékképeinek kényszeraktualizációja. És aki ennek alapján menteti a helyzetet, mert csak ezt ismeri, annak számára „nem is annyira sötét a kép”.

Pedig annál is inkább súlyos problémával állunk szemben, mivel a pedagógussá válás alapvető tevékenységformáinak elutasításáról van itt szó. Minderre azért kerülhet sor, mert az oktatók szaksovinizmusának és a hallgatók féloldalas szaktárgyi (követelménycentrikus) orientációjának pontos illeszkedése létrehoz egy látszatteljeséget (illetve látszatharmóniát).

Mi lenne az első lépés a jobbitás útján? Talán a legolcsóbb és egyben a legnehezebb, mégpedig olyan oktatói szemléletváltás, amely a hallgatót a képzés során mindent magába szívó, majd a gyakorlatban kiadó spongya helyett, olyan prizmának képelné, amely a kultúra fénysugarát és melegét folyamatosan képes továbbítani. Csak az ilyen szellemben szervezett tevékenység tudja garantálni a beválást.

Melyek az alapvető tevékenységformák?

1. A gyermekszeretetet hitelesítő és fejlesztő alkalmak, a következő sorrendben: kórházi korrepetálás, nevelőotthoni segítség, iskolai, gyermekszervezeti társadalmi munka.

2. A közösségi munka és az egyéni programok egyeztetése alapján az alapszervezetben, az alapközösségben az értelmes tevékenység szervezése és végrehajtása.

3. A munkára nevelés sikeréhez elengedhetetlenül szükséges kongruens tanári magatartás kialakítását szolgáló társadalmi, fizikai munkaakciókban a normák teljesítése.

4. A tanulmányi munkában az egyéni képességekhez méltó helytállás és mások segítése.

Az elkötelezettség és az alaptevékenység végzésének biztosítása

Miként lehet a felvételi vizsgákhoz kapcsolódva az alaptevékenységek megszervezésével a bevéltás garanciáit megteremteni?

Mint ismeretes, a felvételi vizsgára a jelentkezők többsége a pálya iránti komoly vonzalmat sejtető felbuzdulással érkezik. Mindjárt ezt az alkalmat kellene megragadni arra, hogy a képzés alaptevékenységeinek fontosságát tömören ismer-tessük, és ezt követően megtehetnék azt a globális vállalást, hogy felvétel esetén folyamatos kapcsolatot tartanak kórházzal, nevelőotthonnal vagy iskolával.

A szűk szabad idő a teljesíthetőségnek látszólag ellentmond, de a mozgalmi és a tanszéki délutánokból ennek ellenére könnyen kiszakítható heti egy-egy óra.

Továbbá itt vállalnák, hogy az értelmes közösségi programoknak alárendelik az egyéni elfoglaltságukat, hogy mindig segítenek a szervezésben és a végrehajtás-ban, hogy a demokratizmus jegyében fogant többségi döntéseket elfogadják.

Ígéretet tennének arra, hogy az intézmény által szervezett fizikai munkában példát mutatnak, hogy elítélik a lazítást.

Természetesen a képességeikhez méltó tanulmányi eredmény elérését is ekkor vállalnák.

Tehát a lényeg az lenne, hogy miután a jelölt megismeri a pedagógussá válás-hoz szükséges tevékenységformákat, fomrálisan is vállalja, hogy felvétel esetén harmonikusan végzi azokat. Az ígéret vagy a vállalás többféle módon is elképzel-hető. Véleményem szerint a KISZ-bizottság által továbbított formanyomtatvány lát-szik legmegfelelőbbnek, amelyet aláírva a felvételi után a patronáló tanár kap kézhez. Lehet arról vitatkozni, hogy érdemes-e így „túladminisztrálni” mindezt, az érvek kifejtése mellőzésével állítom, hogy igen.

Az októberi alapszervezeti taggyűlésen a hallgatók ennek jegyében megtehetik a konkrét személyes vállalásaikat. Természetesen a patronáló tanárnak és az alap-szervezet vezetőségének ehhez megfelelő lehetőségeket kell felajánlani a kórházak, nevelőotthonok, általános iskolák által felkínált munkaalkalmak feltérképezése alapján.

Az év eleji tábor idején találkoznak a hallgatók az első, közösen végzett fizi-kai munkával. Ennek megszervezésében és irányításában már a szokásosnál jóval fontosabb szerepet kellene vállalnia a patronáló tanárnak. Itt lehet a teljesítmény értékelésével a munka társadalmi, pedagógiai hitelét megalapozni a közvélemény-ben. Ehhez egységesebb feltételekre, a hallgatói kezdeményezés bátrabb felhasználására, az egészséges versenyszellem kialakítására van szükség. Aki rendszeresen részt vesz az őszi munkákban, az tudja, hogy az ilyen lehetőségek közel sincsenek kihasználva, sőt sokszor a pedagógiai racionalitás ellen hat az egész akció.

A konkrét vállalásra és teljesítésre alapozott tevékenység forrása az ésszerű mozgalmi munkának is, hisz politikai és képzési értékeket egyszerre teremt.

A közhasznú munkán kívül egyéb programok, főleg az őszi csoportos kirán-dulások csodálatos alkalmak a közösségi élmény biztosítására. A csoporthoz tarto-

zás melegségének érzését, a közösségi szellemet hihetetlenül gazdagítják. Ezekkel párhuzamosan fejlődik a hallgatók egymás iránti felelősségérzete, segítőkészsége, ami a tanulmányi eredmény kedvező alakulásában mérhető módon megmutatkozik.

A csoport akcióprogramjával összehangolt egyéni feladatvállalások teljesítését félevenként az értékelés követi, amelynek hitelesítésében mind fokozottabb szerephez kell juttatni a konkrét és megbízható információkkal rendelkező közvéleményt.

Arra a kérdésre, hogy mindebben mi az új, lakonikusan azt lehet válaszolni, hogy a várható eredmény.

A tevékenység, amely elkötelez

A patronált csoportok életéből gyűjtött tapasztalat mind jobban megerősített abban, hogy a felsorolt alaptevékenységek közül az első háromban is példamutató hallgatók pedagógiai érése, hivatástudatuk alakulása messze felülmúlta a csak szűkebb értelemben vett tanulással foglalkozókat.

A közgondolkodás, a nem mindig kedvező hagyományok miatt a szokásosnál komolyabb feladatot jelentett az említett csoportokban a harmonikus vállalás megszervezése, de végül is az eredmények összesítése alapján elnyert kiváló alapszerkezeti címmel járó teljesítménymotiváció kedvezően hatott a közvéleményre.

Természetesen nem a címek elnyerése vagy a teljesítmény misztifikálása a cél, hanem arról van szó, hogy olyan munkaalkalmat kell intézményesíttetten biztosítani, amely immanens lényegénél fogva egy életre megragadja, elkötelezi a humanizmus csíráját magában hordó embert. Ilyen, a legjobban rászoruló gyermekekkel való foglalkozás, amelynek nyomán az emberi melegség sugarainak visszfénye, a szerencsétlen emberpalánták arcának szomorkás derüje vagy hátatelt felragyogása biztosítja az igazi átélést, a hivatással való teljes azonosulást.

*Holt Drávaág
Szaporcánál*

PÉCS KOZGAZDASÁGI SZEMMEL 1845-BEN

(Náray János írása Pécsről)

A magyar orvosok és természetvizsgálók hatodik vándorgyűlését 1845-ben Pécsen tartották. Ennek az eseménynek nemzetközi visszhangja is volt, és természetesen Baranya és Pécs tudományos életét is jelentős mértékben fellendítette.

A város 1780-tól, a szabadság megszerzésétől lassú fejlődésnek indult, ami nemcsak a gazdasági életre, de a kultúrára, a művészetre és a tudományos életre is kiterjedt. Richard Bright 1815-ben még meglehetősen komor színekkel ecseteli a pécsi társadalom érdeklődését a kultúra és a tudomány iránt. A nyilvános könyvtárról a következőt írja: „... a lakosság részére mindig nyitva áll, de alig látogatják”. 1845-re sokat változott a helyzet. Ebben a szén felfedezése, majd hasznosítása a város ipari fejlődésében, vasútvonalak (Pécs–Mohács) építése komoly mértékben járult hozzá. Fellendül az iskoláztatás, 1830-ban megalapítják a püspöki tanítóképzőt, a Lyceumot, nyomda létesül, színház épül, megalakul a nemzeti, majd a polgári Casinó. A megye és a város legjelentősebb egyéniségei a magyar reformkor tipikus alakjai voltak. A földbirtokosok közül a Batthyányiak (Batthyány Kázmér), a Majthényiak, a Perczelek, a pécsi püspökség művelt papjai közül Haas Mihály, Klivényi Jakab, Majer Móric, vagy maga a püspök, Scytovszky János, s végül, de nem utolsósorban a polgárság legjobbjai közül az orvos Hölbling Miksa, a gazdász, polihisztor Strázsay János, az építész Windisch Ferenc és Gyenes János, a szobrász Bartalits Mihály és a püspöki számtartó Náray János. A reformeszmék hívei voltak valamennyien, egy kissé még azok is, kik határozottan a jobboldalon álltak, mint Scytovszky püspök, a tudományok s a művészetek jeles pártfogója.

A nevezetes kongresszust valamennyien lelkesen üdvözölték. Többen tollat is ragadtak (Haas, Hölbling, Strázsay, Madarász Endre, Nendtwich) s lelkes hangon igyekeznek bemutatni országnak-világnak a szűkebb hazát, Baranyát s az ősi Pécs városát.

Náray János püspöki számtartó is tollat fogott a nagy esemény tiszteletére. Az ipartestület kiadásában megjelent Hetilapban, 1845. június 3-án megjelenteti „Pécs sz. kir. városának iparstatiszticai leírása” című munkáját, melyben részletesen, s a szokástól eltérően igen terjedelmesen mutatja be a megye székhelyét. Elsősorban a gazdasági kérdések érdeklik Nárayt, legfőképpen Pécs gazdasági lehetőségei. Az írás minden sorából a reformkor emberét érzé az olvasó. A gazdasági előrehaladás híve.

Pályafutását ismerve, tudjuk, ennél többet nem akar, a nagyon is fontolva haladás táborába tartozik. 1848/49-ben ezért szinte törvényszerűen a jobboldaliak, a forradalomellenesek táborába lép s árnyéka lesz nagy példaképének s felettesének, Scytovszky püspöknek.

A Hetilapban megjelent munkájának adatait a Gazdasági Egyesület kimutatásaiból, irattárából vette. Náray ugyanis az egyesület pénztárosa volt, s minden dokumentumhoz hozzá tudott férni. Emellett, mint a püspöki uradalom számtartója s a püspökhöz közelálló ember, igen tájékozott volt.

„Pécs sz. kir. városának iparstatistikai leírása

Pécs szabad királyi város Baranya vármegyében fekvén 1780. január 25-én nyerte szabadságát, és valamint az ős időben Valeriana neve alatt e' tartomány fővárosa úgy későbbben nagy Lajos alatt is nevezetes volt, most pedig sebes léptekkel virágzásnak indulván; nem éréktelen, ha állapotját e' lapok tisztelt olvasóinak röviden megismertetem.

Pécs szab. kir. város népessége 14,000 lélek; egész határa 12,128 (alsó-ausztriai, azaz 1600 □ öles) hold, vagy is $1^{21}/100$ □ mérföld. Fekvése olly gyönyörű, hogy a' rónaság, hegység egymást felváltva, és a' mecseki bérczhez támasztva mintegy meleg ágyhoz hasonlít, melyet monda szerint az itt sokáig lakott török basa földi paradicsomnak állított. — Van benne 2113 ház, belső telek $257^{176}/1600$ hold; szántóföld $2479^{1200}/$; rét $1805^{1000}/$; szőlő $13954 \frac{7}{8}$ kapás (200 □ ölével), $1745^{200}/$ hold; legelő 788; erdő 5,020; tavak 3; szabad telkek 30 hold. Éghajlata mérsékletes, levegője egészséges.

Földje első osztályú, 's szorgalmas polgársága által jó erőben tartatik: — megterem búzát, repcét, rozsot, árpát, czukorrépát, 's minden tavaszi veteményeket. 1843-ban nem egy polgár termesztett 30 p. mérő búzát, 75 p. mérő csöves kukoriczát egy holdról. — 'S ha kibéreltetik a' föld, 10 pfton is elkel. — Eperfa buján díszlik, 's jelenleg van az egész határban 20,798 fa — mit az eperfa és selyemtenyészői társulat hozott létre, kinek magának egy háza, 's szép epres kertje van, 's miből 2 éves fák 1 pkrón árulhatnak. — Ezen társulat házát, kertjét, gépeivel bérbbe adta évenkénti 204 pftokért, hol nyers selyem motoláztatik. — Egyébiránt a' lakosság nem igen akarja megkedvelni a' selyembogár-tenyésztést, hihető, szölleik nagy kiterjedése miatt; 's ekkép a' bérlő Slavoniából hozza a' gubókat. — Czukorrépát is kezdtek termeszteti tavál Limberger úrnak, ki czukorgyárt állított Pécsset; de a' tavál mostoha időjárás, és a' répának olcsósága (mázsájáért 12 pkr kaptak) az idén már sokakat elrettentett a' termesztéstől; mi ugyan nem kitarás jele, de más részről a' 12 krt kevesellik, midőn a' napszám időről időre magasul; az idej tavaszkor, a' munka szaporodtával 36 pkrig is zsaroltak a' kapások. Különben örvendetes, hogy Limberger úr, ki természetünk a' répamag fontját 24 pkrón adja, már az idén tányéros orosz répát vetett, és jövőre ezt használja). — Gyümölcsösei kirekesztőleg nincsenek, de ittott a' kertekben és szőlőkben, szép izletes édes gyümölcsöket termő fákkal bővelkedik. — A' kertek közül különös említésre méltó Taitl János úr, ki az utile dulci-t szép sikerrel párosította; figyelmet érdemel, hogy földjét különös épületben erjedtetni 's aztán használja a' növényekhez; ritka külföldi csemetékkel, 's ültetvényekkel bír, georginái különös szépségűek, mit csekély árért adogat el. — Pestre is visznek belőle. — Fügefa, mely télen nyáron fedetlen, édes fügét terem, a' makári hegyen Horvát úr szőlőjében található. Egy hold földnek ára 120 pftól egész 200 pftig.

Rétje ugyan kevés de jó, 's innen lehet magyarázni, hogy midőn a' nemes tanács 5 év előtt, a' szigeti városi legelőből feltört földeket lóhereseknek haszonbérbbe adta, egy holdért évenkénti 32—40 pft bért is adtak. Egy hold jó rét ára 320 pfrint. — És uraim, ez polgári adó alatti birtok. Van-e valahol nemesi rét, mi ennyiért adatott el, és kapósan? — És jóllehet vize öntözésre elegendő, sajnálni lehet, hogy az még lábra nem kaphatott; és ez az oka, hogy a' tuskési réteken már számos holdat föltörettek. Az árpádi és meszesi vizek, nyáron sem fogyván meg, könnyen a' rétekre vezetethetnének, ha a' birtokosok egyet értenének, és a' nemes város derék öntözési szabályt alkotna meg.

Legelője lapály, de a' budai külvárosnak $\frac{3}{4}$ órai távolságra esik. Nem jó lenne-e, ha a' nemes város, a' szigeti városi legelőt lóhereseknek eladná. Némethon példajakint istállóztatást hozván be, ez által nagyobb, szebb marháink volnának 's mi tejelőbb gazdaságot alapíthatnánk, mi a' nö-

vekedő népségnél nagy hasznot hajtana. Világos példa Lomberger úr 16 darab istállóban tartott marhája. Melly kövérek, simák, nagyok, tejelők azok a' legelőn járókhoz képest!

Szöleje jelenleg azon gazdasági ág, miután legtöbbet várnak. Igen jó zamatú, tartós fehér bora messze elhordatik, évenkinti közép termés 80 vagy 100 ezer akó. Dicsértetnek különösen a' makári, dandoli, szkokói, gyükkési hegyek. Az 1844-ki termést 3 f. 12 pkrón adogatják; a' kétnyelvű (hegy-aljai formint) legnemesebb fajnak tartatik. — Jó pinczéknek pedig bőséges annyi, hogy úgyszólván az egész város alá van ásva. Vörös kevés természetik, de jó. Idegen bort kimérni nem szabad, de ha behozatik, 's ha bár a' városon kívül adatik is el a bronce alatt, a' borbíró számba veszi, és pecsételéért 1 4/20 pkr. hűz. A' korcsmákon kimért borokért tavál a' városi pénztár 4800 pftot nyert. Minden kimért akó után, legyen az 1 f. 36 kr. vagy 4,6 pft, 24 pkr, accise jár. Legnagyobb baja a' szőlőbirtokosoknak, a' napszámosok önkéntes bér követelésében áll; ha sürgetős a' munka, nehéz munkást kapni, és azt is méreg drágán. — Véleményem szerint ajánlanám a' birtokosoknak, egész évi, vagy több évekre szőlő szerződéseket kötni mint Sexárdon, Budán, 's több helyütt divatoznak. Ez által nyerne mind a' birtokos, mind a' napszámos. A' birtokos, mert embere bizonyos 's ára egész éven át egyforma volna; a' napszámos, mert hajnaltól, estig dolgozva egész serénységgel, hogy az időt meggazdálkódja; munkája rossz nem lehetne, miután az egész munkát átvette, és a' gazda szeme ott van.

Erdeje, rendes 80 évi vágásokra felosztva, a' múlt héten történt új vizsgálat szerint most már szépen növekedik. Azelőtt a' polgárságnak vágatni szokott ölfá 3 f. 12 krjával, felsőbb intézmény következtében megszüntetett, és jelenleg csak a' közszükségre vágatik. Szép tölgy, cser, bükk, 's vörös fenyője van; 's hihető idővel több szükségre való fa is kerül ki belőle. Ezen erdőben van a' birkáknak, és vágó marháknak 1200 hold, csergedező patakkaal legelőül kiszakasztatva. Egyébiránt a' szomszédságból behozott ölfá ára 4 ft — 4 ft. 48 kr.

Hegyei közt legmagosabb az úgynevezett Mecsek, mellynek tetőjén nem csak tölgy és cserfák díszlenek, hanem tömérdek orvosi füvek is virágoznak; kebelében pedig, a' pécsi kék csikos márványt, mi a' legfinomabb vésésükre is alkalmas, nagy mennyiségben rejti. Van továbbá bőven mészkő, és ebből épülnek nagyobb részint a' házak; öle 1 ft. 12 kr. pp. A' mésznek mércje 24 kr. Fazekas-agyag is van. De téglára való agyag, az Úszög felé épített két kemenczénél legjobbnak találtatott. Mind a' mellett, a' folyvásti épületekre sem ez, sem az árpádi (mi legjobb), sem a' szabolcsi nem elegendő; úgy hogy 4 mérföldről Sz. Lőrinczről is hozták 6 ft. 24 krjával ezerét; de ez nem jó. Most van épülőben a' kőkényi csárdánál egy; minő sikerrel majd meglátjuk. Itt a' téglá ezeré 7 ft. 12 kr. lapos cserépé 8 ft. és a' görbe cserép darabja 4 16/20 kr. — Van palakő, tűzkő 's köszörűkő. — Mindezek felett azonban a' város legnagyobb kincse a' köszén, melly az egész hegy hosszában temérdek mennyiségben talátatik; 's hihető ez leend valaha indoka a' város felvirágzásának. A' köszén magok a' polgárok ássák szőlőikből, és olly mennyiségben már, mint az ember 20 évék előtt alig képzelheté. — Maga Ozorai nevű polgár e' napokban köött szerződést szőlőiből 6000 mérőre Mohácsra és pedig 6 hét alatt. Azonban a' vasöntéshez nem olly tiszta kén-telen szenet ád, mint a' szabolcsi, a' székesgyház birtokában. Ástak pedig 1844-ben 70,500 mérőt 120 fontjával, Szabolcon 28,977 mérőt, Vasasban 9,633 m., Szászon 's Várallán, 24,039 mérőt: öszveszen 133,159 mérőt. Szén okozta, hogy e' városban, egy papírgyár, egy vasgyár gőzerőre épültek, 's cukorgyár keletkezett, 's hihető hogy a' köszén még több gyárokat, mit adjon Isten sokat, hoz létre. Mércje 7 4/20 kr. A' vasgyári egyesület azt taláta, hogy minél mélyebbre ásnak, annál nagyobb darabokra akadnak; — hír szerint fog hozatni egy emelő gépet, melly egyszerre kétszáz mázsát is napvilágra hűz; — de vas még nem talátatott. — Minő kincs rejlik tehát ebben, a' tisztelt olvasó elképzelheti. — Mohács 5, Eszék 12 mérföld, és a' mohácsi gőzhajózás már is szép pénzt fizet; Eszék pedig, ha valaha a' fiumei vasút létre jön, elláthatná innen az egész vasutat köszénnel.

Vize Pécsnek bőven van, mi földalatti csatornákon a' városra vezetettvén, ugró kutakban tiszta, egészséges vizet szolgáltat. — A' tetyei forrás olly bőven buzog, hogy néhány száz lépésre már malmot hajt, 's rajta 18 malom, papírgyár, serház, fűrészmalom (Knifferé), tabakosok, tímárok, kal-lósok, pakrózosok dolgoznak. — Ezen patak az úgynevezett kőhídnál, a' vasgyár mellett, foly össze a' meszesi és árpádi vizekkel, és ezekkel együtt Gilvánfa mellett a' fekete vízbe (Karaszita)

ömlik, és ez Palkonyánál a Drávába szakad. — Van még Balokán tava, a város végén, mit monda szerint valaha a törökök ástak, és a nemes város néhány év előtt kitisztított, soha ki nem fogyó vizével, mely a mellette lévő forrásból buzog, a marhák usztatására, itatására a község háláját érdemli. A partjaira ültetett eperfák szépen növekednek.

Pécs városa a hegy tövében lejtősen fekszik, napról napra épül, úgy hogy téglát sem kaphatnak elegendőt; ha 1 millió volna is, elkelve 1 napon. Egész új sorházak emelkednek, utcái többnyire kövezettek, de van még elég, mi az után sohajt; lejtőssége azt eszközli, hogy emberi kezek nélkül, egy jó eső az utcákat kisépri; de az itt ott volt földalatti csatornákat el is izsapolja. Utcai keskenyek, 's ó modor szerint rendetlenek; egyik ház beljebb, másik kiljebb állván; most azonban a nemes város, az új építéseknel nagyon figyel az irányra, mint p. o. a nagytéren épülendő 4 két emeletes háznál. A székes-egyház nem csak nálunk, de országszerre ismeretes külföldi szép márványoltárjai és egyéb kőfaragó-munkái után; van ezenkívül még 5 római catholikus egyház, 4 kápolna, 1 evangélikus imaház, 1 synagoga. A püspöki palota most nyer átalakulást, 's mondhatni, olasz modorú homlokzata pompás alakban emelkedett fel. Vindisch ur építész tudománya méltánylást érdemel. A megye- és városház, a lyceum, gymnasium, seminarium, mind két emeletesek; ilyen azonban több polgárnak is van. A püspöki könyvtár szép homlokzatával, 's oszlopaival díszeskedik, 's benne ő Excja megyés püspökünk bőkezűségéből olvasó-terem nyitattat, és a ritka könyveken kívül folyó irataink, 's újságjaink szellemi élvezetet nyújtanak. A színház részvények útján épült; benne télen német darabok, nyáron néha magyarok adatnak. A városra nézve üdvös gondolat volt ez, mert sok idegen csak a színház kedvéért jár Pécsre, és pénzét itt költi. — Van két casino, elég vendégfogadó, ugró kutak, csatornák nagy számmal. — A házak tavál íratlak össze, 's minden házra folyó száma. — A koldulás meg van szüntetve 's már az alapítványból segítettnek a szegények. A város kivilágítása ez idén kezdett meg, 's terv van, egyik vámháztól a másikig, napkelettől nyugotig kivilágítani; lámpákat a polgárok vesznek, olajjal 's gyújtogatóval a nemes város látja el, 's már a belváros legnagyobb része estve világos. — Kézművesek feles számmal, jelsen: 5 arany-, ezüstműves; 6 ács, 29 asztalos, esztergályos; 4 bábos; 7 borbély; 16 bocskoros, 5 fésűs, 9 fazekas, 6 gombkötő, 7 húsáros, 5 harisnyás, 12 halász, 7 kőműves, kőfaragó, cserepes, 11 kádár, 6 kötélgyártó 's tarisnyás, 34 kalmár, 8 kovács, 4 kalapos, 11 kerékgyártó, 22 lakatos, órás, puskás, 23 molnár, 22 magyar szabó, 4 magyar varga, 24 német varga, 5 nyerges, 31 német szabó, 8 pakróczos, 7 szappanos, 12 szűrszabó, 8 szíjgyártó, 9 sütő, 26 szűcs, 12 tabakos, 13 takács, 11 tímár, 30 csizmadia, 1 harangöntő, 3 gyógyszerész, 3 üveges 1 kéménycsprő, 3 könyvkötő, 29 kereskedő, 1 eczet- 's liqueurgár, 1 olajütő malom, 5 szitás, 2 cukrász, 7 bádogos, 4 kcsztyűs, 1 hangszerműves; 1 ír-ház, 's mások számosan.

Az asztalosok a pestick példájára, egy raktárt alakítottak, hol minden órában vásárolhatni bútórokat; csak még azt ajánlanám az érdemes czéhnek, hogy a bútórokat szőnyegezve álltáná ki, akkor több vevője találkoznék. — Csizmákat olly jókat készítnék, hogy egy felső magyarországi báró egykor itt levén történetesen eszimat készítettett, 'a a bécsieket elhagyván Pécsről rendelt, innen vagy 40 mérföldnyi jóságára küldendőt. — A divatárusnok jóllehet megszapordtak, de még mindeniknek van kelendősege, szabóink több szomszéd megyék részére dolgoznak; hintóinkat meszsze földre elhordják; boltok olly számmal és fényvel vannak, hogy aránylag, kivéven Pest-Budát, Pozsonyt, 's Temesvárt, egy hazai város sem előz meg: található bennök, a legdivatosabb tárgyaktól, egész 1 kros szalagig. A boltok több megye látogatásának örvendnek; 's a szorgalom meg is van jutalmazva, mert a kereskedők közt nem egy van, ki 100 ezer fton felül bír. A boltok ára naponkint szökken; a nagy téren még csak most kezdett épületekben a boltokat előre elkaptokták 120, 240 pftokon; ellenben a házbér nem magas, a belvárosban lehet 4 szobából álló alkalmat 100 pfton is kapni, mégis a házak értéke napról napra növekedik. A nagy téren eladott házhelyeknél □ ölet 60 söt több pengő frttal fizették, hol most 4 két emeletes ház épül. — A lyceumba 's gymnasiumba járó 770 ifjú 24,000 pftnál többet hagy itt. Most alakult a pécsi takarékpénztár, minek fiókpenztárjai, t. Tolnamegyében, Paks, Szexárd, Bonyhád, t. Somogy megyében, Kaposvár, Marczali, 's Szigetvár, t. Baranyamegyében Dárda, Siklós, Mohács, 's Magócs. Az alapítók 30,000 pfttal biztosítják a betételeket, 's majus 1-ső napján tettleg

működni kezdvén már is szép eredményt mutatott. Betett pénztől 4, kiadott pénztől 6 kamat jár. Szép kezdet ez a' közjóra, már is meghúzta az uzsoráskodásra a' lélekharangját. Mi még a' pénzforgást élénkíti, az a' rk. papság, mely városunkban székel, 's ezereiből bőven juttat a' közönség körébe; különösen megyés püspökünk n. m. Scitovszky János úr, ki országszerte ismeretes bőkezűségével mind a' tanodákra, mind egyéb hasznos közintézetekre tetemes pénzt áldozott. — A' piarcz, talán Baját kivéve, az országban legolcsóbb; búza pozs. mértője 1 ft. 12 kr., rozsé 1 ft., zabé 48 kr., tengerié 1 ft. ppénzben, baromfi van elég, párja 12—14 pkr; sütni való malaczt lehetett tavaszkor 12 pkron venni; a' faluról jövő kenyérsütők hetenkint elárasztják a' piaczt; egy kenyér 4, 5 pkr. Havonkint a' vendéglők 4 tál ételt 5 pftért adnak; zöldséget őszkor néhány garasért egész télre be lehet szerezni. Hihetőleg azért jön ide annyi hadi, megyei, 's uradalmi tiszt lakni, kik hasonlókép a' pénzforgást elősegítik, 's a' városi jólétet gyarapítják.

Hátra van még a' gyárak megemlékse. Watt és Fulton azzá tévék a' társaságot, mivé sem háború, sem üres politizálás, sem Hippocrat nem tehettek. A' gőz ereje iparra, szorgalomra, gondolkodásra, jólétre serkentvén csodákat mívelt, és hogy az mindig tökéletesedik, látjuk az archimedé csavartól, az új rézsutos lapátok eszméjig. Kedves hazánkban a' mozgás megkezdett, és Isten adjon erőt, kítőró erőt azt tovább is folytatni, 's nem hiú remény táplál, hogy a' reform okvetetlen reformálni fogja napkeleti indolentiánkat; csak hogy elhamarkodva, vagy meg nem gondolva, azon segédeszközt ne ugorjuk át, mi az átalakulásra sine qua non szükségképen megkívántatik. — Köszén nagy kincs a' hol találtatik, és Pécs a' természettől megáldott azon szerencsés város, hol milliányi értékű köszén rejlik, van tehát már itt egy vasgyár gőzerőre, mi legelső egész hazánkban, és az egyik 16 lóerejű mű már dolgozik is, a' másik 40 lóerejű szeptemberre lesz kész. Lesz itt öntés, kovácsolás, hámor, esztergályozás. A' gyár már is öntött egy 60 mázsányi darabot, 's az különös dicséretére szolgál, hogy az erőművet maga rajzoltatá, önteté, esztergályozá, egy szóval maga hozta létre, mi szépen is megfelel a' várakozásnak. Most a' gyár csak fölszerelésével dolgozik, és idegen megrendeléseket csak szeptemberben reményl elfogadni. A' vasérczet Gömörből hozatja. 200,000 pft az alapítvány, 40,000 mázsa esztendei feldolgozásra. Uraim, az ész, tanulmány, szorgalom, 's pénz itt is azt teheti, mit Birminghamban, ha alattomos, 's nyilvános elenein győz; 's nálunk mi hamar találtatik bujtogatás, íme csak egy példa. A' gyár öntő mestere, schweiczi, kinek hetenkint 15 pft, tüzellője és szabad szállása volt (a' gépésznek évenként 1000 pftja van) egyszer csak előállt, és többet kívánt; 's jegyezzük meg a' pécsi piaczt, 's hetenkint 15 pft jövedelmet; mit meg nem nyervén a' gyár néhány hasznos tagjaival, a' gyárt oda hagyá. Ígaz, szerződése volt néki 15 pftokról, és lehetett volna kényszeríteni a' maradásra; de ha szigorúan veszik a' dolgot, illy új intézetben, a' pártoskodás, mert mi ez egyéb? tovább is elharapodzott volna; tehát tisztelt Madarász elnök úr (kinek 100 ezer forintjánál több fekszik a' gyárban) fájdalommal ugyan, de hallgatott, és más után nézett, mit szerencsére kapott is; de van-e elegendő tehetsége a' gyár legjobban tapasztalja. Hallomás szerint azon schweiczi Pesten dolgozik. Ha az új mesterválasztás nem olly kedvező, mit szenved a' gyár, a' töképezések egy ember miatt, azt tisztelt olvasóimra bízom. — Magyarok Istene, adj egy polytechnicumot. Már ha hazánk socialis viszonyai, 's szerkezete változik, 's fog változni, — a' simplicium leges-t az életbe többé átvinni nem lehet, nem is hasznos, 's légből senki sem élhet; hanem uraim a' tett, a' haszonhajtó tett, hozhat csak üdvöt a' társaságra; erre kellene tanítani gyermekeinket, és ebben gyakorolni. — Most azonban Bécs messze, és nem mindenki győzheti az illy nevelés költségeit. — Továbbá keletkezett egy czukorgyár Limberger úr magános vállalatja mellett, ki 1844-ben a' szörp, és czukorliszt gyártást meg is kezdte 4 lóerőre. Feldolgozott 19,000 mázsa nyers répát, és nyert belőle 800 mázsa lisztet 's szörpöt. A' liszt egy kis részét eladta Pestre, mázsáját 20 pfton, a' többbit vagy maga finomítja, vagy eladja még. Hízlat marhákat, sertéseket hulladékjával, és gyárában légszczzsel világít, mi mellett azon haszna is van, hogy a' koaksot, miután világításra használta, jó pénzen eladja az ötvösöknek. — Van a' tetyei vizen még egy papírgyár Hütner úr birtokában, mi gőzzel, és vízzel dolgozik, és szép jó papírt állít ki; taval is szerződött Szerbiával, és az idén is 1,400 rizma papírosra, mi jele, hogy papírja jó; rongyokat pedig annyit vásárol össze, hogy még Bécsbe is szép kereskedést űz vele. Most a' napokban folyamodott a' nemes városzhoz, hogy a' fölötté levő

több század óta álló épületromot szeretné valami gyárrá alakítani, talán kártongyárrá. Hiszem, hogy a' nemes város szívesen fogadja. E' napokban nyertek engedelmet Blauhorn György, és Hiltser urak, egyegy gyufagyárra.

A' közzadó 1854-re következő: házi 8,430 ft. 1 pkr., katonai 12,645 ft. 6/8 pkr., és így 1 ft. házi adóra 1 ft. 30 pkr. katonai esik.

Részletesen a' kulcs szerint
a' házak 2 jeles, és 6 osztályba számítatnak:

1-ső oszt. jeles ház van 10, egyegy ölért fizet 12/100 pkr

2-ik oszt. jeles ház van 41, egyegy ölért fizet 10/100 pkr

1-ső osztályú ház 219, egy ölértől 9/100 pkr.

2-ik osztályú ház 328, egy ölértől 8/100 pkr.

3-ik osztályú ház 586, egy ölértől 7/100 pkr.

4-ik osztályú ház 544, egy ölértől 6/100 pkr.

5-ik osztályú ház 251, egy ölértől 5/100 pkr.

6-ik osztályú ház 230, egy ölértől 4/100 pkr.

Kertek hasonlóképp 2 jeles, és 6 osztályúak, 's a' házaknál csak 2/100 krral kevesebb az

Föld 1-ső osztály fizet holdjától 16 pkr.

ezen kívül

Föld 2-ik osztály fizet holdjától 15 pkr.

dézma fejében

Föld 3-ik osztály fizet holdjától 14 pkr.

holdjától 10 pkr.

Rét 1-ső osztály fizet holdjától 31 pkr.

Rét 2-ik osztály fizet holdjától 30 pkr.

Rét 3-ik osztály fizet holdjától 28 pkr.

Szöllő 1-ső oszt. kapásról fizet 4 4/8 pkr.

kapás után 4 pkr.

Szöllő 2-ik oszt. kapásról fizet 4 pkr.

dézma fejében

Szöllő 3-ik oszt. kapásról fizet 3 pkr.

ezen kívül

Zsellér 1-ső osztályú 88, fizet 40 pkr.

Zsellér 2-ik osztályú 107, fizet 28 pkr.

Zsellér 3-ik osztályú 552, fizet 18 pkr.

Van tehát Pécs városának forrás patak vize, olly bőséghben, hogy nyáron sem fogy ki; fája a' környékből, mind égetni, mind épületre (kivevén a' fenyőt) elég. — Kőszene felesleg. Beuksz köszénigazgató úr hivatalos jelentése szerint 1808-tól egész 1840-dik évig Pécsen, Szabolcsen, Vasasban, Szászon, 's Várallján 2 millió 819 ezer mázsza szenet adtak el, 's érte 1 millió 305 ezer forint jött be, és 197,429 f. fa gazdálkodtatott meg. A' föld megterem minden magyarországi növényt. — Van csikos kék márványa, mész köve, homokja, épületköve, agyagja, mesze; és Pécshez 2 órányira a' püspöki H. Hecbényi határban kelheimi márvány; de ez kutatva nem levén, az alsó rétegeket nem tudhatni. — Gyapjú a' körüllevő uradalmakban nagy bőséghben, finom mázsája középar szerint 80 pft; a'jobbágy birkáké 50 pft. — A' gyümölcs igen jó ízű, kivált az őszi baraczk, melly 16 latra is megnő. Szöllőmivélsünk virágzó: a' pécsiket mint vinczelléreket leviszik herczeg Lippe szlatinai uradalmába is Verőczébe. Törkölyből, gyümölcsből 's borseprőből pálinkát égetnek, 's most keletkezett Pellérdén 2/4 órára Pécsből méltóságos Czindery László főispán úr szeszgyára 30, 32 fokkal, mi hallomás szerint 6-on felül kamatoz; de van fentisztelt ő méltóságának Szigetváron is czukorgyára, mi hasonlóképp már most jól jövedelmez.

Utoljára nem hallgathatom el a' most részvényekre alakulni akaró posztó-gyárt. A' részvény 1200 dar., egy egy 100 pft., és jóllehet környékünkön sehol sincs posztógyár, de posztós sincs;

ellenben gyapja, vize, fája, szene elég a' környéknek, még is eddig e' nemes város kebelében csak 165 iratott alá. Sajnosan ugyan, de világosan meg kell mondanom; hogy e' nemes város kebelében keletkezett papír-, vas-, cukorgyárak mind idegenektől származnak, az itthon született gyermeket nem ápolják. Milly szép jövődöt ígér ezen gyár, miután a' vállalat élén úgy is olly országos férfiú áll, ki a' hazai gazdaszatban igen sokat tapasztalt, 's kinek tapasztalataitól szép hasznot várhat az egyesület. Legyenek tehát szívesek aláírni. kiknek erszénye megbírja; vállat vállal támasztva, egyetértve, jól számolva győzhetni le a' nehézségeket. — Ki önmagzatját nem szereti, joggal nem kívánhatja, hogy idegen szeresse.

Berekesztésül meg kell említnem, hogy jelen adataimat hivatalos 's hiteles kútfőkből merítve közlöm.

Náray János"

Adorjás

PÉCSI SÉTA — 1873-BAN

Igénytelen külsejű, barna vászon kötésű ki zsebkönyv maradt a családi hagyatékban: „Fünfkirchen – Baranyaer Adressen – Kalender 1873.” Kissé megtépázott példány, az eleje hiányzik is, de java része még megvan. A könyvecske számozása eléggé sajátos, van benne római számos, arab számos számozás is, ismételten újra kezdve, de ezzel most ne is törődjünk, inkább azzal a német nyelvű verssel, mely a „Spaziergang durch Fünfkirchen” – Séta Pécsen keresztül címmel kezdődik és több mint harminc oldalon, mintegy 900 sorban versbe foglalt séta. Gördülékeny rímekkel így hívja az olvasót sétára:

„Vom Bahnhof in die Stadt

*Komm Freund, ich will dich führen
Herum, in uns'rer schönen Stadt,
Doch darf es dich nicht geniren,
Dass sie so schlechtes Pflaster hat.
Du wirst, ich hoffe, dich gewöhnen,
An dasselbe so wie wir;
Dein Auge weiden an dem Schönen,
Schmerz auch das Hühnerauge dir.”*

(Pályaudvartól a városba: Jöjj barátom hadd vezesselek körül a mi szép városunkba, de ne zavarjon téged, hogy olyan rossz a kövezet. Bizom, remélem, hogy majd megszokod, akárcsak mi, szemedet a szépségek kötik le s nem a tyúkszemed fájdalmai.)

E bevezetőt követően, alcímekre tagolva mesél a vezető a város látnivalóiról.

Az első fejezet: Rahtgarten (Ráth-kert), mely a mai Lenin tér nyugati részén lévő házak és a Titán-telep helyén volt. (Egyébként megemlítem, hogy ugyancsak e részen, csak jóval nagyobb területen rendezték meg az 1907-es országos kiállítást is.) A vezető egy pohárka borra invitálja a sétalót, aki szinte az égbe emelkedik a dalárda itt hallható énekétől . . .

Allee (Fasor) a következő látnivaló, mely a mai Szabadság út, akkor még házak nélküli fasora volt. Vezetőnk hamar végez e sovány látnivalóval, s máris az Eisenbad – Eisengiesserei (Vasfürdő és Vasöntöde) kerül bemutatásra. A Vasfürdő, mely a mai Hullámfürdő tájékán volt, korábban vasárnapi szórakozóhely is lehetett, mert élénk szavakkal ecseteli a tarkaruhás szolgálóleányok csapatát, kik oda igye-

keznek. Am hirtelen fordulattal az innét elég távol eső, a mai Börgyár vidékén volt Prick Vince vasöntödéről számol be kísérőjének.

Ezután a Schützengarten (Lövolede tér) kerül sorra, mely a Gázgyár és a volt budai külvárosi temető közötti területen volt, és amelyet a leírás szerint sudár faszor és palánkok öveztek. Tulajdonképpen katonai lőtér volt ez, de alkalmanként néha szórakozási célokat is szolgálhatott. Vezetőnk most feljebb hív a városba, méghozzá a Landstrasse (Országútnak nevezett), a Siklói, ma Bajcsy-Zsilinszky úton. Vezetőnk láthatóan különös gondot fordít a „földi” javakra, mert ahol csak lehet, mindig kiemeli a finomabb falatokat, nemes borokat. A Bedő kávéházhoz érve erre alaposan alkalma van és dicséri is a hely nagyszerű felszereltségét, ahol a gyors kiszolgálás, kényelmes ülőhelyek mellett billiárd, sakktábla és kártya, ha kell, partnerekkel, továbbá mindenféle újság várja a kedves vendégeket. Átellenben a „Vademberhez” címzett szálloda, tiszta, szép szobáival, fűрге szolgálókkal és kiváló konyhával ígér kellemes tartózkodási lehetőséget.

Majláthplatz (Majláth tér), a mai Kossuth tér kínálja a következő látnivalókat. Itt fenséges nyugalomban áll a tér keleti részén a valóban pazar zsidótemplom, honnan orgonaszó szűrődik ki az arra sétálók felé. Am eljön az este, mikor az ártatlankok alusznak, de éberek a bűnös utakon járók. Egy csillagocska fénye sem tör át a felhőn, csak a gázlámpa gyenge fénye pislog. Fiatalok osonnak az édes méz mérge után a közeli szűk Kígyó utca, a mai Timár utca apró ablakú házai felé... Vezetőnk ide nem csalogat, inkább hangot vált, hogy bemutathassa a Hauptplatz (Főtér), a mai Széchenyi tér gazdag látnivalóit. Lelkes szavakkal írja le a városházát, ahol Justitia asszony az igazság felett örködik. Tornyában van ugyan óra, ez azonban másképp üt és másképp mutatja az időt. A tágas teret a Szentháromság szobor díszíti, de nem csupán ez, hanem még számtalan kis gödör, árok meg patakocska, melyekben, ha esik az eső, a víz zuhatagként zúdul lefelé. Az épületek közül kimagaslik a Nádor szálloda, – szemben a gimnáziummal, ahol a város fiatalsága gyarapítja tudását, készül az életre. A Nádor szálló nagyszerű berendezésének, kényelmének, no és válogatott vendégeinek bő szavú méltatása után az egy ugrásnyira lévő Valentin Károly könyv- és hangjegy műkereskedését dicséri.

Verses vezetőnk itt, a Fötéren és a Király utca torkolatában, elérve a város kereskedelmi és gazdasági életének központját, most már teljesen reklámhangra vált át. Itt már üzlet üzletet ér és versfaragónknak a legtöbbről van valami mondanivalója. A megénekeltektnek fél vagy egész oldalas hirdetése is van e könyvecskében, de nyilván csak azokról készült vers is, amelyek azt külön megrendelték.

Az „Aranyhajó” szállodát ekkoriban vette át Müllherr Lajos, aki azt renoválta, újra csinosította, sőt egy akkor még szenzációszámba menő technikai újdonsággal is felszerelte, melyről költőnk így ír:

*„Schön möbliert und separat
Einen Telegraphen-Apparat,”*

(vagyis, szépen bútorozva és külön távirókészülékkel rendelkezik.)

Engesser, Cserta, Alt és Böhm, Lakits, Tomanek kereskedők, Ruepprecht, harangöntő, Exner, a fotográfus, Reinfeld, a rövidárus és Schapringer, a bankár – a régi pécsiek fülében ismerősen csengő családnevek... Ezek mind, rendre-sorra megkapják a maguk hosszabb-rövidebb versét. A kedélyes, gyakran humorizáló hangvétel továbbra sem lankad, mert egyszerre csak így kiált fel:

*Doch, was seh ich! Dein Handschuh zerrissen,
Wirst neue dir kaufen müssen.
Willst mit doppelnaht du sie,
Musst geben zu Hamerli,
Der hat die schönsten an Fazon,
Für die Gasse und für den Salon.*

(Ugyan mit látok! a kesztyűd elszakadt, egy újat kell venni és ha duplán varrottat akarsz, akkor Hamerlihez kell menni, amely a legszebb mintákat ajánlja, az utcára éppúgy mint a társaságba.)

Epilog (Befejezés) zárja le a hosszú verset, melyben mintegy összegezi a sokféle árucikket, mesterséget, mit megénekelt. Így fejeződik be az ígéretesen és lendületesen induló, majd végül teljesen üzleti leírásokba torkolló séta, melynek legvégén a szerző nevét is ott találjuk: R. Lövvő. Személyéről – egyelőre – nem sikerült közelebbit megtudni. Nagy a valószínűsége, hogy az ekkoriban népszerű pécsi német nyelvű hetilap, a Fünfkirchner Zeitung tollforgatói köréhez tartozott.

Mobács, görögkeleti templom

PÉCS VÁROS IDEGENFORGALMÁNAK JELLEMZÉSE AZ 1930-AS ÉVEK KÖZEPÉTŐL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

„A kormány idegenforgalmi politikája kétirányú: egyrészt feladatul tekintett egy szép, ötletes és modern technika minden eszközét felölelő propagandamunka végzését, másrészt az ország területén belül mindannak (kidomborítása és az idegenek részére) hozzáférhetővé tételc, ami alkalmas arra, hogy az idegen érdeklődését felébressze és az ország területén hosszabb tartózkodásra serkentse . . .” – jelentette ki többek közt Tormay Géza államtitkár, az Országos Idegenforgalmi Hivatal elnöke a Magyar Városok Országos Szövetsége rendkívüli közgyűlésén elmondott beszédében, amelyet Miskolcon az ünnepi hét alkalmából tartottak 1936. augusztus 2-án és 3-án. A kormányzat 1928 óta foglalkozott intézményesen az idegenforgalom ügyével. Azelőtt ez a feladat a városokra és a társadalmi szervezetekre hárult. Az Országos Idegenforgalmi Hivatalt 1936 elején állították föl. Ez a tény is mutatta, hogy a nagy gazdasági világválság utóhatásának csökkenésével a kormányzat a gazdasági élet föllendítési folyamatában szerepet szánt ennek az ágazatnak is. Az erők összefogásának, a hatékonyság növelésének szükségességét ismerték föl. 1935-ben ugyanis a külföldiek már 32,5 millió pengőt költöttek itt látogatásaik során. Az idegenforgalom növelésében a vidéki városoknak szintén fontos szerepet szántak. A főváros támogatta a vidéki városok propagandatevékenységét. Ennek egyik bizonyítéka az a terv volt, mely szerint a Carlton Szálló sarkától az Erzsébet hídig, ill. a Duna palotától a Lánchídig hirdetőoszlopok fölállítását határozták el, mind-egyiken 12–15 képet szándékoztak elhelyezni, amelyek a vidéki városoknak, az ország szép tájainak jelentettek propagandát a Budapestre sűrűn látogató külföldiek előtt. Az elkészített előzetes költségvetés szerint egy-egy oszlop fölállítása 1700–1900 pengőbe került, s évi üzemeltetése az egyes vidéki városoknak 300–350 pengőt tett ki a tervek szerint. A költségek megosztására a főváros és a társadalmi szervek hozzájárulására is számítottak.

Pécs városa ezekben az években a többi nagyvároshoz hasonlóan nagy gondot fordított az idegenforgalma fejlesztésére, számtalan olyan esemény színtere volt, amely méltán keltette föl az érdeklődést mind az ország más vidékein, mind a határon túl. Pécssett, a Vadászkiért szállóban ülésezett 1939. május 12-én délben a Vidéki Városok Idegenforgalmi Szervezete, s tárgyalta meg az együttműködést a Magyar Városok Országos Szövetségével. Ebből az évből ismeretes az a költségvetési keret, amelyet a város idegenforgalmi célokra irányzott elő. Eszerint Pécssett 1939-ben a következő költségeket szánták erre a célra:

a) *Rendes kiadások:*

— Budapesti képviselőlet fönntartására	500 P
— Sajtóközleményekre	1000 P
— Városismertető kiadványokra	1000 P
— Városismertető tárgyakra	1000 P
— Városismertető előadásokra	500 P
— Propaganda emléktárgyakra	1000 P
— Gyümölcspropagandái célokra	200 P
— Országos kiállításokon részvétel	300 P

b) *Rendkívüli kiadások:*

— Mecseki útjelzőkre	600 P
— Zászlóanyag beszerzésére	1000 P
Összesen:	7000 P

A Magyar Városok Országos Szövetsége 1940. január 17-én egy 10 pontból álló kérdőívet juttatott el Pécs város polgármesteréhez. A választ erre a következőkben adta meg a város:

1. A város idegenforgalma számottevő. 1939-ben 59 656 belföldi és 2245 külföldi látogatta meg Pécsset.
2. A város a BM. 1933. február 22-i 76.201/1933. V. sz. rendelete szerint alakította meg idegenforgalmi bizottságát, amely azóta működik.
3. A város idegenforgalmi irodával rendelkezik, amelyet a városi törvényhatóság tart fenn.
4. Pécs képvisletét a fővárosban a Corvin Utazási és Fürdőiroda látja el, évenként megújított megbízás alapján. (Megbízási díj évente 300—500 pengő).
5. Idegenforgalmi célokra 1940-ben 5260 P. rendes és 900 P rendkívüli kiadást irányoztak elő.
6. A közvetett idegenforgalmi célokra, egyesületek támogatására vonatkozó kérdésre a város vezetősége nem adott választ.
7. Az ún. utasellátó ipar fejlesztésére a mecseki üdülőszálló tervezett korszerűsítésén kívül nem áldoz a város.
8. A város a közvetlenül hozzá kapcsolódó vidékek fejlesztése során a Mecseken lévő útjelző szolgálat korszerűsítését tervezi.
9. A propagandaanyagról a szövetség címére egyidejűleg küldött csomag nyújtott tájékoztatást.
10. A közös érdekek jobb összehangolására a város vezetősége a megyei szervekkel való közös idegenforgalmi bizottság megalakítását tartotta célravezetőnek.

A Baross Szövetség ülésén 1936-ban dr. Sik Lajos, Pécs város Idegenforgalmi Hivatalának vezetője tartott előadást „Pécs az országos idegenforgalom tükörképében” címmel. Beszédében – amelyet a Városok Lapja közölt két folytatásban – a következő központi gondolatokat fejtette ki:

„*Pécs-földi paradicsom.*” A város adottságai kedvezőek. Ezt bizonyítja 1. A kedvező éghajlata. 2. Festői fekvése (Ez ragadtatta Szulejmán szultánt az imént idézett mondásra).

3. Természeti szépsége, gazdagsága.

Meg kell javítani a város vasúti összeköttetéseit! Javítani kell Budapesttel és Szegeddel a vasúti összeköttetést, hogy Pécs jobban be tudjon kapcsolódni az orszá-

gos és a nemzetközi turistaforgalomba. Ezt a célt szolgálta az a követelés, hogy a fővárosból Szekszárdon átvezető 6. sz. főútvonal – amely Eszékre vezet – ejtse útba a várost. Hasonlóan fontos feladatnak ítélte meg a város a Balatonnal, Kaposvárral történő összeköttetés fejlesztését. A megyei közlekedés fejlesztésén túl erőfeszítéseket kívánnak tenni a Nagykanizsát Szegeddel összekötő transzverzális útvonalba való bekapcsolódás terén. Pécs nagy gondot kíván fordítani az idelátogatók megnyerésére, a jó benyomás kialakítására. Ennek érdekében például nagy gondot kívánnak fordítani a tanulmányi kirándulások bővítésére, a csoportok fogadására.

Városszépítési tervek: A dóm előtti sétateret kiépítették. 1934-től folynak a Balokányi tó körüli átalakítási munkálatok, a városi úszóstadion körül 5,5 kh területű parkot alakítottak ki. Új formát kapott az ún. „Buddai-külvárosi temető” és környéke, ennek folytatásában egyetemi növénykert, a Tettyén alpesi kert létesítését határozták el. Dr. Szőnyi Ottónak, a Városi Múzeum vezetőjének elgondolásai szerint a pécsi vár- és városfal kiszabadítására terv készül. Emellett figyelmet fordítottak a városi tájékoztató- és reklámtáblák új rendjének kialakítására, fejlesztésére. A vendéglátóipar minőségének növelését határozták el, hogy a város szállodái, éttermei minél tartalmasabb szolgáltatást tudjanak nyújtani az ideérkezőknek.

Az autóbuszok utasforgalmának növelése érdekében a vidéki járatok túl magas viteldíjainak csökkentését határozták el. A sport bázisának kiszélesítése érdekében fedettuszoda, sportcsarnok, stadion, műjégpálya, sílesikló- és szlalom pályák, valamint siugrószánc létesítését tervezték.

Az idegenforgalom fejlesztésének tényezői: A látványos ünnepi rendezvények nagyon sok vendéget vonzanak egy város, egy táj propagandájának elsődrendű eszközei. Külföldön Bayreuth, itthon Szeged példája az irányadó. Azonban a sok kongresszus, kiállítás, ünnepi hét, vásár rendezésének nem szabad a minőség rovására mennie. Nagyon fontos az eredetiség, a jól megválasztott táji jelleg propagálása. Az ilyen ünnepi rendezvények alapja a város kulturális és tudományos értékeinek föltárása kell hogy legyen.

Népművészet és emléktárgyak: A tervek szerint a megye egy-egy tája, faluja kiállítási lehetőséget kap Pécssett. A népi építészet, a népművészet, a népi ipar jellegzetességeinek fölvonultatásával tájházak fölállítását határozták el. Gondot kívántak fordítani az idegenvezetés színvonalának emelésére, az ízléses emléktárgyak árukinálatának bővítésére. Dr. Sik Lajos külön megemlítette az ún. Mecseki Gyógyítóka nagy sikerét.

Turistaparadicsom kialakítása a Mecsekben: Dr. Sik Lajos tb. főjegyző itt a Mecsek Egyesület nagy természetvédő és turisztikai szerepére utalt. Emellett a város terveit ismertette, amelyet a lakosság és a társadalmi egyesületek bevonásával terveztek végrehajtani. A turistautak fejlesztése, az útjelzők kiegészítése, a pihenők megfelelő kiképzése, a források, kirándulóhelyek környékének rendezése, turista- és menedékházak építése szerepelt a napirenden. A turisták elhelyezése mellett gondot kívántak fordítani az itt való nyaralás lehetőségeinek bővítésére is. A déli lejtőn elterülő részek parkerdővé alakítását határozták el, a villatelep környékén, a közművesített területeken támogatták a hétvégi házak építését. Erre építési hitelt szintén biztosítanak. Örömmel jelentette, hogy a Mecsekben, közel a Francia emlékműhöz befejezéshez közeledik az üdülőszálló építése, amelynek 60 szobája központi fűtéssel, hideg-meleg vízzel, társasági helyiségekkel, fürdőmedencével, sportolási, kirándulási és étkezési lehetőségekkel várja a vendégeket.

A kitűzött célok megvalósítása érdekében különböző intézkedések, tervek születtek. Ezek egyik fontos tényezője a város vonzerejének, értékeinek propagá-

lása itthon és külföldön. A külföldön való népszerűsítés sorából két kísérlet emelkedik ki. A város törvényhatósága 1939-ben Pécsét ismertető tudósítás közzétételét határozta el az Europa Touring kiadásában megjelent többnyelvű autokalauzban. Ennek díját – 100 pengőt – a város házipénztára utalta át az Alliance International de Tourisme berni címére, 1933. július 17-től kezdődően. Ugyanezen év tavaszán az Internacia Esperanto Ligo helyi képviselője a városi idegenforgalmi hivatalhoz fordult azzal a kérelemmel, hogy a nemzetközi szervezet 1939. évi évkönyvébe fél oldalnyi terjedelemben városismertető szöveget adjon föl. A nemzetközi eszperantó élet növekvő figyelmét mutatta, hogy Pécsre sűrűn érkeztek az érdeklődő, prospektust kérő levelek. Ezért kérte a város törvényhatóságától az idegenforgalmi iroda a kérés teljesítését március 10-i beadványában. Az eszperantó pécsi elterjedését, az ezúton való népszerűsítés gyakorlatát mutatta az a tény, hogy számtalan alkalommal a tavasszal megrendezett Budapesti Nemzetközi Vásárok idejére a város eszperantó nyelven prospektust adott ki. Ezt köszönte meg a Magyar Eszperantó Szövetség az 1939. május 9-i levelében is, melyben a szövetség elnöke többek közt ezeket írta: „A szép új képek, az ügyesen megfogalmazott szöveg és a színek harmonikus felhasználása Pécs prospektusát az idei Nemzetközi Vásár egyik legszebb prospektusává tették.”

1939-ben a városról szóló ismertetések számtalanszor megjelentek az országos sajtó kiadványaiban is. Közülük az alábbiak emelkednek ki. A Királyi Magyar Automobil Club Idegenforgalmi Osztálya részére a készülő kézikönyvbe a város nevezetességeit ábrázoló 4 db fénykép-klisé küldéséről tudósított a polgármester március 11-i értesítése. A Független Közgazdaság c. lap szerkesztőségének a várost ismertető cikkhez 3 db klisé-t küldött a város két nappal később, március 13-án. A Pesti Hírlap „Ezeréves Magyarország” címmel sorozat indítását határozta el. Az album részére a város május 25-én 9 db fényképet küldött el. Pataky Károly, a Rádió Újság munkatársa a városhoz írt levelében kötelezte magát arra, hogy a megbeszélés értelmében nyáron a nevezetességek bemutatására két oldalt szenteljen a városnak. Az érte járó 400 pengőt a város július 22-i értesítésében küldte el a szerkesztőségnek.

Tervezte a mecseki üdülőszálló bővítésének befejezése után, 1938 nyarán egy propagandafilm bemutatását, de ez különböző technikai nehézségek miatt nem valósulhatott meg. A Budapesti Szállodaportások és Idegenvezetők Egyesülete hivatalos lapjában, a Budapesti Fremdenzeitungban tervezett ismertető 1938 februárjában anyagi fedezet hiányában maradt el.

Az Országos Idegenforgalmi Hivatal 1940-re a magyar városok nevezetességeinek képeit tartalmazó ún. vándorkirakat kiállítást szervezett, melynek keretében az egyes városokban történő bemutatás után a Budapesti Nemzetközi Vásáron egy hónapig állítanak ki az anyagot. Pécs városa 1939. november 10-i iratában csatlakozott a tervhez. Az ún. testvérközség-mozgalom keretében Pécs, Dolha és Tiszabogdány községekkel létesített kapcsolatot. Az 1939. december 18-i dokumentumból kitűnik, hogy a községekben szervezett üdülésre, nyaralásra szintén gondoltak. A DGT kiadásában megjelenő „Handbuch für Donaurreisen” 1939. évi kiadványában propagandaszöveg jelent meg a városról, 1939 nyarán az országos iroda támogatásával „Mecseki Kalauz” c. kiadvány látott napvilágot két-két térképpel, ill. vázlattal, egyenként 1,2 ill. 2,4 pengős áron. Mindamellet a városi idegenforgalmi iroda néhányszor a kiadványok, prospektusok hiányával küszködött. Ezt bizonyítja az 1939. január 10-i előterjesztés is, amelyben angol, német és eszperantó nyelvű füzetek hiányáról tudósított az iroda vezetője. A pótlásról a város a június 15-i rendelkezésében gondoskodott, melynek értelmében a prospektusokat 3000–5000

példányban a Taizs-nyomdatól rendelték meg, és erre a célra 800 pengőt folyósítottak.

Pécs városát az országos közvélemény legjobban a nagy rendezvényein keresztül ismerhette meg. Ebben az évtizedben ezeknek a sorából is kiemelkedett a székesegyház előtt nyaranként megrendezett ünnepi hét kulturális rendezvénysorozata. Az ünnepségsorozat 1933-ban kezdődött, s azontúl évenként-kétévenként nyaranta a városra irányították a figyelmet. 1936-ban például az országos várospolitikai hetilap, a Városok Lapja is többször hírt adott erről az eseményről. Először a május 15-i számban, amelyben a június 10–22 közti eseménysorozat programját ismertette. Eszerint Liszt: Esztergomi miséjének zenéjével Újházi György Missa Solemnis c. liturgikus drámáját tervezték ismét bemutatni a budapesti Nemzeti Színház vezető művészeinek, helyi színészeknek a részvételével, 120 tagú zenekar, 400 tagú énekkar és 300 statiszta közreműködésével. A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társaságának tárlata, az Egyetemi Könyvtár bibliográfiai kiállítása, népművészeti kiállítás, Zsolnay-tárlat, a helyi Egészségpolitikai Társaság kongresszusa, kiállítása, a Magyar Touring Club rendezésében a III. Pilóta Piknik részvevőinek fogadása a PEAC 50 éves jubileumi sportversenyei, a Pécsi Lóverseny Egyesület rendezésében lovasünnepélyek és versenyek gazdagították még a rendezvények sorát. Az idegenforgalom föllendítésére az országos és a helyi szervek széles körű kedvezményeket biztosítottak. A kereskedelemügyi miniszter az ország minden részéből érkezőknek 50⁰/₀-os kedvezményt biztosított az utazásra, a MÁV 75⁰/₀-os kedvezményű gyorsvonatok indítását jelentette be, a városi idegenforgalmi iroda a vendégek zavartalan ellátását ígérte, és 30–50⁰/₀-os kedvezményt adott a látogatóknak. A június 1-i szám az eseménynaplóban 1-e és 6-a között Pécsről villámtornáról, nemzetközi kerékpárverseny rendezéséről adott hírt. Ugyanebben a számban részletesen ismertette az ünnepi játékok előkészületeit, méreteit. A játékok széles körű visszhangját mutatta, hogy minden országos és helyi lap megemlékezett róla, s az Új Magyarország június 14-i száma beszélgetést közölt Fabinyi Tihamér pénzügyminiszterrel pécsi látogatásáról, a Budapesti Hírlap ezen a napon „Dicsőséges történelmi jubileumok találkozása a pécsi ünnepségeken” és „Pécsi panoráma” c. cikkeiben tudósított az eseményekről. Az ünnepségek fényét növelte a város török alóli fölszabadulásának 250. évfordulója ekkor történt megünneplése is. Erről a tényről emlékezik meg a Városok Lapja július 15-i számában, a Magyarország október 21-i száma szintén ennek az ünnepségnek szentel cikket. Az ünnepi hét jó hírét bizonyítja, hogy a Magyar Filmiroda az 1938-as előadásról és a nemzetközi híró Székesegyházi Énekiskola 50 éves jubileumáról a 747. és a 749. sz. filmhíradójában emlékezett meg.

Külföldi csoportok számtalan alkalommal látogatták meg városunkat. 1938. augusztus 5-én mintegy 100 német középiskolás fiatal, 1939 június közepén 40 főnyi holland orvoscsoport, augusztus 31-én a milánói egyetem 20 hallgatója Gerolamo Bassani egyetemi tanár vezetésével látogatott Pécsre tanulmányútra, illetve tanulmányi kirándulásra. A Magyarok Világkongresszusa szervezésében minden évben nyáron az amerikai magyarok ún. második generációjának képvisletében számtalan pályadíjnyertes fiatal tartózkodott itt, s ez a szoros kapcsolat a világháború éveiben szakadt meg. 1938. augusztus 9–10-én például az ottani Verhovay Egylet 40 fős csoportja ismerkedett a város és környéke nevezetességeivel. Lapjukban később meleg szavakkal emlékeztek meg az itt töltött napok élményeiről. Ugyancsak szoros kapcsolat alakult ki a magyar–lengyel diákcsera-akció keretében a két ország fiataljai között. Nyaranként számtalan csoport tett látogatást mecekalji városunkban is. Ezen csoportok elhelyezésére, a program szervezésére a

helyi idegenforgalmi irodán kívül bekapcsolódtak a helyi társadalmi egyesületek is. Természetesen az idegenforgalom más ágaira szintén nagy gondot fordítottak. 1937. augusztus 24–25-én, ill. szeptember 1–2-án a Magyar Gazdák Országos Lovasegyesülete szervezésében lebonyolított VI. és VII. országos lovastúra részvevői útba ejtették a várost, köztük holland és dán lovasok is. A holland vendégek anynyira meg voltak elégedve az itt tapasztaltakkal, hogy a Gravenhage-beli Ruiter Toeristen Club aranyérmét küldték el hálájuk jeléül Pécs városának!

A sportprogramok sorából kiemelkedett az 1939. június végén–július elején megtartott magyar atlétikai kongresszus és az olasz vízilabda válogatott július 21-i látogatásának és mérkőzésének terve. A háborús légkör erősödése nagy visszaesést okozott a külföldi idegenforgalomban. Az Országos Idegenforgalmi Hivatal nagy erőfeszítéseket tett a belföldi turistaforgalom erősítésére. A város vezetősége és idegenforgalmi hivatala csatlakozott ehhez a célkitűzéshez. A város szállóinak és vendéglőinek küldött 1939. július 15-i felhívás tartalmazta az új jelmondatot: „Ha meg van nálunk elégedve, mondja el mindenkinek, ha panasza van, azt közölje a tulajdonossal, vagy írja be a panaszkönyvbe, hogy az orvoslást nyerjen.”

Az idegenforgalom másik ágaként a város diákközpontjai, kollégiumai nyaranta sűrűn fogadtak tanulmányi kirándulásra érkező iskolai csoportokat. Kiss Lajos, a Mecsek Szálló bérlője – mivel a diákszállót katonai célokra foglalták le – engedélyt kapott arra, hogy a székesfehérvári Ferenc József Nőnevelő Intézet 36 tagú kiránduló csoportját 1939. október 9-től szállodájában elhelyezhesse. A szállásdíj kiszámításánál a diákszálló díjtételeit kellett alkalmaznia. Eszerint személyenkénti költség az első éjjel 80, a második 70, minden továbbiánál pedig 50–50 fillér volt.

A városba látogatók számát vasúti kedvezmények adásával igyekeztek növelni. A kereskedelmi miniszter 20.151/VI/1939. sz. rendeletével engedélyezte, hogy azok a látogatók, akik legalább 7 napot töltenek a kirándulóhelyeken, s legalább 120 km-es távolságból érkeznek, visszautazásuk során 50⁰/₀-os kedvezményben részesülnek. Pécs városa sűrűn indított és fogadott különféle ünnepi alkalmakkor kedvezményes díjtételű, ún. filléres vonatokat. Eszékre induló és az onnan érkező ilyen vonatok révén nagyon sok jugoszláv és magyar turista megfordulhatott mindkét városban. Az 1938. szeptember 6-i vonattal például 480 horvát és Bácskából érkező magyar jött Pécsre. A város vezetősége mindig szorgalmazta az ilyen vonatok indulását, kimondottan a két ország jó kapcsolatainak elmélyítése céljából.

A polgármester időszaki jelentéseiben 1935 óta mindig megtalálhatók az idegenforgalom alakulására vonatkozó adatok is. Külön vették számba a kongresszusra, társas- ill. tanulmányi kirándulásra érkezőket, az ún. filléres vonattal utazókat és a turistákat. Feltűnő, hogy a háborús években a hosszabb időre itt tartózkodó turisták száma lecsökkent, ugyanakkor a városban csak néhány órát töltők, a máriagyűdi zárandokhelyre igyekvők statisztikai adatsora föltűnő emelkedést mutat. A jelentésben a város közigazgatásának vezetője 1935-től kezdődően mindig felsorolja azoknak a külföldről jött látogatóknak a számát, nemzetiségét, akiket a város vendégül látott. Míg 1939-ig a föld sok nemzetisége látogatott el Pécsre, 1940 után már a számuk lecsökkent, a Német Birodalom területéről érkezők száma pedig megemelkedett. Természetesen ez a szám magában foglalja a megszállt Ausztriából, Csehországból és Jugoszláviából jövőket is. 1935-ben 2247, 1937-ben 3055, 1940-ben 1432, 1943-ban 1201, 1944. április 30-ig pedig 531 külföldi állampolgár tett látogatást.

A harcok közeledtével az ez irányú tevékenység egyre inkább visszaszorult.

A Pécsre látogató külföldiek megoszlása nemzetiségek szerint*

Nemzetiség	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	Össz.
Amerikai	31	42	81	107	20	22	3	11	1	1	319
Angol	23	53	19	34	25	13	8	5	3	2	179
Belga	—	3	4	1	8	—	—	—	1	—	17
Bolgár	66	148	156	79	143	147	184	136	115	46	1220
Csehszlovák	184	267	225	143	230	114	66	70	39	11	1349
Dán	2	2	4	5	1	—	4	—	—	—	18
Egyiptomi	—	4	2	—	—	—	—	—	—	—	6
Észt	—	—	63	1	—	2	4	6	—	—	76
Finn	9	2	68	4	2	2	4	2	2	1	96
Francia	14	18	12	102	47	8	9	7	8	2	227
Görög	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5
Holland	2	52	84	35	6	3	4	5	7	—	198
Indiai	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Japán	1	2	2	—	3	3	2	1	—	—	15
Jugoszláv	399	546	1010	1295	980	414	27	248	276	177	5372
Lengyel	26	45	97	83	61	50	44	22	36	7	471
Lett	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3
Litván	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Kínai	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
Német	289	261	682	605	491	279	366	474	400	194	4041
Norvég	—	4	—	1	—	—	—	—	—	—	5
Olasz	123	102	103	84	181	62	65	85	89	18	912
Orosz	12	12	17	11	10	10	14	8	9	3	106
Perzsa	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Román	119	162	148	124	211	280	359	296	186	61	1946
Spanyol	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Svájci	18	20	26	22	11	15	13	37	13	2	175
Svéd	7	9	—	7	4	5	8	4	1	—	45
Török	17	5	2	4	6	1	—	4	10	3	52
Örmény	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Nem meg- állapítható	428	349	246	378	—	1	8	—	4	3	1417
Összesen:	1772	2115	3055	3127	2441	1432	1192	1420	1200	531	18 281

FORRÁSOK

1. Pécs THJ. Város Közgyűlési jegyzőkönyvei, polgármesteri jelentései 1935–1944. – 2. Pécs Városi Idegenforgalmi Hivatal iratai 1937–1940. – 3. Városok Lapja 1936. évi számai. – 4. Baranya megyei Levéltár Zenei Gyűjteménye, a Pécsi Ünnepi Hetek iratai 1933–1938. – 5. B. m. L. Baranyai-Pécsi újságok gyűjteménye 1935–1944. – 6. Mecsek Egyesület Évkönyve 1940.

* A statisztikát a polgármesteri jelentések alapján állítottuk össze. Mivel 1938–1940. évekből több statisztika is készült, ilyenkor mindig a legnagyobb számot vettük alapul kimutatásunkban. 1941-ből megbízható statisztika november 30-áig állt rendelkezésünkre. Az összeállítás a politikai események alakulását is tükrözik az osztrák, a cseh és szlovák, a román, valamint a jugoszláv állam-polgárok esetében.

KÜLÖNLEGES IDEGENFORGALOM A KÉT HÁBORÚ KÖZÖTTI PÉCSETT ÉS BARANYÁBAN

(a „Wandervogel”-mozgalom)

Valószínű, hogy a zárójelbe tett alcím sokak számára már ismert jelenséget jelez. Mégis pár sorban jellemzést kíván. Az 1930-as évek közepétől különösen nagy számban figyelhetők meg a városban és különösen a megyénkben nyilvántartott külföldiek között a harmadik birodalomból érkezett „turisták” azon csoportjai, amelyek eléggé elkerülték a már akkor is Európa-híres török műemlékeket, és mindenki számára még megtekinthető világhírű őskeresztény katakombákat, a város büszkeségét a dómot stb.

Közöttük kitűnő kutatók, történészek, földrajzszakos tanárok, geológusok, néprajzosok, statisztikusok, valamint igen szemebetűnő számban mérnökök, vasútépítő szakemberek. Több száz évente az egyetemisták száma is.

Pécsre vonattal, Mohácsra Bécs felől hajón érkeztek, sokuk a szomszédos Tolna német lakosságú területéről rándult át Baranyába.

Ez az áradat egykorú hivatalos jelentések alapján, nem túlozva, sőt a teljes számokkal nem is rendelkezve, a következőképpen alakult: 1924-ben Baranyában és Pécssett 210 német turista fordult meg, 1925-ben: 390, 1929-ben: 410, 1934-ben: 402, 1936-ban: 1043, 1938-ban: 1996, 1939-ben 2597. Ezeket a számokat nem találjuk az egykorú idegenforgalmi statisztikában. A biztonsági szervek kimutatásába kerültek és nem véletlenül.

Nem vitás, hogy jelentős részüket valóban a „Schwäische Türkei” legendája vagy mondhatnám mítosza vonzotta Baranyába, Tolnába is. Különösen a III. birodalom tudományos köreit, kutatóit irányította a Külügyi Intézet, a Külföldi Németek Intézete stb. azokra a területekre, ahol – mint kis litografált németországi útmutatójuk írta – e vidéken „csak a vérrokonok” (Blutsfreund) éltek. Franz Riedlnek évente kiadott, elképesztő sovínizmussal megírt, minden német turista zsebébe dugott: Berlinben, Budapesten, Újvidéken is kiadott „útikalauza” szinte szuggerrálta olvasóit, hogy Baranya, Tolna és Délkelet-Somogy népeit keressék fel, mert itt élnek testvéreik, akik nagyon régen elszakadtak a nagy testvértől, értsd a német nemzeti szocialista Németországtól. Az itt élőket már „Blutsbrüdern”-nek aposztrofálta.

Egy ekkor közkézen forgó és ezen „Wandervögel”-ek útját mutató kis német nyelvű litográfia „turisztikai tanácsai” között a következők szerepeltek:

„... különösen fontos megismerned a Schwäbische Türkei-t, ahol népi vértestvérek (Volksblutsbrüder) élnek. Leglátványosabb élményt azon községek adják, melyekben testvéreink gazdagságban élnek, a német szorgalom példátlanul szemebetűnő különbségeit mutatva az itt még megmaradt kevés, primitív délszláv és szegényedő magyarral szemben... Mohács, Láncsok, Véménd, Himesháza olyan

községek, ahol a német munka és tehetség olyan nívón alkotott, mint majdnem saját hazánkban látjuk... szükséges és fontos, hogy összegyűjtsük emlékezetünkben és nem tarthat semmi vissza visszatértünkkor, hogy ezen csodálatos vidéken szerzett élménycinkről nyíltan beszámoljunk..."

Hitler hatalomrajutását követően, mint fenti statisztikai adatok mutatják, a megyénkben jelenkező „vándormadarak” száma rendkívül gyorsan megnőtt. Ezek között természetesen azok az egyetemista csoportok is szerepeltek, amelyek az egész országot járva itt megjelentek. 1936-ban pl. 231 főből álló csoport lepte el a megyét. Egy napot a „Sváb Törökország” fővárosában „Fünfkirchen”-ben töltöttek, majd utána a megye német falvaiban szóródtak szét. Villány, Nagyharsány, Véménd, Beremend, Vokány volt elsősorban úticéljuk, ahol dalokat, szokásokat, meséket, nyelvjárást és igen pontos társadalmi és politikai adatokat gyűjtöttek, majdani „szakdolgozataik témáihoz”. Különös figyelmet keltett bennem egy „vándormadár” csoport, amely 1939 kora nyarán gyarapította Baranya idegenforgalmának statisztikáját. Vezetőjük egy berlini egyetemi docens. A régió gazdasági kérdéseit kutatták. A németiség állattartását, különösen a bonyhádi tájfajta tehén baranyai és zselici (itteni német falvak) elterjedését. Igen pontos családi felvételeket készítettek a terjtermeléshez, amelyről azután tanulmány is megjelent, kimutatva a németiség kiemelkedő termelési eredményeit. Nem nehéz összefüggést találni a negyvenes években e területen lezajlott „tejháború” eseményei között. Az 1938-ban megalakult Volksbund, drasztikus módszerekkel, erőszakot alkalmazva, s a magyar hatóságok szinte biztató be nem avatkozásától kísérve 1941-ben Tolnában, Baranyában lefoglalták a tejszarnokokat, megalakítva a VDU vezetése alatt a németiség tejszövetkezetét, s a bevételek nem kis részét a szervezet törekvéseire szánták.

A németiség turizmusának ez a szervezett iránya vette célba a terület iparának feltérképezését. Évről évre kerengenek a geológus, morfológus tanároktól vezetett ifjúsági csoportok a keleti Mecsekben, a Villányi-hegységben. Évekkel később a nagyharsányi bauxitkutatások és feltárások felé forduló birodalmi érdeklődés nem volt tehát előkészítetlen.

1938-ban az Anschluss évében, amikor Bécs már az „Ostmark” fővárosa lett, hideg, őszi végi „vándormadarak” érkeztek 104-en táborozásra. Vezetőik német tanárok, az egyetemisták pedig bécsi, gráci osztrák bölcsészhallgatók voltak. Egykorú, szigorúan bizalmas jelentés arról számolt be, hogy „... meglepő módon a német nemzeti szocialista vezetők ide és bácskai német telepekre vitték az osztrák fiúkat, hogy a turizmus lehetőségeit felhasználva megnyerjék őket a német irredentának, s elképesztő valótlansággal állítva azt, hogy ezen irredenta feladatok itt rájuk fognak várni...”.

A táborozás céljára két hétre a véméendi iskolát kapták meg, szalmazsákokon aludtak, s „katonás felvonulásokat rendeztek... felolvasások hangzottak el, ahol a magyarországi és ausztriai németek testvéri együttérzéséről biztosították az ott megjelenő és meghívott falusiakat.” A németek kulturális egyesülete látta több napig őket vendégül, s több budapesti egyleti vezető is meglátogatta a táborozó turistákat. Természetesen mindennek semmi köze nem volt a békés szándékú idegenforgalomhoz. Véméendi iskola és környéke nem nyújtott semmi látványt, de annál több lehetőséget a nemzeti szocialista agitációra, információszerezésre.

1941 őszen 89 turista érkezett a pécsi német gimnázium vendégeként. Egy napot töltöttek csupán a városban, s utána bejárták Baranyát, majd a Tolna megyei Volksbund központba, Bonyhádra kerékpároztak, ahol Mühl Heini (dr. Mühl Henrik ügyvéd, a VDU egyik hírhedt országos vezetője) fogadta őket. Majs hátrában fekvő bonyhádi vásártéren táborniz mellett beszédek, és előadások hang-

zottak el, amelyekben a „Blutsbruder”-ek összetartására, s a közös harcra agitáltak. Érdekes módon, de nemzeti szocialista elvbarátaik megfogalmazásában, először hallhattak előadást a turizmus jelentőségéről. Gerhard Winter tanár és a vendéglátó szónokolt erről: „... A sport legnemesebbike a turistajárás a nagy európai országúton, amelynek mindkét oldaláról német testvérek köszöntenek rád. Mit ér ez most? Sokat, testben erős leszel, minden harcban nagy szükség lesz erre, megismered fajtestvéreid sorsát, miközben megismerik ők is a nagy német lélek újjászületését rajtad keresztül. Mindent meg kell ismernünk egymásról és környeztünkéről, ahol élünk, s így elszakíthatatlan lesz az összetartás...”

Mühl hasonló pátoossal felelt, de semmit nem mondott, szinte ismételte Winter szavait. Nem egyszerű szónoki, retorikai erőlködés van szavaikban, különösen nem azok mögötti gondolatokban, hanem a nyilvánvaló fasiszta német törekvések ilyenén való közlése, terjesztése, propagandája.

Az olvasóban az eddigiek alapján sem vetődött fel nyilván más gondolat, mint hogy e „különleges idegenforgalom” a németiség délkelet-európai fasiszta behatolásának eszköze. A háború első hónapjaiban több olyan esemény zajlott le, amely eléggé leplezetlenül utalt arra, hogy szinte nyíltan bevallott tervvel, bizonyos gazdasági és politikai tényezők felderítését célozzák e csoportok, vagy személyek megjelenése.

A mohácsi m. kir. rendőrkapitány jelentése világít rá a következőkre. Günter p. Wiedemann tanár és 23 egyetemista közgazdász hallgató disszertációikat „délkelet-európai hajózási problémái” címen kollektív munkaként kívánták feldolgozni. Ehhez a Mohácson átmenő forgalmat jegyezték két héten keresztül. A legkülönbözőbb módon kerültek kapcsolatba tengerészekkel, folyami hajózás embereivel. A vakmerőség odáig terjedt, hogy megkíséreltek adatokat szerezni a hajózási hivatal emberétől is. Egy bizalmukba férkőzött embere arról tájékoztatta a kapitányság vezetőjét, hogy e „kutatócsoport” a Duna magyarországi szakaszának valamennyi kikötőjét igen részletesen feltérképezte.

A mohácsi kapitányság vezetőjének jelentései részletesen beszámoltak arról is, hogy a szigeten rendszeres ifjúsági táborokat létesített a VDU dr. Mischung Konrádné vezetésével. Ez a női tábor 40–70 turistát látott azután vendégül Németországból. Hosszadalmas és részletes tudósítások születtek e táborok életéről. Valamennyi a nemzeti szocialista szellem átültetésének a kísérlete volt, nem kis sikerrel. Mohács és környékének németiségét e „turizmus” során igen erős agitáció érte. 1943-ig a területen ötször jelentek meg német női turista csoportok, amelyeknek „előzékeny, s minden kiszolgálást a végletekig vivő gazdája a Mohács Kerületi VDU Iroda vezetősége volt”.

Példák sokasága áll rendelkezésünkre a fennmaradt iratokból. A háború utolsó előtti évében már mind több ellenszenv, elhidegülés, sőt itt-ott határozottan az elhárítás jeleivel is találkozunk. A németeket ért súlyos vereségek, az SS-ben hulló hozzátartozók megcsappantották a „Blutbruder”-ség érzését és gondolatát. Rendkívül érdekes módon, a VDU Dél-dunántúli Kerületi Vezetőségének üléséről készült jegyzőkönyvben határozott utasítást jegyeztek be, hogy a következő falvakba, semmi szín alatt ne utazzanak: Dunaszekcső, Mohács, Babarc, Bár, Komló, Kurd, Máriakéménd, Alsómocsolád, Apátvarasd, Hercegszabar, Hercegtöttös, Németbóly, mert több esetben barátságtalan, sőt ellenséges fogadtatásban részesítették a VDU által közvetített turistákat. Hidas viszont változatlanul „... magához öleli német testvéreit...”. Nyilván még sok tucat más község is, azonban erről nem szól a jegyzőkönyv.

A különleges idegenforgalom a német birodalom vándormadaraira irányítja a figyelmet. Külön kutatást érdemel e jelenség. Különösen izgalmas lenne feltér-

képezni, mit tártak fel, s mi valósult meg a totális német behódolás, illetve megszállás idején? Nem vitás, hogy előretolt hadoszlop volt döntő részük. S az „egyedül szállók” között is számos akadt, aki a gazdasági, politikai, kulturális felderítés feladatát látta el, segítőtársakat találva a magyarországi radikális nemzeti szocialista német mozgalomban, visszaélve Magyarország vendégszeretetével.

FORRÁSOK

B. m. L. [Baranya m. Levéltár] Mohács v. rkp. iratai 1938—1944. Magyar Országos Levéltár ME. Lt. ir. Kisebbségi ü. iratai 1941—1943. Pécsi Egyetem Kisebbségi Intézete iratai. Továbbá Kisebbségi Statisztikai Tudósító 1938—1944. iratai, Szita László: Nemzetiségi mozgalom a Délkelet-Dunántúlon 1938—1944. Kézirat. 144. p.

Zengővárkonyi menettánc

ADATOK A PÉCSI MUNKÁSTURIZMUS TÖRTÉNETÉHEZ

(1911—1945)

Megalakulás

Budapesten 1910-ben megalakult a Természetbarátok Turistaegyesülete, a T. B. T. E.¹ A pécsi csoportja pedig 1911. március 19-én jött létre a Munkás Otthonban, a Zrínyi utca 13-ban. Üléseik jegyzőkönyvei az alapító tagság létszámát hol 8 főben, hol 11 főben határozták meg. Akiiket név szerint ismerünk: Beck József, Steng Fülöp, Sziebl Antal, Nagy János, Riger János, Kisgadó Géza, Scheid József, Ferter János és Szabó Lajos. Az ülésen ismertették a turisztika testedző és erkölcsnemesítő hatását, véglegesen elfogadták az alapszabályzatot. Az először elérendő célban egyetértettek: elvonni a munkásságot a kocsmáktól és a dorbézolástól. Persze nem minden munkás kocsmázott, sőt legtöbbje talán nem, ezért az egyesület feladatát jobban tükrözi a következő, a korra jellemző, romantikus pátoosszal megfogalmazott közgyűlési hozzászólás: „... Egy egész heti munka után egy napot a szabadban töltve nemesedik a lélek, újra felvidul a szív, amire nekünk proletároknak különösen szükségünk van. Az erdőben halljuk a madarak énekét, látjuk a természet fejlődését; minden bajt, bánatot feledve, szinte gyermeknek érezzük magunkat, s így felfrissülve könnyebben viseljük az élet terhét...”² Első, talán legfontosabb feladatuknak jelölték ki önmaguknak a turizmus eszméinek terjesztését ismerőseik körében, az erdőben való tartózkodás megkedveltetését, a természet szépségeinek megismertetését.³ Később, amikor már az egyesület nagyobb hatással lett a munkásokra a cél annyiban változott, hogy a „nagy tömegeknek kell alkalmat nyújtani a természetben való tartózkodásra, megmutatni nekik a szépet”. A tömegigények kielégítése mellett szűkebb körben lehetőség nyílt arra, hogy a turisztikát ne csak gyakorlatban műveljék az érdeklődők, hanem elméletben is kiegészíthetik ismereteiket.⁴

Szervezeti felépítés

Az 1911. március 19-i alakuló ülésen tisztikart is választottak: elnök Riger János, alelnök Scheid József, pénztárnok Szabó Lajos, ellenőr Ferter János, jegyző Kisgadó Géza és szertáros Nagy János lett. Ekkor határoztak a pénteki összejövetelekről, amelyek pontos időpontját a Munkás című lapban tették közzé.⁵ Minden hónapban legalább egyszer rendes gyűlést kívántak tartani, amelyen a csoport ügyes-bajos dolgai kerültek terítékre. A jegyzőkönyvek viszont bizonyítják, hogy a havi gyűlések megtartására csak ritkán került sor. Békés időben, ha az egyesület dolgai jól alakultak, még akkor is csak másfél havi összejövetelekről beszélhetünk átlagban, sőt sokszor csak évente négy-öt alkalommal találkoztak hivatalos formában.

Minden évben, általában februárban közgyűlést tartottak. Itt az elnök, vagy az alelnök beszámolt a csoport előző évi tevékenységéről, majd az egész tisztikar nevében kérte felmentését. Ezt megkapta, majd a tagság nyílt szavazással korelnököt választott, aki az új tisztikar létrejöttéig irányította az ülést. A kandidáló bizottság, ez a mai értelemben vett jelölő bizottság, a titkos szavazással leadott voksokat összeszámolta, majd az eredményt bejelentette.

A pénztáros legalább negyedévenként beszámolt a tagságnak a pénzügyek állásáról, részletesebb kifejtésére az éves közgyűlésen került sor.

Mivel az egyesület legfőbb tevékenysége a túrák szervezése volt, már az első évi közgyűlésen, 1912-ben, túrabizottságot alakítottak: Krausz Arnold, Kisgadó Géza, Kétyi Aladár, Pintér József és Weisz Pál részvételével. A tisztikar bármelyik funkciójáról év közben le lehetett mondani, az új személyt javaslatra, nyílt szavazással jelölték ki.⁶

Az első világháború megváltoztatta a szokásokat. Több tag, de a tisztikarból is bevonultak, így összevonták a tisztségeket, mégpedig ügyvezetőt, levelezőt választottak és 1 személy látta el a pénztáros, szertáros és ellenőr teendőit. A havi gyűléseket ideiglenesen csak szükség szerint hívták össze, nyilvános programot nem adtak ki.⁷ A következő évben rájöttek, hogy ez a megoldás nem jó, olyannyira nem, hogy a tisztikar 8 tagú lett, mert két-két főt választottak a pénztárosi és az ellenőri funkcióra. Ugyanígy a túrabizottság is öt tagúról nyolc tagúra nőtt, elsősorban a megnövekedett túraigények miatt. A kerékpárosztály szervezésének ötlete 1915-ben merült fel. Bár, mint osztály, tehát külön szervezeti egység soha nem működött, mégis több kerékpártúrát szerveztek az évek során.⁸ A háború alatt lényegében újjáválasztották az egyesület vezetőségét, de mindegyik mellé helyettest is jelöltek ki. A vigalmi bizottság 1919-ben jött létre, elsősorban bálók szervezésével lett megbízva, az ezekből befolyt jövedelmet a pénztárnak utalták át. Az egyesület egyre inkább feladatának tekintette a Mecsek gondozását. Szintén 1919-ben építőszakosztály állt fel, a nehéz fizikai munkát végezni képes férfi tagokból, akik a javítási munkálatokat vállalták magukra.⁹ Működtetett a csoport koordináló bizottságot is, kezdetben öt, később kilenc fővel, feladatuk a szervezés volt. A madárvédő osztály minden valószínűség szerint 1922-ben alakult, ugyanígy a síosztály is. A madárvédelem hatékonyságát rontotta, hogy a kihelyezett madáretezők eltűntek, a sísport kedvelőinek öröme pedig mindig a tél keménységétől függött.¹⁰

Az 1923. február 25-én tartott közgyűlésükön 3 fős szavazatszedő bizottságot választottak, a tisztikar 15 fős lett, és mivel a tagság létszáma indokolta (meghaladta az 50 főt), választmány alakult 16 taggal és 2 póttaggal. Ettől kezdve két közgyűlés között a választmány ülésezett és intézte az egyesület ügyeit.¹¹ Már korábban könyvtárt is tartottak, 1924-ben a tisztikarba könyvtárnok került.¹² Ugyanekkor telekbizottságot hoztak létre a gondnok, helyettese és 3 tag részvételével, majd 1925-ben munkaosztály alakult, amely az építőosztály kezéből kivett minden nem építő jellegű tevékenységet. A működő propagandabizottság az egyesület céljainak minél jobb és minél nagyobb részvételi arányban való végrehajtásának propagálását tűzte ki célul. A kultúrosztály elméleti síkon igyekezett a kirándulások sikerét elősegíteni.¹³ A Természetbarátok Turistacsoportjának központjához való viszonyukat formálisnak tekinthetjük. A működés során elvi síkon segítették a pécsi szervezetet, néhány alkalommal az éves közgyűlésen egy-egy képviselőjük részt vett.

A Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportjának megalakulása utáni első havi ülésen céljuk elérésének egyik legfontosabb előfeltételének tartották, hogy a tagok minél nagyobb agitációt fejtsenek ki a kirándulások sikere érdekében. Már az első évben 17 kirándulást szerveztek, mégpedig 9 egész napost és 8 fél-napost. Ezeken 74 fő vett részt, 69 férfi és 5 nő. Ez annál is inkább nagyobb siker, mert az egyesület tagjainak létszáma nem érte el a 20 főt.

Ezek a rendezvények nagyrészt a Mecsek hegységbe irányultak, de voltak Eszéken, sőt Fiumében is.¹⁴ Csak példa kedvéért néhány mecseki túra útvonala, amelyeket végig jártak: Kistrét, Kantavár, Mélyvölgy, Melegmány, Kozári vadász-ház. Ez egész napos rendezvénynek lett szervezve. Félnapos kiránduláson vettek részt Orfűn. A mánfai rét és Pécs távolságát 1 nap alatt járták be. Elmentek Pécs-váradra is.

Az első évi közgyűlésükön túrabizottságot alakítottak, amely változó létszámmal ugyan, de az egyesület teljes fennállása alatt szervezte a túrákat, a kirándulásokat. Gondoltak szórakoztató rendezvényekre is, de azok tető alá hozását a többségi elv alapján a „puskaporos levegő” miatt maga a tagság vetette el.¹⁵ Támogatta a csoport a maga szerény keretei között más egyesületek munkáját. Ez nemcsak kirándulók fogadásában merült ki, hanem pénzügyi hozzájárulást is fizettek. Így például a kassai csoport menedékház építésére szavaztak meg pénzügyi támogatást.

Az egyesület 1912-ben csak a Mecsekbe szervezett kirándulást, amelyek nagy sikernek örvendtek, mert az előző évhez képest ugrásszerűen megnőtt a résztvevők száma. A kirándult 331 főből 221 férfi és 110 nő volt. A munkásság a félnapos kirándulásokon vett részt szívesebben, később az egész naposak népszerűsége váltja fel.¹⁶ Az egyesület tagjainak létszáma 14 főről 30 főre nőtt. Az első világháború előtti évben mintegy felére csökkent a túrákon résztvevők száma, majd a háború éve alatt ugrásszerűen nőtt, 351 fő, 575 fő, 727 fő. Elsősorban a félnapos és egész napos kirándulások voltak népszerűek, de szerveztek 5 napos fiumei utat, sőt éjjeli kirándulást is, egy alkalommal pedig kerékpártúrát. Nem a Mecsekre irányuló túrák közül kitűnik egy nagyharsányi kirándulás. A szervezett akciók száma 1917-ben már oly magas, hogy minden negyedik, ötödik napra jut egy. Az egyesület létszáma közvetlenül a világháború alatt stagnált, amit a vezetőség a válságos politikai helyzet számlájára írt. A következő években elérte a 35 főt, és e körül mozgott.¹⁷

Az antant-szerb megszállás alatt élénk egyesületi élet folyt a Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportjában is. Az elnök az egyik közgyűlésen így vált: „... Dacára a nehéz viszonyoknak, leküzdöttünk minden akadályt, ami az erkölcsi siker elérésében akadályozott minket. Politikát és minden diszharmóniát kizárva működtünk – mi munkásemberek...”¹⁸ A kirándulások száma 35 alkalomról 44 alkalomra nőtt és az ezeken résztvevők több mint 1600-an voltak. Feltűnően megnőtt a nők száma, ezzel szinte egyenes arányban a gyermekek száma is. Szép számmal vendégek is túráztak. Előtérbe kerültek most már egyértelműen az 1 napos kirándulások.¹⁹ Nagy sikerrel tartották meg 1921. március 20-án az egyesület fennállásának 10 éves jubileumát. Ezentúl a vígalmi bizottság bált és majalist rendezett. Utóbbi a Széchenyi térről indult hármas csoportban, a Gutenberg műkedvelő gárdája pedig külön kabaréval kedveskedett a résztvevőknek.²⁰

Sítanfolyam igénye 1922-ben vetődött fel, ennek viszont komoly anyagi vetülete volt. Ugyanekkor ahogy ők mondták „vetítőképes előadásokat” kívántak hallani. Bizonyíthatóan csak ez az egyetlen akció, amelyben a központ hathatósan se-

gíteni tudott. A műszaki felszerelést tőlük kapták, így 1923-ban lehetővé vált a következő „vetítőképes előadásokat” megtartani: Magas-Tátra. Három megye határán. Abaúj-Torna, Rózsnyó, Gömör. Ezek a rendezvények anyagi hasznot is hoztak az egyesület számára.²¹ A mulatságokat a vigalmi bizottság évszakonként rendezte. Így két nyárit szerveztek a Tettyén és Szentkúton, az őszit a Sörházban, a télt pedig a Pannóniában tartották. A fővárosi csoportokkal jónak mondható kapcsolatuk, mert 1923 húsvétján a budapestiek Pécssett és környékén, pünkösdkor pedig a pécsiek túráztak a budai hegyekben.²²

Az egyesület tagságának létszáma erősen megnőtt. Ez pedig nem éppen pozitív változásokat eredményezett. A háború után erőltetett tagtoborzásokat hajtottak végre, ennek hatására felhígult a tagság, így egyre több viselkedési kifogás merült fel a kirándulásokon. A válaszmány javaslatára elfogadták, hogy ezentúl csak az vehető fel, akit az egyesület két tagja ajánlt. Ha senki sem javasolja, akkor 1 évig nevét kifüggesztve tartották, és ha ezalatt az idő alatt senki nem emelt kifogást ellene, csak akkor vették fel.²³

Az állam a munkásosztály testedzését nem támogatta kellő módon, így a munkások magukra voltak utalva. Maga a természetbarát mozgalom sem ért el olyan fejlettségi fokot, amit a tagok számának arányában várni lehetett volna. A Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportja mégis megtett mindent a mozgalom sikere érdekében. Túráikat már nemcsak a Mecsekre korlátozták, hanem eljutottak Mohácsra, a Zengőaljára, Hidashátra, sőt a Balatonra és a Bakonyba is.²⁴ Az egyesület közgyűlésein 1928-ban először merül fel a munkanélküliség problémája, amit a tagok az ipar és a kereskedelem pangásának tudnak be. Külön felszólítják a közgyűlésen résztvevőket, hogy kirándulásokon ne politizáljanak, beszédeket ne tartsanak. Az egyesület minden politikai akciótól elhatárolta magát. A hozzászólók kifejtették, hogy a munkaadók a fizetést lenyomják, nő a drágaság, így csökkent az életszínvonal. Detektív 1930-tól jelent meg az egyesület hivatalos rendezvényein. A csoport tagjainak létszáma lassan csökkent, egyre kevesebb útleírás-szerkesztés keletkezett, kevesebben vállalkoztak útjelzések elkészítésére, csökkent a munkatúrák iránti lelkesedés. Egyre több lett a belső viszály is. A város vezetése sem támogatta a csoportot, mivel az munkásegyletként működött. A polgári turista egyesületet, a Mecsek Egyesületet viszont kiemelten kezelték. Az 1932. évi közgyűlésen az elnök a gondokhoz a következőt fűzte: „... Évről évre rosszabbodó gazdasági viszonyok tagjainkat és a hozzátartozókat sújtják legjobban. A munkanélküliség, a kenyérgond, az örökös rettegés a létért mindinkább kisebbitik a természetbarátok táborát. És nekünk mégsem szabad elcsüggednünk...” Nem is csüggedtek el. A gazdasági válság első évében valóban csökkent a túrák és túrázók száma, de 1930-tól ismét emelkedő tendenciát mutatott. A szokásos mecseki túrák mellett már lehetőség mutatkozott 14 napos olaszországi kirándulásra. Az egyesület fennállásának 20. évfordulóját éjjeli túrával ünnepelte. Abaligetén fogadták az ünnepségre megjelent fővárosi vendégeket. Teadélutánokat és mulatságokat rendeztek. Kiépítették saját erőből a Farkas-forrást, foglalkoztak térképoltasás tanítással, síverseny, sítúra, munkatúra és strandolás szerepelt a programban. Síversenyt a források tanúsága szerint Természetbarát Turistaegyesület Pécssett rendezett először. Folytatták a vetítőképes előadásokat, sőt felolvasásokat szerveztek.²⁵

Az 1930-as években a leírt programok váltak döntővé. Kiegészültek még az úgynevezett monstre túrákkal, amelyeket hétvégén rendeztek. Az elnevezés a nagy létszámú résztvevők miatt született. Ezek a túrák családi jellegű összefüggések voltak. Nem maradtak el a bálók, a majálisok, júnialisok és júliálisok sem. Egyre többen hódoltak az egyesület szervezésében a sísportnak és egyre többen vállalták az útjelzések elkészítését és kihelyezését.²⁶

A viszonyok érezhető rosszabbodása 1938-tól figyelhető meg ismét. A célt a vezetőség a színvonal megtartásában jelölte meg, de ez nem sikerülhetett. Egyre több egyesületi tagot behívtak katonának, egyre kevesebb lett a természetszerető ember. Olyan súlyos helyzet állt elő 1940-ben, hogy a mostoha kereseti viszonyok miatt sokan egyszerűen nem tudták megújítani egyesületi tagságukat. Nem vonhatták ki magukat a politikai hangulat alól sem. A területszerzéseket persze turisztikai szempontból értékelték, de 1942. március 12-én a rendeletek értelmében ki kellett zárniuk tagjaik sorából a zsidókat.²⁷ Így jött el 1944, amikor nemhogy túrák szervezésére, de még választmányi ülésre sem volt lehetőség.

Menedékház

Már 1913-ban a tagság felvetette egy menedékház építésének ötletét.²⁸ Elhatározták, hogy megpróbálják önerőből megvalósítani, mégpedig adakozásokból, tagsági díjakból. A pénz összegyűjtésére külön menedékház-alapot képeztek. Miután rendkívül lassan jött össze az építési költség, 1919-től minden bál és összejövétel nyereségét erre a célra fordították.²⁹ Amiről kilenc éve álmodtak, elkövetkezett, mert 1922. augusztus 21-én rendkívüli közgyűlés keretében tárgyalhatták a menedékház jövődő helyét. Két javaslat hangzott el:

1. Mélyvölgy
2. Darázsforrás.

Az első elgondolást hosszú vitában elvetették, mert a völgy katlanszerű, benne a levegő pedig igen párás. A Darázsforrás egészséges hely, víz volt, nem is beszélve arról, hogy a Mélyvölgyben szénégetés folyt. Összesen 56-an szavaztak, ebből 36 szavazatot kapott a Darázsforrás, 5 fő voksolt az elhangzottak ellenére a Mélyvölgyre, a többiek tartózkodtak.³⁰ Hamarosan a helyszíni szemlére is sor került. Egy szoba, konyha, veranda építése volt a terv, amit a csemetekerttől nem messze, DNY-i részen építették volna NY-K irányban. Ezek után a telekvásárlás következett volna, de furcsamód nem kaptak helyet az elképzelt területen, így Istenkút mellett vásároltak egy 588 négyszögöl nagyságú üdülőtelepet, így megkezdheték az építkezést.³¹ A menedékház felavatására 1928. szeptember 8-án került sor, amelyen 700 ember vett részt, de képviseltették magukat a vidéki és budapesti testvéregyesületek megbízottak útján, a Magyar Turista Szövetség titkára és Pécs város vezetése. Az avatáson külön kihangsúlyozták, hogy a menedékházat teljesen önerőből, minden támogatás nélkül valósította meg az egyesület. Ezután a munkások vették birtokukba. Ide szervezték éveken keresztül a túrák végcélját, ünnepeket, bálakat, majálisokat. Helyet biztosítottak nyaralóknak is. Ezért állandó ügyeleti szolgálatot szerveztek. A menedékház történetébe 1935 különösen szép eseménnyel vonult be. Az egyesület 18 gyermek nyaraltatását biztosította itt 5 gondozónővel. Az ételkészítés- és tejellátást is önerőből oldották meg.³² Az évek során lassan bővítették. Egy 1941-es adat szerint 3 termes, 18 ágyas volt.³³ A nyilas uralom a menedékházat tönkretette.³⁴

Az egyesület egyéb ügyei

Lapjuk a Természetbarát volt, amit a központ adott ki. Az első világháború alatt 3 évig nem jelent meg. A szerb megszállás alatt, mivel a fővárossal érintkezni nem tudtak, egy helyi lap kiadásán gondolkodtak, amit 300 példányban terveztek.³⁵ Ebben az időszakban az ifjúmunkás mozgalom igen aktív tevékenységet fejtett ki, így kérték felvételüket a Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportjába, amely meg is történt. Az egyesület külön könyvtárat rendszeresített, amely 1922-

ben már bizonyíthatóan működött. Egy 1924-es adat szerint 270 könyvről és 448 kölcsönzési esetről beszéltek ebben az évben. Ez a szám, már a köteteké, az 1940-es évekig nem érte el a 400 darabot.

Az egyesület 1923-ban értesítőt adott ki, amely szerény kiállítású, de csinos kivitelű volt, a tagok között nagy örömet váltott ki. Pecséjtjük párnás lenyomatú, ovális alakú, benne a felirat: Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportja. Később átvették a központ pecsétjét, amely párnás lenyomatú, kör alakú, az alakot követve a felirat csupa nagybetűvel: Természetbarátok Turistaegyesülete, aztán a belső kör következik, amelyben két egymásba simuló kéz és hegyet jelképező, háromszöghöz hasonló ábrák láthatók, ezekből nőttek a rózsák. Utóbbiak valóban ötágú csillaghoz hasonlóak, így a Pécsi Napló felelős szerkesztője egyizben megtagadta az egyesületről szóló írás közlését.

Pécs felszabadulása után újjáalakult az egyesület, pontosan 1945. március 10-én. Májusban a Mecsek Egyesület minden vagyonával együtt a Természetbarátok Turistaegyesületébe olvadt. Túrákat a kezdeti időszakban egyáltalán nem rendeztek. Aztán előadássorozatok kezdődtek, elindultak az első túrázók is, a taglétszám pedig erősen növekedni kezdett.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Magyarország története. Főszerkesztő: Hanák Péter. Bp. Szerkesztette: Mucsi Ferenc. 7. kötet. 1890—1918. Akadémiai Kiadó. 1978. 1—1422 p.

Magyarország története. 1918—1919. 1919—1945. 8. kötet. Szerkesztette: Ránki György. Bp. Akadémiai Kiadó. 1976.

Válogatott Dokumentumok a baranyai—pécsi munkásmozgalom történetéhez. I. kötet. 1869—1918. Pécs, 1968. 7—492 p.

Ua. II. kötet. 1918—1929. Pécs, 1970. 7—436 p.

Ua. III. kötet. 1929—1944. Pécs, 1972. 7—510 p. Mindhárom kötetet Babics András és Szita László szerkesztették.

JEGYZETEK

1. B. m. L. Természetbarátok Turistaegyesülete pécsi csoportja jegyzőkönyvei 1938—1947.
2. Uo. 1915—1922. 3. Uo. 1911—1915 és 1915—1922. 4. Uo. 1930—1937. 5. Uo. 1911—1915.
6. Uo. 7. Uo. 1914 október. Bizalmas jellegű értekezlet a csoportról. 8. Uo. 1911—1915. Az 1915. február 28-án tartott éves közgyűlés jegyzőkönyve. 9. Uo. 1915—1922. Az 1919. november 27-én tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve. 10. Uo. 1922—1924. Az 1923. február 25-én tartott éves közgyűlés jegyzőkönyve. 11. Uo. 12. Uo. 1922—1924. 13. Uo. 1924—1930. 14. Uo. 1911—1915. 15. Uo. Az 1912. november 29-én tartott rendes havi ülés jegyzőkönyve. 16. Uo. Az 1913. március 30-án tartott rendes évi közgyűlés jegyzőkönyve. 17. 1911—1915., 1915—1922. 18. Uo. 1915—1922. Az 1919. június 1-én tartott ülés jegyzőkönyve. 19. Uo. 1915—1922. 20. Uo. 21. Uo. 1922—1924. Az 1923. február 25-én tartott rendes évi közgyűlés jegyzőkönyve. 22. Uo. 23. Uo. Az 1923. augusztus 3-án tartott rendkívüli választmányi ülés jegyzőkönyve. 24. Uo. 1924—1930. 25. Uo. 26. Uo. 1930—1937. 27. Uo. 1938—1947. 28. Uo. 1911—1915. 29. 1915—1922. Az 1919. november 27-én tartott rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve. 30. Uo. 1922—1924. 31. Uo. 1924—1930. 32. Uo. 1930—1937. 33. Uo. 1938—1947. 34. Uo. 35. Uo. 1915—1922.

TAJÉKOZTATÓ

Baranya megye Tanácsa az 1/1978. T. számú rendeletével kitüntető díjakat alapított és rendelkezett adományozásukról. A díjak Baranya megye Tanácsának elismerését fejezik ki azon személyeknek, akik az irodalmi, művészeti, kulturális, közművelődési, egészségügyi, testnevelési és sport, a gazdasági és műszaki fejlesztési tevékenységben hosszabb időn át kifejtett kiemelkedő munkájukkal szolgálták a megye érdekét, a közösség ügyét.

JANUS PANNONIUS MŰVÉSZETI Díjban részesültek

1978

1. Gádor István	keramikus
2. Simon Béla	festőművész
3. Szederkényi Ervin	főszerkesztő
4. Tóth Sándor	koerográfus
5. Amerigo Tot	szobrászművész

1979

1. Bánki József	zongoraművész
2. Kolbe Mihály	festőművész
3. Kós Lajos	a Bóbita Bábgyűttes vezetője

1980

1. Marczis Demeter	operaénekes
2. Pákolitz István	költő
3. Tillai Aurél	karnagy

1981

1. Tillai Ernő	építész és fotóművész
2. Tóth Ferenc	karnagy
3. Tüskés Tibor	író

KÖZMŰVELŐDÉSI Díjban részesültek

1978

1. Ónodi Béláné	Beremendi könyvtár vezetője
2. Sarosácz György	Mohácsi Múzeum igazgatója
3. Várnai Ferenc	Nagy Lajos Gimnázium ének-zenei szakfelügyelő

1979

1. Horváth István	művelődési ház igazgató (Véménd)
2. Dr. Szita László	Baranya m. Levéltár igazgatója
3. Várnagy Viktor	Országos Filharmónia Pécsi Kirendeltségének vezetője

1980

1. Dr. Borsos József	Pécsi Rádió igazgatója
2. Mecsek Fúvósötös	
3. Dr. Vargha Károly	ny. főiskolai tanár, honismereti szakreferens

1981

1. Antal György	Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Pécsi Tagozatának igazgatója
2. Lantos Ferenc	Doktor Sándor-Zsolnay Művelődési Központ vizuális műhelyének vezetője
3. Molnár Imre	Zsigetvári Várbaráti Kör elnöke

KÖZOKTATÁSI-Díjban részesültek

1978

1. Magyarlaki Józsefné	500-as Ipari Szakmunkásképző Intézet tanára
2. Márcz Róbertné	Fehérhegyi Általános Iskola tanára
3. Molnár Attila	Mohácsi Mezőgazdasági Szakközépiskola igazgatója

1979

1. Gábrriel József	Jókai úti Általános Iskola igazgatója
2. Kövesi Józsefné	ny. középiskolai tanár
3. Pirisi Jánosné	Baranya m. Pedagógus Továbbképző Intézet vezetője

1980

1. Debreceni Lajos	Mohácsi 500-as Szakmunkásképző Intézet igazgatója
2. Gelencsér Géza	Pécsi Művészeti Szakközépiskola igazgatója
3. Varga Sándor	Sellyei Általános Iskola igazgatója

1981

1. Dr. Bernáth Józsefné	Leöwey Klára Gimnázium igazgatója
2. Buzási Márkné	Palotabozsoki Általános Iskola igazgatója
3. Sallai Tibor	Villányi Szakmunkásképző Intézet igazgatója

„DR. DOKTOR SÁNDOR” Egészségügyi Díjban részesültek

1978

1. Balogh Istvánné	pszichológus, Baranya megyei Tanács V. B. egészségügyi osztály
2. Dr. Bencze Nándor	főorvos, Egészségügyi Intézmények Pécs
3. Dr. Martos János	körzeti orvos Palotabozsok

1979

1. Dr. Brenner Antal	körzeti orvos Nagykozár
2. Dr. Bohenszky György	főorvos, Baranya m. Kórház
3. Dr. Kőhegyi Imréné	szakfelügyelő, Gyógyszertár Vállalat
4. Ruzsicska Józsefné	védőnő, Kórház-Rendelőintézet Komló

1980

1. Dr. Domány György	főorvos, Városi Kórház Komló
2. Hegyvári István	Somberekei Szociális Otthon igazgatója
3. Szabó Pál	Baranya m. Gyógyszertári Központ igazgatója

1981

1. Dr. Dvorszky Kornél	vezető főorvos (postumus)
2. Dr. Kopcsányi Ignácné	körzeti gyermekorvos
3. Krancsevics Mártonné	ápolónő, Baranya m. Kórház-Rendelőintézet

TESTNEVELÉSI ÉS SPORT Díjban részesültek

1978

1. Czéh László	testnevelési szakfelügyelő
2. Egyed Mihály	Széchenyi Gimnázium tanára
3. Kispál László	atléta (Mecseki Szénybányák)

1979

1. Bödő László	SZMT sporfelelőse
2. Jakab Ferenc	Műszaki Főiskola testnevelő tanára

1980

1. Fenyves Alajos	Pécsi Sportiskola igazgatója
2. Jillek Emil	Baranya m. Atlétikai Szövetség társadalmi aktívája
3. Várkői Ferenc	ny. testnevelő tanár

1981

1. Garami József	PMSC ifjúsági vezető edzője
2. Pazaurek Dezső	Baranya m. Labdarúgó Szövetség aktívája
3. Verbőczy József	ny. edző és sportvezető

TERULETFEJLESZTÉSI Díjban részesültek

1978

1. Dr. Kolta János	MTA Dél-dunántúli Tudományos Intézet ny. osztályvezetője
2. Zámbó István	Bikali Állami Gazdaság igazgatója

1979

1. Báling József	Dunántúli Napló főszerkesztő-helyettese
2. Kasó József	Szigetvári Állami Gazdaság igazgatója
3. Tóka Jenő	MÉV igazgatója

1980

1. Bácskai Frigyes	Baranya m. Élelmiszerkereskedelmi Vállalat igazgatója
2. Karasz László	Lippói Mg. Tsz elnöke
3. Palkó Sándor	ny. tanácselnök

1981

1. Gaszler József	Sombereki Mg. Tsz elnöke
2. Dr. Kisvári András	MNB Baranya m. Igazgatóság igazgatója

BARANYA MEGYÉRŐL

(Bibliográfia és repertórium)

1981. január 1.–június 30.

Összeállította: Surján Miklós, Szakács Sándor

Rövidítések:

B	= bibliográfia
BM	= Baranyai helytörténetírás
BK	= Baranyai krónikairás
BM	= Baranyai Művelődés
böv.	= bővített
DN	= Dunántúli Napló
DNM	= Dunántúli Napló mohácsi mutációs kiadása (Mohácsi Napló)
fel.	= felelős
főszerk.	= főszerkesztő
füz.	= füzet
Hrsg.	= Herausgeber, herausgegeben
illusztr.	= illusztrált
JPMÉ	= a Janus Pannonius Múzeum
kiad.	= évkönyve
klny.	= kiadás, kiadja
közread.	= különlenyomat
köt.	= közreadja
lev.	= kötet
MB	= levél
mell.	= Mecseki Bányász
m. n.	= melléklet
ny.	= méretarány nélkül
összeáll.	= nyomda
p.	= összeállította
p.	= pagina (lap)
PMSZ	= Pécsi Műszaki Szemle
rend.	= rendezte
sz.	= szám
szerk.	= szerkesztette
t.	= tábla
térk.	= térkép
utánn.	= utánnomás

ÖNÁLLÓ MŰVEK, GYŰJTEMÉNYES MUNKÁK KÖZLEMÉNYEI

1940. *Annales Universitatis Quinquecclesiensis*. 2. 1978/79–1980/81. Szerk. Sullyok Endréné. Kiad a Pécsi Tudományegyetem. Pécs 1981. 110 p.
1941. AUBERT Antal: Természeti viszonyok és a mezőgazdasági tér szerkezete és színvonala közötti összefüggések Paks–Mohács térségében. = A Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke által rendezett nemzetközi földrajzi tudományos ülészek előadásai. Pécs 1979. április 19–20. Pécs 1981. 251–269., illusztr.
1942. [Baranya megye erdő- és vadgazdálkodása, vadásztársaságai.] Főszerk. Csekő Sándor. Bp. 1981, 289–335., illusztr.
A Nimród c. folyóirat 1981. évi 7. száma
1943. Baranya megye statisztikai évkönyve. 1980. Kiad. a Központi Statisztikai Hivatal Baranya megyei Igazgatósága. Pécs 1981. 449, 37. p.
1944. BARANYAI Júlia: A rómaiak nyomában Baranyában. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 153–165.
1945. BOKOR Béla–KOVÁCS Katalin: Egy alsófokú központ, Dobsza és térsége művelődés-szociológiai vizsgálata. = Tapasztalat és útkeresés. Pécs 1981. 73–81.
1946. BURGER Alice, Sz.: Ein spätrömischer Münzschatz aus Márok. = *Folia Archeologica*, Bp. 1980. 77–130.
1947. Deset godina suradnje između Pedagoškog fakulteta u Osijeku i Visoke nastavničke škole u Pečuhu. – Az eszéki egyetem Pedagógiai Fakultása és a Pécsi Tanárképző Főiskola együttműködésének 10 éve. (Fel. kiad. Stanislav Marijanović.) Osijek 1981, Stampa. 144, XV p., illusztr.
Borítékcím: Együttműködésünk 10 éve.
1948. DETRE Pálné: A pécsi Fábán Béla úti Nevelési Központ tevékenységrendszere. = Tapasztalat és útkeresés. Pécs 1981. 92–100.
1949. ERDŐSI Ferenc: A dél-dunántúli régió személyközlekedési hálózatának kialakulása és területi sajátosságai. = A Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke által rendezett nemzetközi földrajzi tudományos ülészek előadásai. Pécs, 1979. április 19–20. Pécs, 1981. 179–199., illusztr.
1950. A Fábán Béla úti Nevelési Központ kialakulásának és munkásságának története. Szerk. Detre Pálné. Pécs 1981. 96 p.
Az istenkúti elemi iskola felépülésétől (1925) napjainkig.
1951. Feleszmélve. A Pécsi Tudományegyetem Glosszátor c. lapjának antológiája. Szerk. Bay Endre. Pécs 1981. 106 p.
1952. HARASZTI István: Pogyász nélkül. Visszaemlékezések. Bp. 1981, Szépirod. K. 451 p.
Pécsi éveiről, az itteni illegális mozgalommal való kapcsolatairól: 61–111.
1953. HÁRS Éva–ROMVÁRY Ferenc: Modern Magyar Képtár, Pécs. Bp. 1981, Bp. 1981, Corvina. 392 p., illusztr. B. 387–389.
1954. JANTSKY Béla: A mecseki gránitosodott kristályos alaphegység földtana. Bp. 1979, Műszaki K. 385 p., 4 t., 8 mell. (A Magyar Állami Földtani Intézet évkönyve. 60.) B.
1955. KACZMAREK, Stanislaw–MAJER József: Fleas from the nests of birds in Pomorze and Mecsek Mountain. = A Pécsi Tanárképző Főiskola tudományos közleményei. Pécs 1979. 233–237.
1956. KASSAI Miklós: – A DK-dunántúli felsőkarbon képződmények elterjedé-

- sének meghatározása a szeizmikus és tellurikus adatok alapján. = A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése 1978. Bp. 1980. 301-307., 1 térk.
1957. KISLÉGI-NAGY Dénes: Életpályám emlékei. Pécs 1979. 147 p.
1958. KISS József: Tréfálkozó bányászok. Bányász szózhagyományok. Kiad. a Komló városi Tanács V. B. stb. Komló 1981. 87 p.
1959. KOLICS Pál: A Dobszai Nevelési Központ feladatrendszere, körzeti munkája, a művelődési folyamatok tervezésének igénye. = Tapasztalat és útkeresés. Pécs 1981. 70-72.
1960. Komló 1951-1981. Jubileumi programfüzet. Kiad. az MSZMP Komló városi Végrehajtó Bizottság, Komló városi Tanács Végrehajtó Bizottsága. Komló 1981. 41 p., illusztr.
- Borítócím: Komló, a 30 éves város jubileumi eseményei 1981.
1961. KOVÁCS Árpád: Rekrutáció és a hallgatók világnézeti arculata. Egy empirikus vizsgálat eredményei a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán. Kiad. a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus-leninizmus Oktatási Főosztálya. Bp. 1981. 146 p. (Szociológiai füzetek. 22.)
1962. LÁBADI Károly: Az alfalusi népviselet. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 246-261., illusztr. B. 260-261.
1963. LÁBADI Klára: Köszöntők az Alfalukban. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 235-245. B. 245.
1964. LEHMANN Antal: Az agglomeráció hatása a növényzetre Pécs térségében. = A Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke által rendezett nemzetközi földrajzi tudományos ülésszak előadásai. Pécs 1979. április 19-20. Pécs 1981. 126-141., illusztr.
1965. LEHMANN Antal: Pécs környéki települések növényzetének változásai 1865-1975 között. Kiad. a Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke. Pécs 1981. 48 p., 32 térk.
1966. A Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézetének tervjavaslata az 1981-1985 közötti időszakra. Pécs 1981. 91 p.
1967. Magyarország tájféldrajza. A MTA Földrajztudományi Kutató Intézet sorozata. 4. köt. A Dunántúli-dombság. (Dél-Dunántúl.) Szerk. Ádám László, Marosi Sándor, Szilárd Jenő. 1981. 704 p., 5 térk. B. 598-637.
1968. MERKI Laura: A baranyai könyvtárak megalakulása és fejlődése 1914-ig. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 207-234. B. 234.
1969. MEZEI József: Javaslát Baranya megye művelődési otthoni hálózatának továbbfejlesztésére. = Hálózat, ellátás, szolgáltatás. Dokumentumgyűjtemény. Bp. 1981. 33-51.
1970. BOGNÁR Edit-BŐSZE Éva: Baranya megye legelőinek phytocoenosis vizsgálatai. (Bercmend, Szentlőrinc, Kacsóta, Helesfa, Vajszló.) = A Pécsi Tanárképző Főiskola tudományos diákkörökének díjnyertes dolgozatai. XIV. OTDK 1979. Pécs 1980. 96-117., illusztr. B. 115-117.
1971. „Munka és Művelődés” mozgalom. A szocialista brigádok közművelődési akciója. Kiad. az MSZMP Komló városi Bizottsága stb. Komló 1981. 15 p.
1972. NAGY Lajos: A Göröcsönyi Nevelési Központ kapcsolatrendszere. = Tapasztalat és útkeresés. Pécs 1981. 87-91.
1973. NÉMETH Ernő: A Pécsi Tanárképző Főiskola népművelésszakos hallgatóinak művelődési szokásai. = Posztulátum, 80.2: 39-56.
1974. Népszámlálás, 1980. évi. Kiad. a Központi Statisztikai Hivatal. 2. Baranya megye adatai. Bp. 1981, Stat. K. 794, 49 p.
1975. A nevelés helyi rendszere Szederkényben. Tanulmánygyűjtemény. Szerk.

- Lóczy László, Vastagh Zoltán. Kiad. a Pécsi Tanárképző Főiskola. Pécs 1981. 165 p. B. 162–164.
1976. Pályairányítás Baranyában. Tervszándék 1981/82. Összeáll. Schmidt Károly. Kiad. a Baranya megyei Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. Pécs 1981. 29 p.
1977. A Park utcai Általános Iskola testnevelés tagozatának tízéves története. 1971–1981. Szerk. Bauhoffer József, Fekete Lajosné, Puch Jánosné. Mohács 1981. 34 p., illusztr.
Mohács.
1978. PATAKY András: Fejezetek a laskói iskola történetéből. = Horvátországi Magyarok Szövetsége. Évkönyv 2. Eszék 1980. 175–206. B. 204–206.
1979. Pécsi könyvtárak kurrens folyóiraclelőhely-jegyzéke. Összeáll. Ruzsás Lajosné Faluhelyi Vera. (Kiad. a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára.) 1981. VIII, 231 p.
1980. ROMÁN Lászlóné: Könyvtár a nevelési központban. = Tapasztalat és útkeresés. Pécs 1981. 82–86.
Baranyai vonatkozásokkal.
1981. SCHNEIDER Lajos: A mohácsi malomgátba reng a nád. 50 népdal – gyűjtéséből. Szerk. Várnai Ferenc. Kiad. a Mohács város Tanácsa V. B. Művelődési Osztálya. Mohács 1981. 122 p., illusztr.
1982. SZILÁGYI János: A pécsi Kertvárosi Nevelési Központ kiépülése és működése. = Útkeresés és tapasztalatcsere. Pécs 1981. 65–69.
1983. TÓTH István: Jakabhegy, Ürög és a Daindolok. = A Fábián Béla úti Nevelési Központ kialakulásának és munkásságának története. Pécs 1981. 81–96. B. 95–96.
Ua. klny. 16 p.
1984. TÜSKÉS Tibor: Csorba Győző. Bp. 1981, Akad. K. 241 p. (Kortársaink.) B. 234–240.
1985. Útkeresés és tapasztalatcsere. Nevelési Központok vezetőinek I. országos konferenciája. Szerk. Bokor Béla. Pécs 1981, Baranya megyei Művelődési Központ. 107 p.
1986. A városi társadalmi munkák 1981. évi programja. Kiad. Pécs megyei város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának társadalmi munkát szervező bizottsága. Pécs 1981. 11 p.
1987. VETŐNÉ ÁKOS Éva: Paleohőmérséklet rekonstrukciója folyadék-gáz zárványok alapján a Pécs környéki mezozoikumban. = Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése, 1978. Bp. 1980. 309–318.
1988. VUICS Tibor: Az élelmiszergazdaság integrációs kapcsolatának fejlődése a Paks–Mohács térségben. = A Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszéke által rendezett nemzetközi földrajzi tudományos ülésszak előadásai. Pécs 1979. április 19–20. Pécs 1981. 232–250. B. 249–250.

KÉZIRATOK

1989. Gáspár Gyula: A közművelődés helyzete Kozármislenyben. Szakdolgozat. 1980. 67 p.
1990. HUBER Kálmánné: Előkerült pécsi élclap: a Mecsek. 1905–1906. 1981. 20 p.
1991. KIRÁLY Márta: A Sásdi Járási Könyvtár története 1945-től napjainkig. Szakdolgozat. 1980. 51 p.

1992. KOROCZ Balázs: A késő császárkori Pannonia gazdasági élete különös tekintettel Sopianae városára. Szakdolgozat. 1981, 28 p. 12 t.
1993. KOVÁCSNÉ KÖVESDI Ibolya: A pécsi „Szabó István” Úttörőház története. Szakdolgozat. 1979. 61 p.
1994. LIPPENSZY István: Pécs mozitörténete. 1981. 101 p. B. 98–100.
1995. TASNÁDI Péter: A közművelődés helyzete, szerepe, fő területei és funkciói az újpetrei Petőfi Mg. Tsz. életében. Szakdolgozat. 1980. 87 p. B. 11–12.
1996. TAKÁCS Árpád: A Hidasai Művelődési Ház története. Szakdolgozat. 1981. 21 p., 8 t.
1997. TÓTHNÉ NÉMET Valéria: Kemse. Szakdolgozat. 1980. 47 p.
1998. ZAKARIÁS Lászlóné: A baranyai német nemzetiségre vonatkozó források. (Kezdetektől 1976-ig.) Szakdolgozat. 1980. 81 p.

IDŐSZAKOS KIADVÁNYOK KÖZLEMÉNYEI

Január

1999. BÍRÓ Imre: A Szigetvári Állami Gazdaság szarvasmarha-tenyésztésének eredményei. = Állattenyésztés és Takarmányozás, 81.1:85–89., illusztr.
2000. VÉKÉNY Henrik: A kezdő szilikózis esetek számának alakulása a Mecseki Szénbányák bányüzemeiben. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászati, 81.1:56–58., illusztr.
2001. KOPASZ Gábor: Fülep Lajos, a tudós lelkipásztor. = Confessio, 80.4:13–28.
2002. CSÁNYI László: Martyn Ferenc példája. = Dunatáj, 80.4:7–13.
2003. NOLNÁR László: A VI. kerámia biennálé. = Építőanyag, 80.11:433–436., illusztr.
2004. CSORDÁS István: A Mecsek és a Villányi-hegység dolomitos kőzeteinek termoluminográfiás vizsgálata. = Építőanyag, 80.10:376–383., illusztr.
2005. TÓTH István: Honismereti múzeum született Komlón. = Honismeret, 80.4:5–6.
2006. NAGY Gábor–KORONCZAY József: Katonakórházak Pécs-Baranyában a XIX. században. = Honvédorvos, 80.1–2:145–148.
2007. Számvetés... 1980 – Tervek... 1981. = Könyvtáros, 81.1:13., illusztr.
dr. Román Lászlóné nyilatkozata Baranya könyvtárügyéről.
2008. LISZTES László: Huber Kálmánné: A Pannonia folyóirat története és repertórium. = Könyvtáros, 81.1:49–50.
2009. ERDŐSI Ferenc: A Dél-Dunántúl úthálózatának térszerkezete és minősége a vasúthálózat kiépítése előtt. (1800–1850-es évek.) = Közlekedéstudományi Szemle, 81.1:25–34.
2010. FÜLÖP Lajos: Berze Nagy János a nyelvjáráskutató. = Magyar Nyelvőr, 80.3:344–347.
2011. UHERKOVICH Ákos: Regionális kutatások csoportmunkával. A Dél-Dunántúl kutatásáról. = Múzeumi Közlemények, 80.2:21–26.
2012. GAÁL Lajos: Az új körzeti bizottság programja. = Népfront, 81.1:59.
Pécs-Újmecsekalja.
2013. JELI József: A mi iskolánkról. = Népfront, 81.1:54–55.
Pécs, Fábrián Béla úti Nevelési Központ.

2014. Pécs történelmi belvárosa részletes tervének programja. = PMSZ, 80.2: 24-25.
2015. SZITA László: A Baranya Megyei Levéltár, mint helytörténeti kutatóműhely. [Riporter]: Szili Ferenc. = Somogy, 80.5:85-87.
2016. KOROM Mihály: Nemzetgyűlési választások Délkelet-Dunántúlon 1944 decemberében = Tájékoztató. Filozófia, Politikai Gazdaságtan, Tudományos Szocializmus, 80.6: 108-120.
2017. ZALA György: A városiasodó nagyközségek problémái a Dél-Dunántúlon. = Területrendezés, 80.3:19-26.
2018. HOÓZ István: A nemzetiség szerinti megoszlás számbavételének nehézségeiről. = Valóság, 81.1:97-104.
Baranya megyei adatokkal
- - -
2019. LUKÁCS János: A gazdaság a pártmunka központjában. = DN, jan.1:3.
2020. DÚCSÓ Csilla: Szigetvár díszpolgárai. = DN, jan.1:4.
2021. HÁRSFAI István: Szoros kapcsolatban Baranya hatodik ötéves tervével. Korszerűsített településhálózat-fejlesztési koncepció. = DN, jan.1:5.
2022. KASZON József: Együtt munkálkodni a nagy feladatok elvégzésén. Újjáépítő magyarok, 1945. = DN, jan.1:6.
Kő Kálmán 1945-ben megjelent, baranyai vonatkozású könyvéről.
2023. MITZKI Ervin: Öt esztendő alkotásai. = DN, jan.1:7.
2024. RAB Ferenc: Feked. = DN, jan.1:11.
2025. Baranya legjobb sportolói 1980-ban. = DN, jan.1:16.
2026. KUKAI András: Új év, fokozott követelmények. Interjú Tóka Jenő vezérigazgatóval. = Mecseki Ércbányász, jan.1:1.
Mecseki Ércbányászati Vállalat.
2027. Tíz év - tíz kollégium = Magyar Ifjúság, jan.2:3.
A Baranya megyében épülő kollégiumokról.
2028. HAVASI János: Kulturális élet a mecseki üdülőhelyeken. (1.) Abaliget telen. = DN, jan.4:3.
2029. FELŐ Pál: Bio-hidrometalurgia. Baktériumok a bányában. = Magyar Hírlap, jan.5:8.
A Mecseki Ércbányászati Vállalatnál alkalmazott módszerről.
2030. CSUTI János: Erőfeszítések az egyházasharaszti termelészövetkezetben. Kifelé a hullámvölgyből. = DN, jan.6:3.
2031. GRÜNWALD Géza: Különös összefogás eredményeként. Sikeres öt évet zárt a bányaváros. = MB, jan.6:3.
Komló.
2032. A pécsi középkori városfalak helyreállítása. = Népszabadság, jan.7:17.
2033. HAVASI János: Kulturális élet a mecseki üdülőhelyeken. (2) Téli séta Orfűn. = DN, jan.8:3.
2034. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Tartalmas hétköznapiak. A Griffaton házban, = DN, jan.8:5.
A Várkonyi Nándor Könyvtárról.
2035. [BODÓ László] B. L.: Újabb művek születtek. Amerigo Tot Pécsen és Baranyában. = DN, jan.8:5.
2036. A láncgyártás központja lesz. = Képes Újság, jan.9:7.
Siklós.

2037. Baranya megye ötéves tervében. Javuló közmű- és egészségügyi ellátás, lakás- és kórházépítés. = Népszabadság, jan.9:1.
2038. HORVÁTH Teréz: Ahol az utak véget érnek. = Magyar Ifjúság, jan.9:8-9., illusztr.
Baranya elnéptelenedő falvairól.
2039. CSUTI [János] J.: Termékváltás, minőség, műszaki színvonal. Megújulás előtt a Pécsi Bútorgyár. = DN, jan.9:1.
2040. [MÉSZÁROS Attila] M. A.: A helyi forrásokra támaszkodva. Vajszló lépni akar. = DN, jan.9:3.
A szolgáltatások fejlesztéséről.
2041. [HEGYI István] - hi -: Ahol az utánpótlást nevelik. A sportiskolások egy éve. = DN, jan.9:8.
Pécs
2042. [TAMÁS Ervin] T. E.: Pécs sínylódó parkgondjai. = Népszabadság, jan.10:4.
2043. GÁLLOS Orsolya: Nívó-díjas szentlőrinci bábegyüttes. Százszorszépek. A színes árnyjáték hazai képviselői. = DN, jan.10:6.
2044. TAKÁCS Gábor: Ormánsági kirándulás. = Dél-Magyarország, jan. 11.
2045. SZEKERES István: Egyesületi élet. 13 kérdés a 13 kiemelthez. Pécsi MSC: Városi-e a városi sportiskola? = Népsport, jan.11:7.
2046. ALLÓ Miklós: Baranya megye agrárágazatának eredményei és tervei. = DN, jan.11:3.
2047. KOZMA Ferenc: Szabadszentkirály, Bicsérd és Boda is belép a crossbar családba... Telefontervek az idén. = DN, jan.11:11.
2048. [LÁZÁR Lajos] lázár: Miért szürkült el a PMSC? = Népsport, jan.12:3.
A labdarúgó szakosztályról.
2049. SAROK Zsuzsa: A határidő: 1981. Új létesítmények a Dél-Dunántúlon. = DN, jan.12:1.
2050. HÁRSFAI István: Egészséges életmód - új sportág. Műjégpálya Pécsett. = DN, jan.12:1.
2051. [VARGA József] V. J.: Mikor önálló városi könyvtár Komlón? = MB, jan.13:5.
2052. SÁSDI Sándor: „...Elmondom hát mindenkinek.” = Új Élet, jan.15:1.
A sásdi zsidótemetőről.
2053. Régi idők mozija. = Népszava, jan.15:6.
A hajdani Rákóczi Mozgó plakátgyűjteményéről.
2054. VERESS Tamás: Új fejezet kezdődik hazánk uránércbányászatában. Épül az 5. sz. bányauzem. = Mecseki Ércbányász, jan.15:1.
2055. AKNAI Tamás: Erősíteni a szellemi együvé tartozást. A Pécsi Grafikai Műhely gondjai. = DN, jan.15:3.
Az 1981. jan. 9.-febr. 15-i kiállításról.
2056. NAGY József: Kiegyensúlyozott, emberközpontú életmód. Város, városkörnyék. = DN, jan.16:6.
2057. Új középtávú tervekészítés előtt. Közművelődés és munkásművelődés a Farostlemezgyárban. = DNM, jan.17:6.
Mohácsi Farostlemezgyár.
2058. WALD Gáspárné: Beszélgetések Mohácrról. 4. A régi olvasókörök. = DNM, jan.17:6.
2059. [HÁRSFAI István] H. I.: A vb elfogadta a beruházási programot. Hosszú távon megoldódnak Pécs szennyvíz-gondjai. = Dn, jan.17:1.

2060. LOMBOSI Jenő: Kezdődik a liászprogram. Önálló a Mecseki Szénbányák. = DN, jan.17:3.
2061. [HEGYI István] – hi –: A szövetségek tervei. Felemelkedőben a cselgáncsport. = DN, jan.17:8.
Pécs, Siklós, Komló.
2062. PILHÁL György: Csoda történt Pécsett. = Népsport, jan.18:5.
Az újjáalakult öttusaszakosztályról.
2063. HÁRSFAI István: Ismét Lvov-Kertváros közlekedéséről. A beszerzés nem követi a városfejlesztést. = DN, jan.18:5.
2064. AKNAI Tamás: A hetvenes évekkel együtt tűnik a múltba. A Pécsi Műhely, 1970–1980. Tíz év munkái a Pécsi Galériában. = DN, jan.18:9.
2065. [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Tovább gyarapodik Pécs kereskedelmi és vendéglátó hálózata. Lesz végre tömegétkeztetés. = DN, jan.19:3.
2066. [CSUTI János] Cs. J.: Hol van már az ötszáz forrás? Eldugult források nyomában a Mecseken. = DN, jan.19:6.
2067. SALAMON Gyula: Akik az ötleteket adják . . . (1.) A cserkúti MEZŐGÉP Vállalat példája. = DN, jan.20:3.
2068. Dráva, Duna és a Balaton. Ivó- és ipari víz három megyének. = DN, jan.20:1.
Dél-Dunántúl regionális vízellátási problémáiról.
2069. [SALAMON Gyula] S. Gy.: A kiegyensúlyozott ellátáshoz egymillió hektoliter sör kellene. Rekonstrukcióra van szükség a Pannonia Sörgyárban. = DN, jan.20:3.
2070. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: Környezet- és családvédelem, véradás. A Vöröskereszt munkájának mércéje a lakosság egészségi állapota. = DN, jan.20:5.
A Magyar Vöröskereszt Baranya megyei végrehajtó bizottságának üléséről.
2071. HAVASI János: Huzavona az aláírás körül. Mikor költözhet a Doktor Sándor Művelődési Központ? = DN, jan.20:5.
2072. ANTALFFY Gyula: Egy kisváros felnövése. = Magyar Nemzet, jan.21:7.
Szigetvár fejlődéséről az elmúlt másfél évtizedben.
2073. [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Épül Pécsett az új szakmunkásképző iskola. Átadási határidő: 1981. június 30. = DN, jan.21:1.
2074. [GRÜNWALD Géza] G. G.: Sportcsarnok épül Komlón. = DN, jan.21:8.
2075. Nemzetiségi klubok Baranya megyei délszláv és német településeken. = Népszabadság, jan.23:7.
2076. TAMÁS Ervin: Tűz a pécsi megyei kórházban. = Népszabadság, jan.23:8.
1981. jan. 21-én.
2077. Öröm és öröm Pécsett. = Magyar Ifjúság, jan.23:6., illusztr.
A város alatt húzódó pincerendszerről.
2078. ERDŐS Ákos: Tűz a Megyei Kórház szülészeten. Példás fegyelemmel folyt a mentés. = DN, jan.23:5.
2079. SALAMON Gyula: Akik az ötleteket adják . . . (2.) A Mechlabor. = DN, jan.24:3.
2080. CSUTI [János] J.: Melegvíz-forrás a gyódi völgyben. = DN, jan.24:3.
2081. SAROK Zsuzsa: Milyenek az életkörülményeik? Szakmunkástanulók között. = DN, jan.24:6.
Pécs, 508. sz. Szakmunkásképző Intézet kollégiuma.
2082. Baranya településhálózat-fejlesztési terve. = Népszabadság, jan.25:8.

2083. A VI. ötéves terv megvalósításának Baranya megyei feladatai. = DN, jan. 25:3.
2084. [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Tervezett ütemben halad az építkezés. Jövő héten főpróba a cBremendi Mészműben. = DN, 81. jan. 25:1.
2085. KOVÁCS Endre: Hol bányászunk az ezredfordulón? 1. A kutatások felújítása. = MB, jan.27:7.
2086. OSZVALD Péter: Beszélgetés Komló város jelenéről és holnapjáról. = MB, jan.27:1,5.
2087. SAROK Zsuzsa: Kiváló minőség, gazdag választék. Új utakon a Szék- és Kárpitosipari Vállalat mohácsi székgyára. = DN, jan.27:3.
2088. Négy megye állattenyésztési tervci. A két tervidőszak határán. = Magyar Mezőgazdaság, jan.28:12.
- Baranya megye: Álló Miklós: Legfontosabb a szarvasmarha-ágazat.
2089. HIDEG Gyula: Baranya megye. Szarvasmarha-fajtaátalakítás. = Magyar Mezőgazdaság, jan.28:14.
2090. SALAMON Gyula: Akik az ötleteket adják... (3.) A jó elgondolás megvalósítása önmagában is fél siker. = DN, jan.31:3.
- A Pécsi Vasas Ipari Szövetkezetről.
2091. Baranya legjobb sportolói. = DN, jan.31:8.

Február

2092. SIMONY Emőke-SEBŐK Tünde: Alkoholisták kötelező gondozásbavétele Baranya megyében. = Állam és Igazgatás, 81.2:174-181.
2093. KASÓ József-TÓTH Rudolf: Társulások, együttműködések Szigetváron. = Állami Gazdaság, 81.1:3-5.
- Szigetvári Állami Gazdaság.
2094. NAGY Pál: Garé népe fél! = Búvár, 81.2:92.
- A község közelében létesített zagytarolórendszer hatása a kutak vizének minőségére.
2095. Vájárok egészségi állapotának jellemzése klinikai és laboratóriumi vizsgálatokkal. Írta Böröczffy Klára stb. = Egészségtudomány, 81.2:138-143. B. 143.
- A Mecseki Szénbányák Vasas, Petőfi--aknai üzemében végzett vizsgálatok alapján.
2096. K. J.: Háztáji állattartás Görcsönyben. = Kisállattenyésztők Lapja, 81.2:8.
2097. KOVÁCH István: Komló, Zengő Áruház. = Magyar Építőipar, 81.1-2:68-70., illusztr.
2098. GUBÓ Gábor: Pécsi vásárcsarnok. = Magyar Építőipar, 81.1-2:65-66., illusztr.
2099. KISS József: Lesz-e szolgáltatóház Görcsönyben? = Népfront, 81.2:58-59.
2100. PONGÓ Pál: Gyógyhelyek, üdülőhelyek és területfejlesztés. = Népfront, 81.2:17-20.
- Baranya.
2101. MAJNAY József: A pártirányítás módszerei, s a tanácsi szervekkel való együttműködés. = Népi Ellenőrzés, 81.2:5-6.
- A szigetvári járásban.
2102. TÚSKÉS Tibor: A pálya íve. Csorba Győző és a Nyugat „harmadik nemedéke” kritikai elvei. = Somogy, 81.2:38-45.
2103. A vendéglátás és az idegenforgalom alakulása Baranya megyében. = Területi Statisztika, 81.1:84-85.

2104. [KISS Teréz Anna] K. T. A.: Hajrá, Baranya. Egy megye külkapcsolatai. = Világ Ifjúsága, 81.2:10-11., illusztr.
Külföldi testvérmegyékkel.
2105. Anyagi eszközeink biztosítják a város további fejlődését. Pécs város célkitűzései a VI. ötéves tervidőszakban. = DN, febr.1:3.
A Városi Pártbizottság jan. 29-i ülésén elfogadott tervről.
2106. [NAGY István, F.] F. N. I.: Mi kell a tarisznyába? Baranyai folyóirat az általános műveltségéről. = Dél-Magyarország, febr.1:4.
A Baranyai Művelődés 1980.3. számáról.
2107. KOCH László: Vízkútprogram Baranyában. = Mecseki Ércbányász, febr. 1:3.
2108. [BARLAHIDAI Rndrea] B. A.: Több szakképzett könyvtárost! Könyvtárkezelői tanfolyam indult a megyében. = DN, febr.3:5.
A Baranya Megyei Könyvtárban.
2109. SALAMON Gyula: A jövő összefügg a leendő Máza-Dél-bányával. Mázaszászvári változások. = DN, febr.3:3.
2110. MIKLÓSVÁRI Zoltán: A Bikali Á. G. sikeres beruházása. Felavatták az alsómocsoládi halfeldolgozót. = DN, febr.4:1.
2111. KOCSI Iлона: Pécsi kesztyű: Drága, de veszik. Az exportpályán szigorúbb a verseny. = Magyar Hírlap, febr.4:7.
2112. KOVÁCS Gergelyné: A mohácsi emlékhely. = Kertészet és Szőlészet, febr. 5:8-9.
2113. MANDIĆ, Mišo: Hrvatskosrpska gimnazija u Pečuhu? = Narodne Novine, febr.5:3.
2114. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Kisfalvakban is lesz könyvtári szolgáltatás. Az olvasó emberért. = DN, febr.5:3.
Siklói járás.
2115. Zsebkalauzok a baranyai műemlékekről. = Népszava, febr.6:6.
2116. BEZERÉDY Győző: Házról házra. 7. A régi tornacsarnok. = DN, febr. 6:4.
Pécs, Dischka Győző (Kert) utca.
2117. MIKLÓSVÁRI [Zoltán] Z.: Burgonyapehely-gyártó üzemet épít a Szentlőrinci Á. G. Krumplis kenyér hazai burgonyából. = DN. febr.7:11.
2118. Mivel gazdagodik idén Mohács? Lakások, gyermekintézmények, kórházak. = DNM, febr.7:6.
2119. Ismeretlen Gorkij-fordításokra lelt Hajzer Lajos a Pécsi Közlöny című hírlap század eleji számában. = Népszava, febr.8:12.
2120. KURUCZ Gyula: Átgondolt településfejlesztés Bólyban. Sorházak, társasházak. = DN, febr. 8:5.
2121. [HAJNAL Lajosné] Hné: Közelebb a bizonyossághoz. Kutatják az első magyar egyetem épületmaradványait a püspökvárban. = DN, febr.8:11.
2122. [WALLINGER Endre] W. E.: Hová tűnt a vár? ... Kultúra és idegenforgalom Siklóson. = DN, febr.9:6.
2123. KOVÁCS Endre: Hol bányászunk az ezredfordulón? 3. Korszerű bányászati üzem létesülhet. = MB, febr.10:7.
2124. VINCZE Viktor: Megszűnt a komlói üzemigazgatóság. Átszervezések a DÉLKŐ Vállalatnál. = MB, febr.10:5.
2125. AKNAI Tamás: Házról házra. Korszakok határán. = DN, febr.10:4.
A Pécs, Kossuth Lajos u. 50. sz. házról.
2126. [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Elismerés az építőknek. Iskolaavató Komlón. = DN, febr.10:1.

2127. MENDÖL Zsuzsa: Házzól házra. Villa a Magaslati úton. = DN, febr.11:4.
A Molnár Farkas terve alapján épült Surányi u. 18. sz. alatti házzól.
2128. Könyv Komló élővilágáról. = DN, febr.11:5.
Fazekas Imre: Komló és környékének élővilága.
2129. AKNAI Tamás: Házzól házra. Festői részletek. (Megye u. 7/2.) = DN, febr.12:4.
A pécsi Hersching házzól.
2130. FÜZES Miklós: Baranya megye története a őskortól a honfoglalásig. = DN, febr.12:6.
A Baranya Monográfia sorozat keretében megjelent kötetről.
2131. HORVÁTH Teréz: Térj vissza gyakrabban. = Magyar Ifjúság, febr.13:18-19.
A pécsi Klimó-könyvtárról.
2132. [HAVASI János] H. J.: Programegyeztetés a Megyei Tanácson. Megerősített együttműködés a pécsi és eszéki művelődési szervek között. = DN, febr.13:1.
2133. BEZERÉDY Győző: Házzól házra. Középkori polgári ház. = DN, febr.13:4.
Pécs, Kossuth L. u. 43.
2134. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Négy társulást szervez Baranyában az AG-ROBER. Fűtőolaj helyett pakúra. = DN, febr.14:3.
2135. AKNAI Tamás: Házzól házra. A Megyeháza-lépcső. = DN, febr.14:4.
2136. EGRSZEGI Csaba: Melyiket választja a gyár? Két szék között Mohácson. = DN, febr.15:6.
A Szék- és Kárpitosipari V. mohácsi gyáráról.
2137. HORVÁTH András: Csertető, 1937. = Mecseki Ércbányász, febr.15:2.
Az 1937. febr. 24-i bányászstrájkáról és csendőrsortúzzról.
2138. Zárszámadás több mint harminc tsz-ben. A vártnál jobb eredmények. = DN, febr.15:3.
2139. [MÉCS László] (mécs): Pécs múltjának kutatója. Fából faragta az óvárost. = Hétfői Hírek, febr.16:3.
Fetter Antal.
2140. TÓBIÁS, Áron: Dorfsoziologie einst und jetzt. Ein „versunkenes” Dorf. Budapester Rundschau, febr.16:7.
Kémes.
2141. [LOMBOSI Jenő] L. J.: Indulás egyetlen fillér nélkül. Önállóan is talpon marad a cipőgyár. = DN, febr.16:6.
1981. jan. 1-től önálló a Szigetvári Cipőgyár.
2142. Népeselek a Baranya megyei délszláv és német anyanyelvű óvodák. Tízéves program a hálózat fejlesztésére. = Népszabadság, febr.17:9.
2143. GRÜNWARD [Géza]: 1983-ban már termel. Új kenyérgyár épül. = MB, febr.17:5.
Komló.
2144. [GRÜNWARD Géza] G. G.: Mekkora összeggel gazdálkodik Komló? 322 millió forint költségvetési kiadásokra és fejlesztésekre. = MB, febr.17:1,5.
2145. MENDÖL Zsuzsanna: Házzól házra. A régi Pannonia szálloda. = DN, febr.17:4.
Pécsett.
2146. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Létrejött a megye legnagyobb szőlőtermelő közös gazdasága. Egyesült a siklósi és kisharsányi tsz. = DN, febr.18:1.

2147. Optikai csodák. = Pajtás, febr.19:16-17., illusztr.
A pécsi Vasarely Múzeumról.
2148. MAGYAR László: Szaunázó uránbányászok. = Népszava, febr.19:5.
A Mecseki Ércbányászati V. 4-es bányauzeméről.
2149. PUSZTAI József: Az Ormánság szerelmese. Emlékezés kákicsi Kiss Gézára.
= DN, febr.19:3.
2150. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Megyei tanácskozás a feladatokról. Az átlagosnál nagyobb növekedést kell elérni az élelmiszer-termelésben. = DN, febr.19:1-2.
A febr. 18-án Pécsen tartott megyei gazdaságpolitikai tanácskozásról.
2151. MENDÖL Zsuzsa: Házról házra. Elfalazott kapualjak. = DN, febr.19:4.
Pécs, Kossuth L. u. 22.
2152. [KOZMA Ferenc] K. F.: Javul a cigánylakosság helyzete. Társadalmi beilleszkedés - eredményekkel és gondokkal. = DN, febr.19:5.
A cigányügyi koordinációs bizottság üléséről.
2153. HARCOS Ottó: Pécs nevének etimológiája. = DN, febr.19:6.
2154. -zó-: Kólótábor Pécsen. = Magyar Ifjúság, febr.20:20-21., illusztr.
2155. GÁSPÁR László: Nem törtem össze, csak elfogyott a lélekzetem. Gáspár László a szentlőrinci nevelési kísérletről. = Köznevelés, febr.20:14-17.
2156. TÖRÖK Éva: Egy felmérés tapasztalatai és tanulságai. A rehabilitáció eredményei és gondjai Pécsen. = DN, febr.20:3.
2157. KOZMA Ferenc: MSZBT-tagszoportok Baranyában. Gazdag program. = DN, febr.20:5.
2158. BEZERÉDY Győző: Házról házra. Pécs legszebb háza lehetne. = DN, febr.20:4.
A Pécs, Kossuth L. u. 36. sz. Jeszenszky-házról.
2159. LENGYEL Györgyi: Drávaszögi hímzések. = Nők Lapja, febr.21:27.
2160. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Aranytojást tojt a baromfiipar. = DN, febr.21:3.
Baranya megyei Baromfifeldolgozó és Forgalmazó V.
2161. [CSUTI János] Cs. J.: Biztonságosabb árvízvédelem. Új mederben a Fekete-víz egy szakasza. = DN, febr.21:3.
2162. HORVÁTH Csilla: Házról házra. A lépcsőkorklátokról. = DN, febr.21:4.
Pécs, Kossuth L. u. 22.
2163. TAMÁS Ervin: Dinamit vagy értékmentés? = Népszabadság, febr.22:6.
Pécsen, a Balokány ligetben lévő temetőkapolnáról.
2164. JERSZI István: Baranya megyében érvényesülnek a párt káderpolitikai elvei. = DN, febr.22:5.
Interjú.
2165. LOMBOSI Jenő: Megnőtt a tenniakarás. Magasabb fordulaton Baranya gazdasága. = DN, febr.22:4.
2166. [KURUCZ Gyula] K. Gy.: Baranya országos sikere. = DN, febr.22:5.
Az egészségügyi ellátásban a megye országosan az első.
2167. Jó évet zárt a MEFAG. Százmillió feletti export és tiszta nyereség. = DN, febr.22:10.
Mecseki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság.
2168. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Befejződtek a tsz-zárszámadások. Megduplázódott a nyereség. = DN, febr.22:11.
2169. MURÁNYI [László]: Eredeti homlokzattal. Helyreállítják a pécsi városházát. = DN, febr. 24:7.
2170. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: A szanalástól az élvezőnyig. Elsők között a vajszlói termelőszövetkezet. = DN, febr.24:5.

2171. KISS Attila: Mohácsi ásatások. A Kárpát-medence legnagyobb avarkori települése. [Riporter]: Sárvári Márta. = Magyar Nemzet, febr.25:9.
2172. BEZERÉDY Győző: Házról házra. „Nem lakásnak való ház ez...” = DN, febr.25:4.
Pécs, Sallai u. 21.
2173. Nemzetiségi nyelvoktatás. = Magyar Hírlap, febr. 26:7. A pécsi Janus Pannonius Gimnáziumban tervezett szerb-horvát nyelvű tagozatról.
2174. GÁLLOS Orsolya: Biztató úton a városok könyvtárügye. Többet járunk könyvtárba. = DN, febr. 26:6.
2175. TAMÁS Ervin: Első lépések a Szigetvári Cipőgyárban. = Népszabadság, febr. 27:6.
2176. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Sok a lemorzsolódás. Dolgozók a középiskolában. = DN, febr. 27:5.
Baranyában.
2177. [TÓFALVI Éva] T. É.: Közös erővel a település fejlesztéséért. Szederkényi változások. = DN, febr. 27:6.
2178. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Eredményes öt esztendő t zártak Baranya megye ipari szövetkezetei. Küldöttközgyűlés a KISZÖV-ben. = DN, febr. 28:1.
2179. [MITZKI Ervin] M. E.: Megkezdték a pécsi új motel építését. Megalakult a Pécs városi Idegenforgalmi Munkacsoport. = DN, febr. 28:5.
2180. [KAPUVÁRI László] K. L.: Mozi, múzeum, hangversenyterem. Bemutatjuk a Kossuth filmszínházat. = DNM, febr. 28:6.
Mohács.

Március

2181. GALABÁR Tibor-HORVÁTH Imre: Számítástechnikai kísérletek és tervek Pécsen. = Állam és Igazgatás, 81. 3:258-264.
2182. SÁNTHA Attila: A higtrágya kezelésére és hasznosítására vonatkozó vizsgálatok tapasztalatai a dél-dunántúli szakosított sertéstelepeken. = Állattenyésztés és Takarmányozás, 81.3:263-271.
2183. KECSKEMÉTHY Zoltán: Egy forradalmár 48-as lelkipásztor. = Confessió, 81.1:51-54.
Munkácsy Albert szaporcai lelkész.
2184. JEGES Sára-FÜZESI Zsuzsanna-TAHIN Tamás: Baranya megyei egészségügyi szakdolgozók néhány társadalmi jellemzője, szakmai pályafutásuk. = Egészségügyi Gazdasági Szemle, 81.:18-36.
2185. FERENCI József-TIGYI András: Az audiovizuális eszközök hatékonysága az orvostudományban. = Felsőoktatási Szemle, 81.3:153-156.
A Pécsi Orvostudományi Egyetemen folyó kísérletekről.
2186. ADÁM László: A Baranyai-dombság mezőgazdasági potenciálja. = Földrajzi Értesítő, 80.1:35-59., illusztr.
2187. BARABÁSNÉ STUHL Ágnes: A kővágószőlősi homokkő formációit alkotó kisciklusok földtani vázlata. = Földtani Közlemények, 81.1:26-42., illusztr.
2188. PÓLAI György: A Mecseki Szénbányák bányaföldtani tevékenysége és feladatai. = Földtani Kutatás, 81.2:28-30.
2189. CSERDI András: Így épült Komló! = História, 81.3:33-34.
2190. [FÜLÖP Csilla] F. Cs.: Pécs újabb titkai. = Idegenforgalom, 81.2-3:44.
2191. CSAPODI Csaba: Janus Pannonius sírfelirata. = Irodalomtörténeti Közlemények, 81.1:42-43.

2192. BALÁZS János: 20 éves a szervezett nyúltenyésztés Baranyában. = Kiste-nyésztők lapja, 81.3:16.
2193. ERDŐSI Ferenc: A Dél-Dunántúl úthálózata térszerkezetének átalakulása a vasúti és a gépkocsi-közlekedés hatására. (1860–1930-as évek.) = Közle- kedéstudományi Szemle, 81.3:107–118.
2194. MITZKI Ervin: Horgászlehetőségek Dél-Baranyában. = Magyar Horgász, 81.3:19., illusztr.
2195. B. Gy.: Kórháztűz. A munkásör főorvos gyorsan intézkedett. = Munkásör, 81.3:13., illusztr.
A pécsi Megyei Kórház szülészeti osztályán, 1981. jan. 21-én.
2196. ERDÓDI Gyula: A baranyai tanoncoktatás néhány szociológiai és világné- zeti problémája. = BM, 81.1:93–97. B. 96–97.
1840–1921 között.
2197. ERDÓDI Gyula: Egy korszerűen művelt ember a század első két évtizedé- ben. (Fehér Sándor, 1882–195?). = BM, 81.1:83–86. B. 86.
A pécsi kereskedelmi középiskola tanára.
2198. FÜZES Miklós: Ideológiai (és politikai) megnyilvánulások a nemzetiségi népiskolák szervezésében Baranyában, a két világháború között. = BM, 81.1:121–126. B. 126.
2199. KISS Géza: A baranyai helytörténetírás világnézeti problémái a 19. sz. első felében. = BM, 81.1:87–92. B. 91–92.
2200. LAKI János: Szociológiai és ideológiai problémák a pécsi Egyetem utcai is- kolában (1932–1944). = BM, 81.1:103–107.
2201. NAGY Gyuláné: Gimnáziumi tanulók erkölcsi tudatának és értékrendjének vizsgálata. = BM, 81.1:13–23. B. 23.
Pécsett, a Leöwey Klára Gimnáziumban.
2202. SZITA László: A nemzetiségi nyelvhasználat ideológiai háttere a dualizmus- kori Baranya megyében (1890–1905). = BM, 81.1:117–120. B. 120.
2203. TIMÁR György: Nacionálideológiai vita a szlovák eredetkérdésekről Pé- csett, 1780-ban. (Szalágyi – Papánek). = BM, 81.1:109–115.
2204. VARGHA Dezső: A világnézeti harc tükröződése a pécsi munkásmozgalom- ban (1895–1936). = BM, 81.1:99–102. B. 102.
2205. RÓNAKI László–KONRÁD Gyula: A Mecsek hegység triász dolomitok karszthidrológiai sajátosságai. = Hidrológiai tájékoztató, 81.4:30–32.
2206. HERMAN János–KECSKEMÉTHY Zoltán: Adalékok Tolna és Baranya megye 1918–1919-es forradalmi és ellenforradalmi eseményeihez. = Honis- meret, 81.2:41–45.
2207. Kirándulóközpont Pécs mellett. = Idegenforgalom, 81.4:21.
2208. [CZIPPÁN György] Cz. Gy.: Két Zrínyi emlékét őrzik. = Ifjúsági Ma- gazin, 81.4:8–9., illusztr.
Szigetvár, Zrínyi Miklós Gimnázium.
2209. GÓSI Pál: Vállalatok életéből. A Mecseki Szénbányák bányüzemeiből el- szívott metán tartalmú gáz hasznosítása. = Ipargazdaság, 81.4:41–43.
2210. TUSKÉS Tibor: Az első évtized. Csorba Győző pályakezdése. = Litera- túra, 80. 3–4:489–505.
2211. ACHS Károlyné: Magyar nyelvtudósok az Ormánsági Szótár születésénél. = Magyar Nyelvőr, 81.2:207–218.
2212. HUSZÁR Klára: Hattyúdalom: Sarastro. Emlékezés Ernster Dezsőre. = Muzsika, 81.4:42–43., illusztr.
2213. KOVÁCS Lajos: A mecseki liász foltosmárga Ammonitesfaunája és üledék- földtani vizsgálata. = A Nehézipari Műszaki Egyetem közleményei. Bányá- zsat, 80.1–2:57–93. B. 83–90.

2214. JELI József: A szavakat nem csak tudomásul vesszük. = Népfront, 81.3: 61–62.
Családvédelem Pécssett.
2215. KISS József: Pellérdi beszélgetés. = Népfront, 81.3:60–61.
2216. Kólótábor. = Népművelés, 81.3:44.
Januárban rendezték Pécssett.
2217. VÁRSZEGI Károlyné: Baranya megye ipari vízgazdálkodása. = PMSZ, 81.1:7–10., illusztr.
2218. HÁMORI András: Hegesztés okozta ... Uránvárosban is látták ... Kitelepítés – befogadás élesben ... Kórháztűz Pécssett. = Polgári Védelem, 81.3: 16–17., illusztr.
2219. KUBINYI András: A mohácsi csata és előzményei. = Századok, 81.1:66–107.
2220. Kólótábor. A Pécsi Tanárképző Főiskola Baranya Táncegyüttese 1981. jan. 28–febr. 1. között oktatóképzőt rendezett. = Táncművészet, 81.4:12–13.
2221. ELMERNÉ TURI Magdolna: Az időskorúak helyzete Baranya megyében. = Területi Sztatisztika, 81.3:294–306., illusztr.
2222. CSEPELI Zoltán: A favédelem gyakorlata Pécs városában. = Városgazdasági Tájékoztató, 81.2:30–33.
2223. VIRÁG Z. Éva: Harmadik nekifutásra. Bóbitaék bábszínháza. = Magyar Hírlap, márc.1:10.
2224. NÓGRÁDI [Gábor] G.–ERB [Éva] É.: Szentlőrinc. = Mecseki Ércbányász, márc. 1:4.
2225. VERESS Tamás: Nappali kórház Harkányban. Az összefogás eredménye. = Mecseki Ércbányász, márc. 1:2.
Bányászok részére.
2226. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Kihunytak a Tungstram fényei. Hogyan tovább a cégtáblaváltozás után? = DN, márc. 1:5.
2227. FARKAS János: Vadászat. Vadásztársaságok számadása. = DN márc. 1:6.
Önálló lett a Sopiana Gépgyár.
2228. Cigányság és életmódváltás. Mezei József: A közművelődés változatai. = Magyar Hírlap. márc. 3.: melléklet: Tanácsok Fóruma, 6–7.
2229. [BODÓ László] b. l.: Felavatták a harmadik részleget. Megoldottak Kertváros bölcsődei-óvodai gondjai. = DN, márc.4:1.
Nevelési Központ.
2230. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Növelni a minőségi vörösbortermelést. Dél-Dunántúli Szőlő- és Bortermelési Rendszer. = DN, márc. 3:6.
2231. DÖGEI Imre: Ahol meghatározó a baromfi. Csirkehústermelés Lippón. = Magyar Mezőgazdaság, márc.4:9.
2232. BEZERÉDY Győző: Házról házra. Perczel u. 28. = DN, márc. 4:4.
2233. HÁRSFAI István: Értékek a csúf védőtető alatt. Kiviteli terv az ókeresztény sírtemplom védőépületére. = DN, márc. 4:3.
2234. Sajtótörténeti ritkaságra bukkantak Pécssett. = Magyar Nemzet, márc. 5:6.
A Mecsek c. élclap 75 év előtti példányaira.
2235. GÁLLOS Orsolya: Különös beiskolázás ... Gondok nélkül – látszólag. Látogatás Szentlőrinc új iskolájában. = DN, márc. 5:3.
3. sz. Általános Iskola.
2236. Bárdosi Németh János 1902–1981. = DN, márc. 5:4.
Nekrológ.
2237. [BODÓ László] B. L.: A Tanárképző Főiskola új kollégiumában. Kétszázan már beköltöztek. = DN, márc. 5:1.

2238. MAGYAR László: A belváros-tatarozás pécsi receptje. = Népszava, márc. 6:5.
2239. SZITA László: Hetvenöt éves a Baranya megyei földmunkás szakszervezeti mozgalom. = DN, márc. 5:6.
2240. DOLEZSÁL László: Ragadozók a Mecsekben. = Képes Újság, márc. 7:2-3.
A Mecseki Kultúrpark állatkertjéről.
2241. DOHNDORF, Beate: Hird: Einst selbständige Gemeinde – Heute Stadtteil von Fünfkirchen. = Neue Zeitung, márc. 7:3.
2242. Utolsó szakaszába érkezett a beruházás. Befejezés előtt a beremendi mész-mű. = DN, márc. 7:1.
2243. [BODÓ László] b. l.: Erős a hagyományok őrzése, ápolása. A nemzetiség-gek sokszínű városa. = DN, márc. 2:6.
Mohács.
2244. A Központi Statisztikai Hivatal Baranya megyei Igazgatóságának jelentése. Baranya megye fejlődése az V. ötéves tervidőszakban. = DN, márc. 8:1,3.
2245. BEZERÉDY Győző: Házról házra. = DN, márc. 8:7.
A Pécs építészeti múltját kutató sorozat zárócíkke.
2246. [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Jó eredmények az elmúlt évben. Mérlegzárás a Pécsi Faipari Szövetkezetben. = DN, márc. 8:11.
2247. [VARGA József] V. J.: Új óvodák a külterületeken, nyugdíjasház a budai városrészben. A VI. ötéves terv beruházásai Pécs keleti városrészében. = MB, márc. 9:1.
2248. [LÁZÁR Lajos] L. L.: Ökolívó Baranya Kupa. A Kárpáti Lvov végzett az élen. = DN, márc. 9:1.
Pécs, 1981. márc. 6-8.
2249. PAZAUREK Dezső: A tanács és a tsz segítségével. Fejlődik Dunaszekcső sportja. = DN, márc. 11:8.
2250. GÁLLOS Orsolya: Falujárás egy klubkönyvtár ürügyén. Bogádmindszenti esték. = DN, márc. 12:3.
2251. HAVASI János: Nemzetiségi óvónőképzés. Anyanyelven a legkisebbekért. Ülést tartott a Megyei Tanács nemzetiségi bizottsága. = DN, márc. 12:5.
2252. [DOMONKOS László] D. L.: Bóbita – avagy egy bábszínház krónikája. = Délmagyarország, márc. 13:4.
2253. IBRÁNYI TÓTH Béla: Több nyelven beszélnek, de jól megértik egymást Mohácson. = Képes Újság, márc. 14:11.
2254. KAPUVÁRI László: Várják a jóváhagyást. Faipari szakközépiskolát kér Mohács. = DN, márc. 14:3.
2255. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Mérlegzáró közgyűlés az Agrokémiánál. Kiegészítő fejlődés termelésbővítéssel. = DN, márc. 14:5.
Sellye, Agrokémia Szövetkezet.
2256. WALD Gáspárné: Beszélgetések Mohácrról. Városunk jövője. = DNM, márc. 14:6.
2257. ~~CSORBA Győző~~ ^{TUSKÉS Tibor}: A szolgálat és a szeretet költője. Emlékezés Bárdosi Németh Jánosra. = DN, márc. 15:9.
2258. DÜCSŐ Csilla: Markóc. = DN, márc. 15:7.
2259. HÁRSFAI István: Huszonkét lakóház sorsa. = DN, márc. 15:5.
Pécsett az Ifjúság útja és a Pacsirta utca közötti, 15 éve lebontásra váró területről.
2260. [LÁZÁR Lajos] L. L.: Nemzetközi vívóverseny. A Vasas nyerte a Pannónia Kupát. = DN, márc. 16:7.
Pécs, 1981. márc. 13-15.

2261. [HAVASI János] H. J.: Sárkányok a Szársomlyó felett. Ha az ember a mérleg nyelve. = DN, márc. 16:4.
I. Dunántúli sárkányrepülő bajnokság. Nagyharsány, 1981. márc. 14-21.
2262. Hároméves fejlesztési program Mázaszászváron. Szemléletváltásra is szükség van. = MB, márc. 17:3.
Mecseki Szénbányák.
2263. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Százharmincmillió sütőipari fejlesztés a megyében. Korszerű üzem épül Komlón és Szigetváron. = DN, márc. 17:3.
2264. ZSIDAI Pál: Zaj, és vibráció a mecseki ércbányában. = Népszava, márc. 18:7.
A munkaártalom elleni küzdelemről.
2265. SZUNYOGH Szabolcs: Délszláv giánázium Pécsett. = Népszava, márc. 18:5.
Szerb-horvát nyelvű gimnázium létesítésének lehetőségéről és a Janus Pannonius Gimnáziumban már működő szerb-horvát óvónőképzőről.
2266. [BODÓ László] b. l.: A KISZ-kongresszus tiszteletére. Könyvtárbusz - társadalmi munkában. = DN, márc. 19:3.
A Volán 12. Vállalata készítette a Pécsi Városi Könyvtárnak.
2267. GÁLLOS Orsolya: Iskolai jubileum és tudományos ülés. Batthyány Kázmér emléke Siklóson. = DN, márc. 19:6.
2268. MURÁNYI László: Magyarbóly sokat köszönhet neki. Vértesi Zoltán. = DN, márc. 19:6.
Vértesi Zoltán (1881-1972) magyarbólyi evangélikus lelkész.
2269. [KOZMA Ferenc] K. F.: Pécsi Mihály ma Kiskunfélegyházán él. A kommunista párt megalakulása Baranya megyében. = DN, márc. 21:3.
A megye első pártszervezetét Sásdon, 1918-ban alakította meg.
2270. [KAPUVÁRI László] K. L.: A város lakóinak művelődéséért. Bartók Béla Művelődési Központ. = DNM, márc. 21:6.
Mohács.
2271. IGLÓI Zoltán: A Magyar Tanácsköztársaság a pécsi-baranyai sajtóban. = DN, márc. 3:21.
2272. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Nagy lehetőségek a vállalati együttműködésben. Háttéripar falun. = DN, márc. 22:3.
2273. CSUTI János: Újra Baranya zöldésgeskertje lehet a Mohácsi-sziget. Hatszázmillió meliorációs program. = DN, márc. 22:3.
2274. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rnéc: Dráva I-II., Zselic és a Mohácsi-sziget. Földvédelem 1990-ig Baranyában. = DN, márc. 24:5.
2275. [CSUTI János] Cs. J.: Kertvárosba települ a gyár. Költözik a Sopiana. = DN, márc. 25:5.
Sopiana Gépgyár.
2276. FÖLDESSY Dénes: Dunára néző „nagyutcás” hotel. Mit jelent nekünk a „Csele”? = DN, márc. 25:3.
Mohács, Csele szálloda.
2277. LIPPENSZKY István: A régi Park újjászületik. Egy pécsi mozi története. = DN, márc. 26:6.
2278. KŐVÁRY E. Péter: A bolyi példa. = Békés megyei Népújság, márc. 27.
Bolyi Mezőgazdasági Kombinát.
2279. [SÁROK Zsuzsa] S. Zs.: Munkában az átvevő bizottság. Befejezés előtt a beremendi mézszű építésc. = DN, márc. 28:3.
2280. ROSZPRIM Nándor: Kétszáz évig biztosított a bányászat. Ninden képzelet felülmúló szénvagyon a Mecsekben. = DN, márc. 28:3.

2281. [CSUTI János] Cs. J.: 16 milliós beruházás. Új üzemcsarnokot avattak Siklóson. = DN, márc. 28:1.
A budapesti Láncc- és Kovácsoltáru Ipari Szövetkezet siklósi telepe.
2282. SIBINGER János: Mauzóleum a kátránypapír alatt. = Új Tükör, márc. 29:12-13., illusztr.
Pécs, ókeresztény temetőkapolna.
2283. SAROK Zsuzsa: Ipar a barakkvárosban. = DN, márc. 29:3.
Pécsett, a Höerömmű melletti barakkokban 16 üzem működik.
2284. BEBESI Károly: Cigányok voltak, mivé lettek? Két út Baranyában. = DN, márc. 29:4.
Dencsháza.
2285. HÁRSFAI István: Út a megvalósulás felé. A pécsi modell. A belváros felújításának intézkedési terve. = DN, márc. 29:5.
2286. [HÁRSFAI István] H. I.: Útépítési tervek 2000-re. Összekötetés a mohácsi és a siklósi út között. = DN, márc. 29:5.
2287. BARLAHIDAI Andrea: Komló és a zenei élet. = DN, márc. 29:8.
2288. Tanácsülés Komlón. Eredményes öt esztendőzt zárt a bányaváros. A Mecseki Szénbányák terveit. = MB, márc. 31:1,5.
2289. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Szanalástól szanalásig? Gyöngélgedik az „intervenciós” tsz. = DN, márc. 31:3.
Kovácsghida.

Április

2290. JOÓ József: Lehet jövedelmezőbb a sertésenyésztés. = Állami Gazdaság, 81:2:25-26.
Szentlőrinci Állami Gazdaság.
2291. KOVÁCS József: Haltermelés a víztározókban. = Állami Gazdaság, 81:2:24.
Bikali Haltermelési Rendszer.
2292. SZABÓ István-KRAJNYÁK József-WÁGNER József: Egy teljesen gépesített fejtés a mecseki szénmedencében. = Bányászati és Kohászati lapok. Bányászat, 81.4:233-238., illusztr.
Komló, Kossuth bányauzem.
2293. BERNÁTH József: Politikai tájékozottság és érzékenység. = BM, 81:1:35-41.
A Pécsi Tanárképző Főiskolán végzett felmérésről.
2294. CSONKA TAKÁCS Lászlóné: A felsőfokú felvételi vizsgák tapasztalatairól. = BM, 81.1:25-33.
Pécsett.
2295. Növekvő kistermelés Baranyában. = Szövetkezet, ápr. 1:2.
2296. TAMÁS Ervin: Tudjátok-e? Népszabadság, ápr. 2:4.
Az 1943-ban Jugoszláviában megalakult Petőfi partizánbrigád szerepe Baranya felszabadításában.
2297. TIGYI József: Ernst Jenő (1895-1981.) = Orvosi Hetilap, ápr. 115-116.
2298. PUSZTAI József: Emlékezés Baranya tudós ősrégészére. Dombay János. = DN, ápr. 2:3.
2299. NÉMETH Tibor: A pécsi vasutasok szolgálatában. Átadták az új üzemi és szociális bázist. = DN, ápr. 2:5.
2300. [DÜCSŐ Csilla] d. cs.: Szoborpark az örökzöldek között. Megnyitott a Pintér-kert. = DN, 81.2:5.

2301. CSEH János: A bikali busa. = Magyar Ifjúság, ápr. 3:15-17., illusztr.
A Bikali Állami Gazdaság halfeldolgozó üzeméről.
2302. [KAPUVÁRI László] K. L.: A szellemi és anyagi erők jobb koncentrációjára. Tovább fejlődhet Mohács. = DNM, ápr. 3:6.
2303. HÁRSFAI István: Nem akármilyen öt esztendő volt... = DN, ápr. 4:11., illusztr.
Baranya fejlődése.
2304. MIKLÓSVÁRI Zoltán: Pécs keleti iparnegyede. = DN, ápr. 4:6.
2305. [BODÓ László] B. L.: Emlékszünetek után a lakótelepek szépítése. A képzőművészet megyei mozaikja. = DN, ápr. 4:6.
2306. KOZMA Ferenc: Jólét a végeken. Kattognak a kásádi szövöszékek. = DN, ápr. 4:10.
2307. TESZKÓ Sándor: Búcsú az egykori cselédlakásoktól. = Szabad Föld, ápr. 5:5.
A Bikali Állami Gazdaság új lakásokat építtet dolgozóinak.
2308. MÉCS G. László: Tisztelet az építőknél! Születésnapra készül a fekete szén városa. = Hétfői Hírek, ápr. 6:3.
Komló fejlődéséről.
2309. Új feldolgozó üzem épít a Mecsektelep. = Magyar Mezőgazdaság, ápr. 8:7.
Kacsóta.
2310. [HÁRSFAI István] H. I.: Társadalmi vita az irányelvekről. Milyen legyen a pécsi lakásgazdálkodás? = DN, ápr. 8:3.
2311. [HÁRSFAI István] H. I.: Közműfejlesztés 1981-ben Pécsen. = DN, ápr. 8:3.
2312. ERDŐDI Gyula: Munkásviszonyok Pécsen a múlt század végén. (1.) = DN, ápr. 9:6.
2313. VARGHA Dezső: Hatvan éve hunyt el a jeles zeneművész. Hoffer Károly, a pécsi dalosélet kiemelkedő alakja. = DN, ápr. 9:6.
2314. ROSZPRIM Nándor: Egy lépéssel a piac előtt. Beruházás és újdonságok a MOFA-ban. = DN, ápr. 11:3.
2315. SALAMON Gyula: Vasasbánya mai arca. = DN, ápr. 12:4.
2316. KURUCZ Gyula: A legfontosabb jelszó: segíteni! A gyógyszertár belülről. = DN, ápr. 12:5.
A pécsi Széchenyi téri gyógyszertárról.
2317. HAVASI János: A kultúra múltja és jelene Sellyén. = DN, ápr. 12:8.
2318. BÁLING József: Sikeres év a baranyai termelőszövetkezeti mozgalomban. A legangyabb nyereség. = DN, ápr. 12:3.
2319. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Baranyai kezdeményezés. Első országos német nemzetiségi tanulmányi verseny. = DN, ápr. 13:6.
Pécsen, 1981. ápr. 13-án.
2320. 9. magyar nemzetközi tornász bajnokság. Csak egy magyar aranyérem. = DN, ápr. 13:1.
Pécsen rendezték, ápr. 10-12-én.
2321. GRÜN WALD Géza: Magánlakásépítkezés. = MB, ápr. 14:5.
Komlón.
2322. BALÁZS János: Húszéves a szervezett nyúltenyésztés Baranyában. = DN, ápr. 14:3.
2323. MURÁNYI László, B.: A város legjobb klubja lesz? = MHSZ Élet, ápr. 15:8-9., illusztr.
MHSZ klub a Polláck Mihály Műszaki Fiőskolán.

2324. ERDŐDI Gyula: Munkásviszonyok Pécsen a múlt század végén. (2.) = DN, ápr. 16:6.
2325. MÁNDOKI László: 150 éves Villányban a magyar nyelvoktatás. = DN, ápr. 16:6.
2326. [HAVASI János] H. J.: Könyv a pécsi egyetemről. = DN, ápr. 16:3.
Fejezetek a pécsi egyetem történetéből. Kiad. a Pécsi Tudományegyetem Baráti Társasága. Pécs 1981.
2327. DÜCSŐ Csilla: Apátvarasd. = DN, ápr. 18:6.
2328. LÓSKA Lajos: Modern Magyar Képtár. Hárs Éva és Romváry Ferenc könyve. = Új Tükör, ápr. 19:2-3.
2329. BERTÓK László: Két jubileum. = DN, ápr. 19:8.
Ötven éve alakult meg a Janus Pannonius Társaság, negyven éve jelent meg a Sorsunk c. folyóirat.
2330. HÁRSFAI István: Utcáról utcára. A Kálvária kálváriája. = DN, ápr. 19:5.
A Kálvária-kápolna pusztulásáról, a Kálvária-domb beépítésének városképi veszélyéről.
2331. LOMBOSI Jenő: Talán utoljára virágzik a japánbirs. Istenáldásvölgy. = DN, ápr. 19:4.
A külszíni fejtés miatt tönkremegy a völgy.
2332. [SALAMON Gyula]: Felújítják a kazánokat. Rekonstrukció előtt a pécsi hőerőmű. = DN, ápr. 19:3.
2333. CSUTI János: Kallódó középkori romok Trinitáspusztán. Titokzatos föld alatti termek, pincék, alagutak. = DN, ápr. 21:6.
Vókány.
2334. SZÖLLŐSI Ferenc: Nagy városunk, Pécs. Föld alá ment pénz. = Esti Hírlap, ápr. 22:3.
A pinceproblémákról.
2335. VARGA József: Ügyeskedők, lakásszerzők a Mecseki Szénbányáknál. = Népszabadság, ápr. 22:8.
2336. SZABÓ Iréne: Akikért nem szól a harang. = Népszava, ápr. 22:7.
Monosokor és 16 lakójának jövőjéről.
2337. KURUCZ Gyula: Regionális vízrendszertől a palackokig. Az ivóvíz jelene, jövője Baranyában. = DN, ápr. 22:3.
2338. HÁRSFAI István: Losonczy Pál Baranyában. = DN, ápr. 23:1,3.
1981. ápr. 22-én.
2339. HÁRSÁGYI Margit: Pécs belvárosa a televízióban. A kép gyönyörű és lecsújtó. = DN, ápr. 23:6.
2340. KÁLMÁN Béla: Baranya megyei várak 1684-ben. = DN, ápr. 23:6.
2341. VARGHA Dezső: Erkel, Bartók, Kodály, Dohnányi, Weiner műve a díszhangversenyen. A Zenekedvelők Egyesülete 40 éves jubileuma. = DN, ápr. 23:6.
Pécsen 1935. dec. 9-én tartották az 1895-ben alapított pécsi szimfonikus zenekar jubileumát.
2342. Losonczy Pál látogatása Baranya megyében. = Népszabadság, ápr. 23:3.
2343. HÁRSFAI István: Losonczy Pál Baranyában. Kongresszusi zászló a sombereki Béke Óre Termelőszövetkezetnek. = DN, ápr. 24:1-2.
2344. HORVÁTH Ildikó: Takarékoság „apróban”. = Népszava, ápr. 24:7.
A Pécsi Bőrgyárról.
2345. Évtizedes kapcsolat. = DNM, ápr. 25:6.
Mohács és Pélmonostor együttműködéséről.

2346. HÁRSFAI István: Losonczy Pál Baranyában. = DN, ápr. 26:3.
1981. ápr. 22-23.
2347. BÁLING József: Folytatni, s nem mindig előlről kezdeni. A tulajdonos érdeke. = DN, ápr. 26:4.
A baksai tsz-ről és elnökéről, Baksai Antalról.
2348. KISS József: Fűtés nélküli fóliázás Mattyon. = Szabad Föld, ápr. 26:10.
2349. KURUCZ Gyula: Mentősök. = DN, ápr. 26:7.
2350. FARKAS János: Vadászat. Vadásztársaságaink üzemtervei. = DN, ápr. 26:6.
2351. [KAMPIS Péter] K. P.: Kitűnő autós hegyi verseny 30 000 néző előtt. A Pécsi Volán nyerte a csapatversenyt. = DN, ápr. 27:1,7.
Pécs, 1981. ápr. 25-26.
2352. A KISZ Baranya megyei küldöttgyűlése. Megyénk ifjúsága helytállt a munka frontján, a tanulásban. = DN, ápr. 28:1-2.
2353. WALLINGER Endre: Ebek harmincadjárja? Néprajzi gyűjtemények, községekben. = DN, ápr. 30:3.
Tormás, Márók, Villánykövesd.
2354. HORVÁTH László: Íjászat. „Porhintés” után lábadozás. = DN, ápr. 30:8.
A Pécsi Vízügy Sportköréről.
2355. [KAPUVÁRI László] K. L.: Kiváló vállalat a Mohácsi Városgazdálkodási Vállalat. = DNM, ápr. 30:6.

Május

2356. CZENTE Gyula: A tanács és szerveinek lakossági kapcsolata Pécsett. = Állam és Igazgatás, 81.5:442-454.
2357. BIRÓ György-PÖRSZÁSZ János-PÁL Tibor: A vajúrok munkájának ergonómiai jellemzése. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 81.5:327-335., illusztr.
A Mecseki Szénbányák Vasas bányáüzemében.
2358. STEINER József-BUNYEVÁ CZ József: Ivóvizek nitrát tartalmának alakulása. = Hidrológiai Közlöny, 81.5: 193-200., illusztr.
Baranya megyében.
2359. K. J.: Ahol nem hiánycikk a takarmány. = Kistenyésztők Lapja, 81.5:19.
Óbánya.
2360. HALLAMA Erzsébet: Befejezetlen beszélgetés Ernst Jenővel. = Jelenkor, 81.5:387-396.
2361. ZSIKÓ János: Egy művelődési ház példát mutat. Ahogy az élet diktálja. = Munka, 81.5:34.
Pécs, Ságvári Endre Művelődési Ház.
2362. PÉTERI Judit: Hanglemez. Régi kóruszene. = Muzsika, 81.5:45-47., illusztr.
A Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusának Monteverdi-lemezéről.
2363. DULÁNSZKY Jenő-JANKOVICS Tibor-TÓTH Zoltán: Nevelési Központ Pécs, Apáczai Csere János körtér. = Műszaki Tervezés, 81.5:30-32., illusztr.
2364. VANKÓ Ildikó: A pécsi Nevelési Központ funkciói és működési lehetőségei. = Műszaki Tervezés, 81.5:32-35.
2365. SZILÁGYI János: A Pécs, Apáczai Csere János körtéri Nevelési Központ működéséről. = Műszaki Tervezés, 81.5:36-37.

2366. [DÜCSŐ Csilla] D. Cs.: Új kirándulóközpont. Malomvölgyi parkerdő. = DN, máj. 1:5.
2367. DEÁK András: Forduljon Komputerhez. Tanácsi adatbank Pécssett. = Népszava, máj. 3:5.
Interjú dr. Galabár Tiborral a számítógépes nyilvántartásokról.
2368. DÜCSŐ Csilla: Konzum, Eszék, Barbakán. Új vendéglátóhelyek Pécssett. = DN, máj. 4:1.
2369. [MÉSZÁROS Attila] -mészáros-: Tinódi-kút Rózsafán. = DN, máj. 4:6.
Tinódi Lantos Sebestyén emlékére.
2370. NÉMETH Tibor: Az épület rendeltetése. Üzemi, szociális és oktatási bázis. = Magyar Vasutas, máj. 5:
A MÁV pécsi csomópontjának üzemi és szociális központjáról.
2371. [SALAMON Gyula] S. Gy.: Baranya megye ipari szövetkezeteinek öt éve. Jelentős fejlődés a termelésben és az exportban. = DN, máj. 5:3.
2372. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Tsz-összefogásból épült. Korszerű agrokémiai központ Pécsváradon. = DN, máj. 5:3.
2373. Falumzeum Sellyén. = Szövetkezet, máj. 6:6.
2374. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Egy év múlva próbaüzem Kacsótán. Szélesíti piaci kapcsolatait a Mecsektej. = DN, máj. 6:1.
2375. SZÁNTÓ Péter: Az ibafai fapipa. = Népszava, máj. 8:5.
Az ibafai pipamúzeum.
2376. Tudomány – technika. Köszöntjük a 25 éves Pécsi Műszaki Szemlét. = DN, máj. 8:6.
2377. SAROK Zsuzsa: Új profil – 50 millió forintos segítség. Hazánk egyetlen hernyóselyemgyára. = DN, máj. 9:3.
Mohácsi Selyemszövőgyár.
2378. PUSZTAI József: Ki volt dr. Vándor Gyula? A délszláv–magyar kulturális kapcsolatok pécsi szószólója. = DN, máj. 9:6.
2379. Mérleg az 5. ötéves terv. Mohács várospolitikai terveinek végrehajtásáról. DNM, máj. 9:6.
2380. R. N.: Előrejelzés 200 évre. Hatalmas köszönletek a Mecsekben. = Dél-Magyarország, máj. 10:
2381. FÖLDESSY Dénes: A baranyai nemzetiségi modell. Zárt paraszti réteg helyett kétnyelvű értelmiség. Beszélgetés Gyurok Györggyel, a magyarországi délszlávok új főtítkárával. = DN, máj. 10:4.
2382. DÜCSŐ Csilla: A Mohács-sziget. = DN, máj. 10:5.
2383. [TÖRÖK Éva] T. É.: Közös erővel a lakóhely fejlődéséért. A változó Nagypeterd. = DN, máj. 10:5.
2384. LÁZÁR Lajos: Van, csak ki kell használni. Tömegsport-lehetőségek Baranyában. = DN, máj. 10:16.
2385. KAPUVÁRI László: A szakmunkásképzés negyedszázada Mohácson. = DN, máj. 12:3.
2386. LÁNYI Botond: Dunántúli barangolások (7). Honfoglalók és hontalanok. = Kelet-Magyarország, máj. 12:
Az 1946-os földosztás idején Baranyába (Abaligetre, Okorágra) települtekéről.
2387. SZÁNTÓ Péter: Itt a szálloda, hol a szálloda? = Népszava, máj. 12:5.
A pécsi régi Pannonia-szálló „felújításáról”.
2388. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Kora Árpád-kori temető Pécssett a Széchenyi téren. = DN, máj. 13:5.

2389. PERICS Péter: Hagyomány. Ki volt a zsolcai hős? = DN, máj. 14:6.
Gózon Lajos honvéd alezredes (Drávapalkonya, 1820 – Siklós, 1874)
V. ö.
2390. -cz-ő: A titkok kertje. = Pajtás, máj. 14:14-15., illusztr.
A pécsi Pintér-kertről.
2391. SZABÓ Iréne: Az öregek gondozása Baranyában. = Népszava, máj. 15:7.
2392. [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Sivatagban dolgoznak a pécsiek. Új várost épít a BÉV Líbiában. = DN, máj. 15:3.
Baranya megyei Építőipari Vállalat.
2393. CSUTI János: Érdeklődnek a nyugati kereskedők. Ismét működik a szék-
üzem Ófalun. = DN, máj. 15:3.
2394. TUNGLI Gyula: Aki tanárnemzedékeket nevelt. Bemutatjuk Vas Károly
nyugalmazott főiskolai tanárt. = Köznevelés, máj. 15:5.
2395. A tanácskozás témája: a megye építőiparának teljesítőképessége. Dr. Ábra-
hám Kálmán építési és városfejlesztési miniszter Baranya megyében. = DN,
máj. 16:4.
2396. VINCZE István: Oroszlános cipők: munkássorsok Szigetváron. = Szabad
Föld, máj. 17:11.
2397. HAVASI János: Gyorsítani kell a beilleszkedést. Újabb mozgalom a cigány-
ság érdekében. = DN, máj. 17:6.
Baranyában.
2398. [HÁRSFAI István] H. I.: A Dunántúli Napló bemutatja. A Volán egységes
irányítórendszere. = DN, máj. 17:3.
A 12. sz. Volán Vállalatról.
2399. KOZMA Ferenc: Zaláta csendje. = DN, máj. 17:4.
2400. [WALLINGER Endre] w. c.: Ritka ünnepség. Százéves a Bólyi Dalárda.
= DN, máj. 19:5.
2401. Földvédelmi intézkedések Baranya megyében. = Magyar Mezőgazdaság,
máj. 20:28.
2402. MURÁNYI László: Szolgáltatásfejlesztés. Pécs idén 10 milliós alappal gya-
rapszik. = DN, máj. 20:1.
2403. HÁRSFAI István: Számítógépes információs rendszer Pécssett. = DN, máj.
20: 3.
Pécsi Tanácsszervek Számítóközpontja.
2404. GÁLLOS Orsolya: Könyvtárát neveztek el Várkonyi Nándorról. Koszorú-
zás és emlékünnepe. = DN, máj. 20:5.
A Városi Könyvtár Nagy Jenő utcai fiókkönyvtárát.
2405. [HEGYI István] hi: Baranya és Lvov sportkapcsolatai. = DN, máj. 22:8.
2406. TÓTH István: Pécsi utcák – híres emberek. Az utcanévadó: Athinai Simon.
= DN, máj. 22:6.
2407. [BEBESI Károly] B. K.: Az értelmiség helye és szerepe a mai magyar tár-
sadalomban. Országos elméleti tanácskozás Pécssett. = DN, máj. 22:1.
Pécs, 1981. máj. 21-22.
2408. Tartalmasabb közművelődési munka Baranya megyében. Egy népi ellenőr-
zési vizsgálat tapasztalatai. = Népszabdság, máj. 23:9.
2409. SAROK Zsuzsa: A legkorszerűbb hazánkban. Felépült a beremendi új mész-
üzem. = DN, máj. 23:1.
2410. [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Egy háztáji falu. Királyegyháza. = DN,
máj. 23:3.
2411. BEBESI Károly: Előterben a területfejlesztési kutatások. A Magyar Tudo-

- mányos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézetének öt éves kutatási tervéről. = DN, máj. 23:6.
2412. LETENYEI György: Bikali Haltermelési Rendszer. A hal útja az ivadéktól a késztermékig. = Népújság (Tolna), máj. 24:7.
2413. Az idősek helyzete Baranyában. = Népszabadság, máj. 24:7.
2414. TESZKÓ Sándor: Sátorhely: városias kényelem a pusztán. = Szabad Föld, máj. 24:3.
2415. CSÁNYI László: Várkonyi Nándor emléke. = Népújság (Tolna), máj. 24:10.
2416. HÁRSFAI István: A Dunántúli Napló megkérdezte. Mi az alapellátás? Beszélgetés Piti Zoltánnal, a Baranya megyei Tanács elnökhelyettesével. = DN, máj. 24:5.
2417. A KSH Baranya megyei Igazgatóságának jelentése az 1981. I. negyedévről. = DN, máj. 24:3.
2418. GRÜNWALD Géza: Három évtized tanúi, alkotói. Városépítés és az építők. = MB, máj. 26:5.
Komló.
2419. FAZEKAS Imre: A komlói élővilág kutatásának története. = MB, máj. 26:4.
2420. FAGGYAS Sándor: Iroda – fiatal lakásépítőknek. = Népszava, máj. 26:7.
Információs iroda Pécssett, a fiatal lakásépítők segítésére.
2421. BÓSZ Ádámné: Magukra találtak a baranyai építőipari szövetkezetek. = DN, máj. 26:3.
2422. MURÁNYI [László]: Évi 157 liter tej fejenként. A Baranyatej 43 féle terméket gyárt. = DN, máj. 26:5.
2423. PUSZTAI József: Hetvenöt évvel ezelőtt jelent meg. Barta Lajos lapja: a „Pécsi Független Újság”. = DN, máj. 28:6.
2424. KURUCZ Gyula: Tudományos, gyógyító vitafórum. 8. Baranyai orvosnapok. = DN, máj. 29:1.
Pécs, 1981. máj. 28–29.
2425. DOHNDORF, [Beate]: Mundart als Hintergrund. Unterrichtsausschuss zum Unterricht in Nadasch. = Neue Zeitung, máj. 30:1.
Mecseknádasd, Óbánya, Ófalu.
2426. Sz-s: Pécsi eszmecsere az értelmiségről. = Élet és Irodalom, máj. 30:3.
2427. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Ünnepség a siklósi várban. A Baranya megyei könyvhét megnyitója. = DN, máj. 30:1.
2428. HÁRSFAI István: Pécssett hogyan teljesült? Nehéz indulás után fellendülés. Az öt éves lakásfelújítási terv tanulságaiból. = DN, máj. 31:5.
2429. GADÁNYI János: A Pécsi Tanárképző Főiskola tudományos közleményei. = DN, máj. 31:8.
2430. RAB Ferenc: Nyári kirándulásaim. Gyód. = DN, máj. 31:8.
2431. CZENTE Gyula: Testvérvárosi jubileum. = DN, máj. 31:11.
Pécs és Lahti kapcsolatáról.

Június

2432. Aminoplaszt műgyanta-kompozíció alkalmazása szénszilárdításra Pécs bányászataiban. Írta Gyurkó István, stb. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 81.6:374–380., illusztr. B. 380.
2433. Baranyai kirándulások. = Budapest, 81.6:4–5.

2434. Környezeti hatások megnyilvánulása mecsekvidéki bányászok táplálkozásában. Írta Kieszle Ernő stb. = Egészségtudomány, 81.3:302-307.
2435. MEDVE Zoltán: Az orosz szakos hallgatók kísérleti távoktatása. = Felsőoktatási Szemle, 81.6:343-350.
A Pécsi Tanárképző Főiskolán.
2436. BÉCSY Tamás: Péczely László 1906-1980. (Nekrológ.) = Irodalomtörténet, 81.2:560.
A Pécsi Tanárképző Főiskola tanára.
2437. ADÁM Erika: Baranyában 10-11 ezer a mozgássérült. Társadalmi összefogás a rokkantakért. = Közalkalmazott, 81.6:5.
2438. MITZKI Ervin: A vízparton, Horváth Lajossal, Baranya megye tanácselnökével. = Magyar Horgász, 81.6:3., illusztr.
Beszélgetés a mecseki tavakról.
2439. JELI József: Törpe vízmű az ásott kutak falujában. = Népfront, 81.6:53-55.
Magyarürög.
2440. KISS József: „Drávaszélen lakom”... = Népfront, 81.6:58-59.
Dráfafok, Bogdása, Drávakeresztúr és Markoc lakosairól.
2441. HORVÁT Antal: A mohácsi 1. sz. Lakásfenntartó Szövetkezet vizsgálatának tapasztalatai. = Népi Ellenőrzés, 81.6:24-26.
2442. BORSY Károly: Steinmetz István (1884-1958.) = PMSZ, 81.2:22.
Steinmetz István mérnök (Pécs, 1884-Bp. 1958.).
2443. ZSELENYÁNSZKY János: Új automata csomagológép a pécsi gőzmalomban. = PMSZ, 81.2:23-25.
2444. TÓTH Károly: Komló bányászváros. = Polgári Védelem, 81.6:10-11., illusztr.
2445. ERDŐSI Ferenc: A Dél-Dunántúl mezaronjai határainak értékelése a közép fokú központok tömegközlekedési kapcsolatának és munkaerővonzásának területi megjelenése alapján. = Területi Statisztika, 81.3:260-270., illusztr.
2446. [BODÓ László] b. l.: A szobrászok asztala. Megkezdődött a munka siklói szobrászszimpozionon. = DN, jún. 1:6.
2447. [HÁRSFAI István] H. I.: Törökfürdő-kiállítás Pécsen. = DN, jún. 1:6.
Memi pasa fürdője.
2448. MOLNÁR Patrícia: A 35. szélességi fok alatt. = Népszava, jún. 2:4.
A Pécsi Kesztyűgyárról.
2449. MÁTYÁS István: Fejünk fölé kupolát képzelve... Memi pasa fürdője. = Népszava, jún. 2:6.
2450. Tsz-összefogásból - agrokémiai központ. = Magyar Mezőgazdaság, jún. 3:5.
Pécsvárad.
2451. NAGY István: Gazdagodó testvérvárosi kapcsolat. Beszélgetés Lahti polgármesterével. = DN, jún. 3:5.
2452. GYOVAI Lajos: Ki volt a zsolcai hős? = DN, jún. 4:6.
Vö.
2453. SZILÁGYI Irén: Nevüket beírták a kultúrtörténetbe. Baranya megyei születésű vízmérnökök. = DN, jún. 4:6.
Eisenhut György József, Filtzmayer István, Turkovics Lajos.
2454. DUNAI Imre: Cun-szaporcai természetvédelmi belvízrendezés. Madárrezervátum a Dráva-holtágból. = DN, jún. 4:6.
2455. [HAVASI János] H. J.: Az első termés. Pécsi rajzfilmek bemutatója. = DN, jún. 4:5.

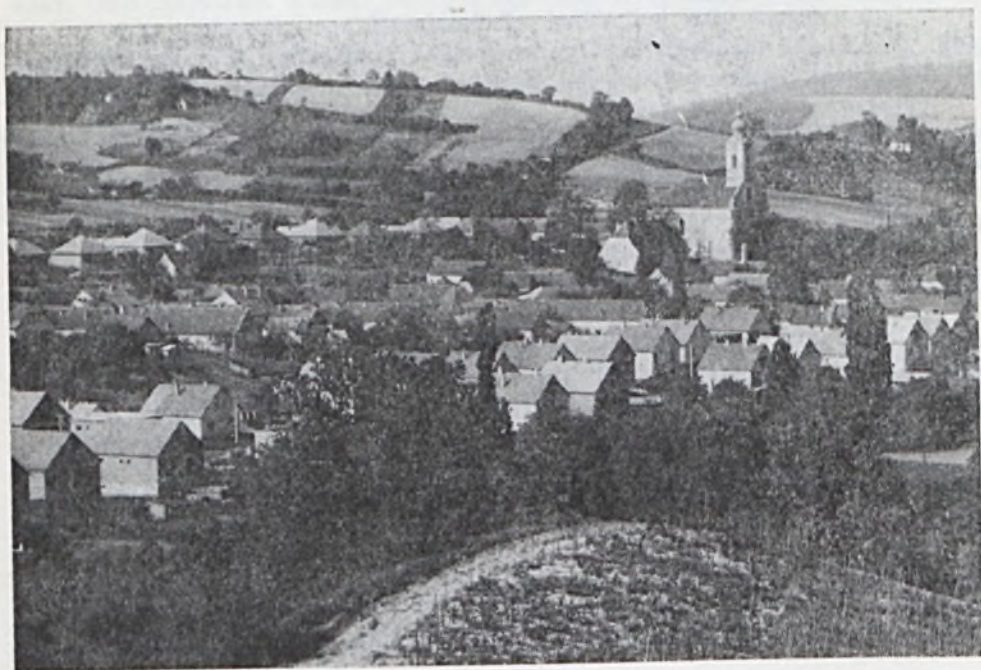
2456. [HAVASI János] H. J.: Tanácskozott a megyei műemlékvédelmi albizottság. A műemlékvédelemről, Pécsvaradon. = DN, jún. 5:5.
2457. [TAMÁS Ervin] T. E.: Eredményes a bedolgozói rendszer Baranyában. = Népszabadság, jún. 6:9.
2458. B. D.: Pflge der Muttersprache auch Ausserschulisch. = Neue Zeitung, jún. 6:3.
Az iskolán kívüli anyanyelv-ápolásról Mecseknádasdon és Óbányán.
2459. Délszláv olvasótábor Bárban. = DNM, jún. 6:6.
2460. HÁRSFAI István: Adni valami nagyszerűt a szülővárosnak. A Fetter-féle modellek. = DN, jún. 6:6.
A Fetter Antal által készített épületmodellek a Janus Pannonius Múzeumban.
2461. [TAMÁS Ervin] T. E.: Ezt látni kell! Memi pasa fürdője. = Népszabadság, jún. 7:11.
2462. TAMÁS Ervin: Traktoros kontra tsz-elnök. Közérdekű bejelentés vagy intrika? = Népszabadság, jún. 7:12.
A görcsönyi tsz-ben történt szabálytalanságokról.
2463. PITI Zoltán: Napirenden Baranya megye 6. ötéves terve. Érzékelhető ellátásjavulás mindenki számára. = DN, jún. 7:5.
2464. HÁRSFAI István: „Szolgáld ki önmagad!” Az önkiszolgálás pécsi negyedszázada. = DN, jún. 7:4.
2465. KURUCZ Gyula: Kérdőjelek a pécsi belvárosi klinikai tömb kapcsán. Lesz-e Pécsen új klinikai tömb? = DN, jún. 7:3.
2466. [HÁRSFAI István] H. I.: A körülményekhez igazodni, ha szükséges, változtatni kell. Baranya VI. ötéves tervjavaslatának vitája a bizottságok ülésén. = DN, jún. 7:1.
2467. SEREGI István: A rádió mellett. = Kelet-Magyarország, jún. 9:
A „Levettük a cégtáblát, avagy egy felszámolás anatómiája” című, a komlói tsz-ről szóló dokumentumműsorról.
2468. HÁRSFAI [István]-KURUCZ [Gyula]: Ülést tartott a Baranya megyei Tanács. Elfogadták a megye 6. ötéves gazdasági és pénzügyi tervét. = DN, jún. 9:1,5.
2469. MECSEKI József: Negyven éve történt. Siklós nehéz napja. = DN, jún. 11:6.
Légítámadás 1941. ápr. 7-én.
2470. GÁLLOS Orsolya: Leletmentés. A keltákról – egy pécsi feltárás ürügyén. = DN, jún. 11:3.
A Höerömű közelében talált temetőről.
2471. KIRCSI László: Föllendülőben Baranya kórusmozgalma. A társas éneklés öröme. = DN, jún. 11:3.
2472. PALKÓ Sándor: Együtt erősek igazán. Siklós és Harkány a vendég szemével. = Népszabadság, jún. 12:6.
2473. BAKÓ Gyöngyi: Helyzetkép a szentlőrinci 1. sz. Általános Iskolában végzett tanulókról. = Köznevelés, jún. 12:7–8.
2474. [DÜCSŐ Csilla] d. cs.: Babarc, Szajk, Liptód és Versend. Nemzetiségi politika és a megvalósulása. = DN, jún. 12:5.
A Baranya megyei Tanács nemzetiségi bizottságának üléséről.
2475. Nyolcszázados Komlón. Kodály Zoltán nemzetközi gyermekkórus-találkozó. = Népszabadság, jún. 13:7.
1981. jún. 12–14.

2476. BEBESI Károly: Másképpen kell gondoskodnunk a cigányokról. Mit tehet az új fórum? = DN, jún. 13:6.
2477. [HÁRSFAI István] H. I.: Az építők nyoma. = DN, jún. 14:7.
Az utóbbi évek építészeti alkotásairól Pécssett.
2478. SALAMON Gyula: Két és fél évtized az idegenforgalom szolgálatában. Jó házigazdához méltóan fogadni a vendégeket. Beszélgetés Keserü Sándorral, a Mecsek Tourist hivatalvezetőjével. = DN, jún. 14:5.
2479. LOMBOSI Jenő: Öt év alatt 13 ezer lakást kell építenünk. Építők napi számvetés. = DN, jún. 14:3.
2480. [WALLINGER Endre] w. c.: Gyermekkórus-fesztivál Komlón. = DN, jún. 15:6.
1981. jún. 11-14.
2481. GRÜNWARD Géza: Baráti, felszabadult, örömteli fesztivál. = MB, jún. 16:4-5.
Komló, Kodály Zoltán nemzetközi gyermekkórus-találkozó.
2482. TÓTH István: Története érdekességekben bővelkedik. Jakabhegy és környéke. = DN, jún. 16:6.
2483. KOVÁCS Júlia: Lantos Ferenc, a művész-tanár. = Népszava, jún. 17:6.
2484. [WALLINGER Endre] W. E.: Nyelvjárás és irodalmi német. Bári táborozás. = DN, jún. 17:5.
1981. jún. 16-26. Német nemzetiségi olvasótábor.
2485. [LÁZÁR Lajos] L. L.: Nagyközségek sportja. Három új szakosztály alakult Mázaszászárváron. = DN, jún. 18:16.
2486. ERDŐDI Gyula: Hagyomány. Érdekességek Pécs történetéből. Női ipariskola létesítésének terve Pécssett. Adalékok a női iparoktatás történetéhez. = DN, jún. 18:6.
2487. WALLINGER Endre: Európai színvonalon. Utóhang a komlói gyermekkórus-találkozóhoz. = DN, jún. 18:3.
2488. [WALLINGER Endre] W. E.: A Bartók-év jegyében. Pécsi Nyári Színház, 1981. Tizennyolc féle műsor négy pécsi és egy villányi játékhelyen. = DN, jún. 18:3.
2489. [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Magyar Közgazdasági Társaság Baranya megyei Szervezete. Mivel foglalkoznak? Megnőtt a közgazdászok felelőssége. = DN, jún. 19:6.
2490. [HÁRSFAI István] H. I.: Városi tanácsülés Pécssett. Szerényebb lehetőségek mellett is fejlődni fog a város. = DN, jún. 19:1,2.
2491. Rab, [Ferenc] F.: Jood Insel echter Schwaben. = Neue Zeitung, jún. 20:5.
Gyód.
2492. KISLÉGI Nagy Dénes: „Szerettem csodálkozni...” Portré a 97 éves Kislégi-Nagy Dénesről. (Riporter) Tamás Ervin. = Népszabadság, jún. 21:16.
2493. [HÁRSFAI István] H. I.: Városfejlesztés. Legelső a lakás. = DN, jún. 22:3.
Pécssett.
2494. CSUTI János: Drága a technológiai beavatkozás. Üzemi környezetvédelem. = DN, jún. 23:3.
Baranyában.
2495. KIRÁLY Lenke: Pécsi Áfész: A város és az aprófalvak ellátása. = Szövetkezet, jún. 24:4.
Az elmúlt öt év eredményeiről.

2496. Tízmillió program erre az évre. Elkezdtek az északi érintő út építését. = DN, jún. 24:3.
Pécssett.
2497. Pécs-Baranya művelődési életének kezdete a felszabadulás után. (1.) A Pécsi Társadalomtudományi Kör. = DN, jún. 25:6.
2498. Cikkgyűjtemény Pécs-Baranya irodalmi életéről. = DN, jún. 25:3.
Dr. Tóth István könyvéről.
2499. DÜCSŐ Csilla: Érdekes kísérlet a Dombay-tónál. Érzékenyek az igazságra. = DN, jún. 25:5.
Olvasótábor, jún. 11-20.
2500. Ezer torokból. = Magyar Ifjúság, jún. 26:3.
A komlói gyermekkórus-találkozóról.
2501. A felnőttoktatás helyzete. = DN, jún. 27:6.
Mohácson.
2502. [DUNAI Imre] D. I.: 4200 nyilvántartott veszélyeztetett gyerek. A gyermek- és ifjúságvédelemről. A Hazafias Népfrent megyei elnökségének ülése. = DN, jún. 27:5.
2503. Tanácsülés Komlón. Napirenden a város 6. ötéves terve. = DN, jún. 27:5.
2504. [RONASZÉKI Ferencné] Rné: Az országos átlagnál magasabb színvonal. Kemizálás Baranyában. = DN, jún. 27:3.
2505. Tudományos igényű előkészítés – magas színvonalú munka. Világrekord az 5-ös bányüzem légaknájának mélyítésénél. = DN, jún. 28:3.
Mecseki Ércbányászati Vállalat.
2506. MENDŐL Zsuzsanna: A belváros rekonstrukciójának tervekiallítása. = DN, jún. 28:8.
2507. CSUTI [János]: Új feladatok előtt a Könyezetvédelmi Intézet pécsi állomása. = DN, jún. 28:5.
A mérgező ipari hulladékok elhelyezéséről.
2508. [GÁLLOS Orsolya] G. O.: Színvonalas seregszemle. Gyermekszínházfesztivál Pécssett. = DN, jún. 29:2.
Pécs, 1981. jún. 25-29.
2509. CSUTI János: Lassan gyógyulnak a Mecsek kősebei. Harmonikusan illeszkedjenek a tájba a hajdani kőbányák. = DN, jún. 30:3.
2510. [ROSZPRIM Nándor] R. N.: Sertéstermelési társaság alakult. = DN, jún. 30:1.
Baranya megyei Sertéstermelő Gazdasági Társaság.
2511. ÁDÁM Erika: A lakásépítés az első Mohács város tervében. = DNM, jún. 30:5.
A városi tanács üléséről.
2512. Tanácsülések. Reális célkitűzések Siklóson. Elfogadták az 1985-ig szóló költségvetési és fejlesztési tervet. = DN, jún. 30:5.

Mánfa, Árpád-kori templom

Mecseknyásd látképe

TARTALOM

Tüskés Tibor: Pécs poézise - - - - -	3
Gállos Orsolya: A szelídgesztenyék és az északi látogató (Pécsvárad i interjú Nemes Endrével)	7
Wagner László: Hazánk idegenforgalma - - - - -	14
Dr. Takács József: Gondolatok Baranya idegenforgalmáról - - - - -	18
Dr. Bárdi László: Az utazásra nevelés fontossága - - - - -	25
Lantos Károly: Környezetvédelem és idegenforgalom - - - - -	29
Dr. Bernáth Józsefné: Nyelvoktatás középfokon - - - - -	32
Czuczor József: Középiskolások külföldön - - - - -	35
Aradi Lászlóné-Berki Erzsébet-Bodonyi Ilona: A tanárképzés problémái hallgatói szemmel	39
Dr. Szekeres János: Gondolatok a pedagógusjelöltek kiválasztásáról és bevéálásáról - - -	53
Bezerédy Győző: Pécs közgazdasági szemmel 1845-ben (Náray János írása Pécsről) - - -	57
Borsy Károly: Pécsi séta - 1873-ban - - - - -	64
Vargha Dezső: Pécs város idegenforgalmának jellemzése az 1930-as évek közepétől a második világháború végéig - - - - -	67
Dr. Szita László: Különleges idegenforgalom a két háború között Pécsen és Baranyában (a „Wandervogel”-mozgalom) - - - - -	74
Erdődi Gyula: Adatok a pécsi munkásmozgalom történetéhez - - - - -	78
Mikola Lajosné: Tájékoztató - - - - -	84
Surján Miklós-Szakács Sándor: Baranya megyéről (Bibliográfia és repertórium) 1981. január 1-június 30. - - - - -	88

18,— Ft

